

Πανεπιστήμιο Πειραιώς

Οι διαπραγματεύσεις για τη Διατλαντική Ε-
ταιρική Σχέση Εμπορίου και Επενδύσεων
(ΤΤΙΡ) και η σύνδεση με το Brexit.

Κουμασίτης Μ. Περικλής

(Α.Μ. : 1519)

Επιβλέπων

Καθηγητής Α. Κότιος

Κοσμήτορας Πανεπιστημίου Πειραιώς

Τριμελής Εξεταστική Επιτροπή

Πειραιάς, Οκτώβριος 2017

Ευχαριστίες

Είμαστε οι επιρροές και τα ερεθίσματα που δεχόμαστε. Είμαστε το περιβάλλον που επιλέγουμε και οι πράξεις που αφήνουμε στην πορεία μας, ως παρακαταθήκη, για εμάς, πρωτίστως, και για όσους επιλέξουν να τις αφογκραστούν ή να τις απορρίψουν.

Η μελέτη των όσων αποτυπώνονται στην παρούσα εργασία, δε θα ήταν εφικτή χωρίς το περιβάλλον που διαμόρφωσε τις σκέψεις μου. Συνεπώς αφιερώνεται σε όλους τους δασκάλους μου, μα κυρίως στον άνθρωπο, που παρά τις αρχικές αντιρρήσεις του, ενστερνίστηκε τη θέληση του μαθητή του και βοήθησε, μέχρι τέλους, με όλες του τις γνώσεις και τις τεχνικές, στη σύνταξη της.

Στην οικογένειά μου, για το πλαίσιο που μου δίδαξε και την αμέριστη υποστήριξη που μου παρείχε.

Τέλος, σε όλα εκείνα τα βιβλία που διαβάστηκαν, μα κυρίως σε εκείνα που αγνοήθηκαν.

Περικλής Μ. Κουμασίτης

“Canada is the linchpin of the English-speaking world. Canada, with those relations of friendly, affectionate intimacy with the United States on the one hand and with her unswerving fidelity to the British Commonwealth and the Motherland on the other, is the link which joins together these great branches of the human family, a link which, spanning the oceans, brings the continents into their true relation and will prevent in future generations any growth of division between the proud and the happy nations of Europe and the great countries which have come into existence in the New World.”

— Mansion House, London, 4 September 1941, at a luncheon in honour of Mackenzie King, Prime Minister of Canada.

Προλεγόμενα

Η παρούσα διπλωματική εργασία, εκπονήθηκε στο πλαίσιο του μεταπτυχιακού προγράμματος «Δίκαιο και Οικονομία», του Πανεπιστημίου Πειραιώς. Κύριοι στόχοι της είναι, η εξέταση της εξέλιξης των διαπραγματεύσεων, μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ για την Διατλαντική Εταιρική Σχέση Εμπορίου και Επενδύσεων (Transatlantic Trade and Investment Partnership – TTIP), τόσο μέσα από τους πυλώνες της ίδιας της συμφωνίας, όσο επίσης και υπό το πρίσμα του επερχόμενου Brexit. Ταυτόχρονα, θα επιχειρηθεί μια ανάλυση των επιμέρους ζητημάτων που προκύπτουν, υπό την έννοια της παγκοσμιοποίησης, της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, της ελεύθερης αγοράς και της εφαρμογής υποτυπωδών κανόνων της θεωρίας παιγνίων. Βαρόμετρα των παραπάνω αναλύσεων αποτελούν η ηγεμονοποίηση της Γερμανίας στην ΕΕ, η έμφυτη τάση των ΗΠΑ και του Ην. Βασιλείου¹ για απορρύθμιση των αγορών, καθώς και οι εκφάνσεις εσωστρέφειας, τόσο των χωρών του Νότου (στα πλαίσια της ΕΕ), όσο και των βορείων «συγκατοίκων» της Αγγλίας, στα πλαίσια του Ην. Βασιλείου.

Σαφέστατα, η εφαρμογή μιας τέτοιας συμφωνίας, που θα αφορά ένα σημαντικό τμήμα του παγκόσμιου εμπορικού και πληθυσμιακού χάρτη, δεν περιορίζεται στα στενά θεωρητικά περιγράμματα μιας εμπορικής συμφωνίας, αλλά θα αποτελέσει τον οδικό χάρτη της ακολουθούμενης πολιτικής, σε παγκόσμιο επίπεδο, για την επικράτηση του οικονομικο-πολιτικού μοντέλου, είτε αυτού της απαγκίστρωσης από τον κρατικό παρεμβατισμό και της πλήρους απελευθέρωσης από εγγενείς εξαρτήσεις (εύρεση σημείου ισορροπίας από την ίδια την αγορά), είτε αυτού της μοντελοποιημένης ή ακόμα και πλήρους εμπλοκής του κράτους, υπό ευρεία έννοια. Η περίοδος «ειρηνικής» συνύπαρξης των δύο μοντέλων φαίνεται να αμφισβητείται σε πολλές χώρες, όχι τόσο γιατί ξεπεράστηκαν τα ίδια τα μοντέλα, ως αυτόνομες θεωρίες, αλλά περισσότερο επειδή η σύγχρονη πολιτική σκηνή, ταύτιστηκε τόσο με αυτά, που τα εξώθησε στις ακραίες εκφάνσεις τους. Πλέον, τα οικονομικά μοντέλα, δεν αποτελούν μηχανισμούς στήριξης και αναγέννησης της οικονομίας και μέσα άσκησης πολιτικής, αλλά έχουν μεταλλαχθεί σε ημίμετρα πολιτικών διαχωρισμών, υπό την έννοια της στενής εσωστρεφούς και λαϊκιστικής βλέψης. Κατά συνέπεια, δεν αποτελούν λύση στο εκάστοτε οικονομικό πρόβλημα, αλλά αντιθέτως είναι αυτά που το δημιουργούν.

Τα παραδείγματα, τόσο εντός της ΕΕ, όσο και στην άλλη όχθη του Ατλαντικού, συνηγορούν στην παγίωση της άποψης, ότι τα οικονομικά μοντέλα και θεωρίες έχουν ξεπεραστεί και πλέον ο τρόπος εφαρμογής τους είναι το κρίσιμο στοιχείο. Η σύγχρονη ιεροποίηση των θεωριών

¹ Για την διευκόλυνση των αναγνωστών υπενθυμίζεται ότι το Ην. Βασίλειο περιλαμβάνει τις χώρες Αγγλία, Σκωτία, Ουαλία και Β. Ιρλανδία, ενώ η Μεγάλη Βρετανία τις παραπάνω πλην της Β. Ιρλανδίας.

για την απολύτως ελεύθερη οικονομία, επέφερε αρχικά την επίσπευση μιας διεθνούς και εν συνεχεία ευρωπαϊκής κρίσης, με μεγαλύτερη από την αναμενόμενη διάρκεια και δυσανάλογες επιπτώσεις, σπάζοντας την ίδια τη θεωρία, περί κυμάτων Kondratieff και, τελικά, την ανάδειξη του ανθρώπινου παράγοντα (λήψη αποφάσεων), ως τον κύριο εκφραστή του κάθε μοντέλου και συνεπώς των παραγόμενων αποτελεσμάτων της εφαρμογής του.

Λίγο μετά τη μεγάλη κρίση του 2007 (ΗΠΑ) και 2009 - σήμερα (ΕΕ), ενεργοποιήθηκε το πλάνο για σύνδεση των δύο αγορών (επίσημα το 2013)², δείχνοντας αφενός την αδυναμία, ενδεχομένως, πρόβλεψης δυσμενών καταστάσεων και αφετέρου, δια των μακροσκελών διαπραγματεύσεων, την αποστασιοποίηση για τις μεθόδους επίλυσης. Ουσιαστικά, πρόκειται για ένα *bras de fer* μεταξύ φιλελεύθερων και νέο-φιλελεύθερων θεωριών και τροποποιημένων, ή μη, σοσιαλιστικών προτύπων. Επί του παρόντος, επιβεβαιώνεται η συγκρουσιακή τάση των δύο πυλώνων, πράγμα που θα αναλυθεί εκτενώς παρακάτω, μέσα από την αποτύπωση του βασικού, αρχικού κειμένου της διαπραγμάτευσης και της πολιτικής συγκυρίας σε ΕΕ και ΗΠΑ.

Διαπιστώνεται λοιπόν, από την παρούσα εισαγωγή, η σημασία της υπό διαπραγμάτευση συμφωνίας για την ΤΤΙΡ και οι παράγοντες που την καθοδηγούν. Η μελέτη της διασύνδεσης μεταξύ του σχεδίου της ΤΤΙΡ και της εξόδου του Ην. Βασιλείου (του λεγόμενου Brexit), επιλέχθηκε, επειδή το Ην. Βασίλειο, αποτελεί κύριο εκφραστή της προσπάθειας καθοδήγησης της πορείας των διαπραγματεύσεων για την εγκαθίδρυση της ΤΤΙΡ, καθώς και των εξελίξεων στην παγκόσμια οικονομία, κυρίως λόγω της άρρηκτης σύνδεσής του, με την αγορά των ΗΠΑ και των όμοιων προτύπων για την οργάνωση των διεθνών και ευρω-ατλαντικών σχέσεων. Παράλληλα, η υφιστάμενη σχέση της με την ΕΕ, καθώς και η ισχυρή διαπραγματευτική του θέση, αποτελούν σημεία, που όχι μόνο θα διαμορφώσουν τη μετέπειτα σχέση του με την υπόλοιπη ΕΕ, αλλά θα καταδείξουν τις αντοχές της Ένωσης, την εξάρτησή της από το γερμανικό πρότυπο και, εν τέλει, επηρεάζουν τον τρόπο που, η ίδια η ΕΕ, επιχειρεί να διαμορφώσει την ΤΤΙΡ.

Εν κατακλείδι, η συγκεκριμένη εργασία θα εστιάσει στην ποιοτική ανάλυση των δεδομένων της επικείμενης συμφωνίας, μέσα από την αποσαφήνιση της σημασίας των άρθρων της, με παράλληλη ταξινόμηση των δεδομένων που προκύπτουν από την επισκόπηση της ψηφοφορίας για το Brexit και την πορεία των οικονομικών στοιχείων, τόσο της Βρετανίας, όσο και των λοιπών πόλων της συμφωνίας (ΗΠΑ, ΕΕ – Γερμανίας).

Το κεντρικό ερευνητικό ερώτημα, που θα επιχειρηθεί να απαντηθεί, συνίσταται στην ύπαρξη ουσιαστικής σύνδεσης, μεταξύ των διαπραγματεύσεων για την ΤΤΙΡ και το δημοψήφισμα

² (European Commission, 2013)

για έξοδο του Ην. Βασιλείου, από την ΕΕ. Για το σκοπό αυτό συστήνονται δύο παραδοχές, ενδεχομένως αυθαίρετες, οι οποίες κατόπιν δεύτερης σκέψης, δύναται να στοιχειοθετηθούν στο σώμα της μελέτης αυτής.

Η πρώτη, αφορά την ύπαρξη των δύο πόλων της συμφωνίας, εκ των οποίων ο ένας περιλαμβάνει την Βρετανία και τις ΗΠΑ και ο έτερος την Γερμανία και τη Γαλλία, ως «γνήσιους» εκπροσώπους της ΕΕ. Οι παραπάνω πόλοι δεν διαθέτουν μόνο, έως ένα βαθμό, αντίρροπες ιδεολογικές βάσεις (σε οικονομικό, πολιτικό και πλήθος άλλων επιπέδων), αλλά, παράλληλα, έχοντας ενσωματώσει τις βάσεις αυτές στα οικονομικο-εμπορικά τους μοντέλα, έχουν αναπτύξει σε τέτοιο βαθμό συγκεκριμένους τομείς της οικονομίας τους, ώστε να δύναται να λεχθεί ότι υπάρχουν και διακριτές διαφοροποιήσεις συμφερόντων.

Η δεύτερη παραδοχή διατυπώνεται στη βάση της συμφωνίας για την TTIP και το λόγο για τον οποίο αυτή επιχειρείται. Σύμφωνα με την παραδοχή αυτή, η επίτευξη της συμφωνίας θα έρθει ως απάντηση στην τελμάτωση του κύματος της οικονομίας, σε μακρο επίπεδο, επιχειρώντας την επανεκκίνηση της περιόδου ανάπτυξης στον ευρω-ατλαντικό χώρο.

Περιεχόμενα

Ευχαριστίες	2
Προλεγόμενα	3
Συνομογραφίες.....	10
Κεφάλαιο 1 Η ΤΤΙΡ και η αναγκαιότητα διεθνών συμφωνιών.....	12
1.1 Εισαγωγή.....	12
1.2 Συνθήκη της Βιέννης για το δίκαιο των συνθηκών (Α' 141/1974)	13
1.3 Συνθήκη της Λισαβόνας	14
1.4 NAFTA.....	15
1.5 TPP.....	17
1.6 Η ΤΤΙΡ ως ανάγκη.....	18
1.7 Η κρίση του 2007 (ΗΠΑ) και Ευρωζώνης 2008 – σήμερα)	19
Κεφάλαιο 2: Οι επιμέρους Τομείς της συμφωνίας ΤΤΙΡ	22
2.2 Πρόσβαση στην Αγορά (Market Access).....	22
2.2.1 Εμπόριο Αγαθών (Trade in goods and customs duties)	22
2.2.2 Γεωργία (Agriculture).....	23
2.2.3 Κρασί και αλκοολούχα ποτά (Wine and spirit drinks)	24
2.2.4 Υπηρεσίες (Services)	24
2.2.5 Κρατικές Προμήθειες (Public Procurement).....	25
2.2.6 Κανόνες καταγωγής (Rules of origin – RoO's).....	25
2.3 Συντονισμός Ρυθμιστικών Αρχών (Regulatory Issues).....	26
2.3.1 Τεχνικά εμπόδια στο εμπόριο (Technical Barriers to Trade – TBTs)	26
2.3.2 Ασφάλεια τροφίμων και υγεία ζώων και φυτών (Food Safety and Animal and Plant Health – SPS)	27
2.3.3 Χημικά (Chemicals)	27
2.3.4 Καλλυντικά (Cosmetics)	28
2.3.5 Engineering	28
2.3.6 Ιατρικές Συσκευές (Medical Devices)	29
2.3.7 Παρασιτοκτόνα (Pesticides).....	29
2.3.8 Πληροφοριακά συστήματα και τηλεπικοινωνίες (Information and Communication Technology – ICT)	29
2.3.9 Φαρμακευτικά προϊόντα (Pharmaceuticals).....	30
2.3.10 Υφάσματα (Textiles).....	31
2.3.11 Οχήματα (Vehicles)	31
2.4 Κανόνες (Rules)	31

2.4.1	Εμπόριο και αειφόρος ανάπτυξη (Trade and Sustainable Development – TSD)	31
2.4.2	Ενέργεια και ακατέργαστα υλικά (Energy and Raw Materials – ERMs).....	32
2.4.3	Τελωνεία και διευκολύνσεις στο εμπόριο (Customs and Trade Facilitation – CTF)	32
2.4.4	Μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (Small and Medium-Sized Enterprises – SMEs)	32
2.4.5	Επενδύσεις (Investment).....	33
2.4.6	Ανταγωνισμός (Competition).....	34
2.4.7	Πνευματική ιδιοκτησία (Intellectual Property – IP) και γεωγραφικοί προσδιορισμοί (Geographical Indications – GIs).....	34
2.4.8	Διακανονιστικός μηχανισμός μεταξύ κρατών (Government – Government Dispute Settlement – GGDS).....	35
2.5	Θεσμικές, Γενικές και Τελικές Διατάξεις (Institutional General and Final Provisions).....	35
2.6	ISDS (Investor to State Dispute Settlement).....	35
2.7	Γενικές διαπιστώσεις.....	36
Κεφάλαιο 3	Brexit.....	38
3.1	Εισαγωγή – “a Brexit chronicle”.....	38
3.2	Αίτια.....	39
3.2.1	Το Ην. Βασίλειο στον 20 ^ο αιώνα.....	39
3.2.2	Οικονομική πολιτική της Βρετανίας και η επέκταση του City of London.....	40
3.2.3	Ευρωπαϊκή Πολιτική και Μεγάλη Βρετανία.....	50
3.3	Συνέπειες.....	53
Κεφάλαιο 4	Το Brexit υπό το πρίσμα της TTIP.....	57
4.1	Η πορεία του Ην. Βασιλείου εντός της ενωμένης Ευρώπης.....	57
4.2	Το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος για το Brexit και οι παράγοντες που το διαμόρφωσαν.....	59
4.3	Η πολιτική οικονομία των αποτελεσμάτων του δημοψηφίσματος ανά περιοχή .	65
4.3.1	Αγγλία.....	65
4.3.2	Σκωτία.....	68
4.3.3	Ουαλία.....	72
4.3.4	Βόρεια Ιρλανδία.....	73
Κεφάλαιο 5	Η συσχέτιση μεταξύ TTIP και Brexit.....	75
Επίλογος	81
Βιβλιογραφία	83

Ευρετήριο Διαγραμμάτων - Πινάκων

Διάγραμμα 1: "Πραγματικό ΑΕΠ (σε τιμές 2010) Μεξικό - Καναδάς - ΗΠΑ (1993-2015)"	16
Διάγραμμα 2: "Άμεση Ξένη Επένδυση ΗΠΑ στον Καναδά (1993 - 2013)"	16
Διάγραμμα 3: "Αριθμός μεταναστών (Μεξικάνων) στις ΗΠΑ (1900-2015)"	16
Διάγραμμα 4: "EU - US Trade Balance Chart"	20
Διάγραμμα 5: Current account.....	21
Διάγραμμα 6: "Σύνολο εμπορίου αγαθών (εισαγωγές συν εξαγωγές) μεταξύ ΗΠΑ και χώρες της TPP (in billion USD)"	37
Διάγραμμα 7: "Η πορεία προς το δημοψήφισμα"	39
Διάγραμμα 8: "Δείκτης εξέλιξης του ΑΕΠ, συνολικά και ανά τομέα και κλάδο σε σταθερές τιμές (1990 = 100)."	44
Διάγραμμα 9: "Τομεακή σύνθεση του ΑΕΠ στο Ην. Βασίλειο"	44
Διάγραμμα 10: "Εξέλιξη των παραγόντων ανταγωνιστικότητας κόστους του Ην. Βασιλείου".	45
Διάγραμμα 11: "Τομεακή σύνθεση της απασχόλησης στο Ην. Βασίλειο (1960 – 1985)"	46
Διάγραμμα 12: "Μέλη συνδικάτων στο Ην. Βασίλειο (1974-2009)"	47
Διάγραμμα 13: "Τομεακή σύνθεση του ΑΕΠ Βρετανικής οικονομίας (2008 – Q3 2014)"	48
Διάγραμμα 14: "Διαγραμματική απεικόνιση τιμών οικιών στη Βρετανία (1978 – 2011)"	48
Διάγραμμα 15: "Η αποτύπωση των K-waves στη Βρετανική οικονομία"	49
Διάγραμμα 16: "Η πορεία του Ην. Βασιλείου στην ενωμένη Ευρώπη"	52
Διάγραμμα 17: " Δείκτης επιπέδου ρύθμισης της οικονομίας"	53
Διάγραμμα 18: " Ισοτιμία \$/£"	54
Διάγραμμα 19: "Εξέλιξη του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών του Ην. Βασιλείου (σε εκ. στερλίνες)"	55
Διάγραμμα 20: "Εξαγωγές - εισαγωγές αγαθών μεταξύ Βρετανίας και ΕΕ (2014)"	56
Διάγραμμα 21: "Τα κύματα του Κοντράτιεφ"	58
Διάγραμμα 22: "Αποτελέσματα του Βρετανικού δημοψηφίσματος ανά περιοχή"	60
Διάγραμμα 23: "Συνεισφορές του Ην. Βασιλείου και παροχές από τον προϋπολογισμό της ΕΕ (1973-2016)"	60
Διάγραμμα 24: "Κατανομή των εισροών από την ΕΕ στο Ην. Βασίλειο (Αύγουστος, 2017)"	61
Διάγραμμα 25: "Χρηματοδότηση Ην. Βασιλείου. από την European Investment Bank (EIB) (2011-2016)"	62
Διάγραμμα 26: "Χρηματοδότηση Ην. Βασιλείου. από το πρόγραμμα Erasmus+ (2014-2015)"	62
Διάγραμμα 27: "Μετανάστευση στο Ην. Βασίλειο (16+ EU-born citizens) (1993- 2017)"	63
Διάγραμμα 28: "Ανάλυση ψήφου δημοψηφίσματος με βάση την ηλικία"	63
Διάγραμμα 29: "Ανάλυση ψήφου δημοψηφίσματος με βάση την εκπαίδευση"	64
Διάγραμμα 30: "Γραφική απεικόνιση των ευρωπαϊκών πόρων προς το Ην. Βασίλειο (κατά κεφαλήν)"	65
Διάγραμμα 31: "Ανάλυση ψήφων δημοψηφίσματος - Αγγλία"	65
Διάγραμμα 32: "Γεωγραφική αποτύπωση μεταποιητικού τομέα στο Ην. Βασίλειο (2015)"	66
Διάγραμμα 33: "Αυτοκινητοβιομηχανία Μεγάλης Βρετανίας (2005-2015)"	67
Διάγραμμα 34: "Οι συνέπειες του Brexit σε προϊόντα αγγλικού πρωινού (typical english breakfast)"	68
Διάγραμμα 35: "Ανάλυση ψήφων δημοψηφίσματος - Σκωτία"	68
Διάγραμμα 36: " Εμπορικό ισοζύγιο Σκωτίας (2000-2016)"	69
Διάγραμμα 37: "Σύνολο εξαγωγών Σκωτία (2016)"	69
Διάγραμμα 38: "Κατανομή ΑΕΠ Σκωτίας (Q2 2017)"	70

Διάγραμμα 39: "Ετήσιες εξαγωγές ποσοτήτων σκωτσέζικου whisky (2000-2015)"	70
Διάγραμμα 40: "Κορυφαίες αγορές εξαγωγής σκωτσέζικου whisky στην Ευρώπη (2016)"	71
Διάγραμμα 41: "Πορεία δανεισμού Σκωτίας (υπό καθεστώς ανεξαρτησίας)"	71
Διάγραμμα 42: "Ανάλυση ψήφων δημοψηφίσματος - Ουαλία"	72
Διάγραμμα 43: "Δείκτης ανεργίας Ουαλία (2007-2017)"	73
Διάγραμμα 44: "Ανάλυση ψήφων δημοψηφίσματος - Β. Ιρλανδία"	73
Διάγραμμα 45: "Δείκτης ανεργίας Β. Ιρλανδίας (2013-2017)"	74
Διάγραμμα 46: "Ιεράρχηση των προβλημάτων του Ην. Βασιλείου από τους πολίτες (Μάρτιος, 2015)"	76
Διάγραμμα 47: "Εμπορικές σχέσεις ΗΠΑ - Γερμανίας (1985-2015)"	78
Διάγραμμα 48: "Εμπορικό ισοζύγιο ΗΠΑ (1992-2016)"	79
Διάγραμμα 49: "Σύγκριση εμπορικών ισοζυγίων ΗΠΑ – Γερμανίας (2016)"	79
Διάγραμμα 50: "Εμπορικό ισοζύγιο αυτοκινητοβιομηχανίας (2011)"	80
Διάγραμμα 51: "Πρόβλεψη κερδών από ανάπτυξη εφαρμογών 2013-2025 (billion GBP)"	80

Συντομογραφίες

ΑΕΠ – Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν
ΓΤΟ – Γενετικά Τροποποιημένοι Οργανισμοί
ΕΕ – Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΚΑΧ – Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα
ΕΟΚ – Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα
Ε.Σ.Σ.Δ. – Ένωση Σοβιετικών Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών
ΕΥΡΑΤΟΜ – Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας
ΗΠΑ – Ηνωμένες Πολιτείες της Αμερικής
ΠΟΠ – Προστατευόμενη Ονομασία Προέλευσης
ΣΕΕ – Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση
ΣΕΚ – Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Κοινότητας
ΣΛΕΕ – Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ACTA – Anti-Counterfeiting Trade Agreement
CTF – Customs and Trade Facilitation
EFSA – European Food Safety Authority
ERM – Energy and Raw Materials
FTSE – Financial Times Stock Exchange
GDP – Gross Domestic Product
GBP – Great Britain Pound
GHS – Globally Harmonised System
GMP – Good Manufacturing Practice
ICT – Information and Communication Technology
IEC – International Electrotechnical Commission
IMDF – International Medical Devices Forum
IRA – Irish Republican Army
ISDS – Investor to State Dispute Settlement
LFS – Labour Force Survey
NAFTA – North American Free Trade Agreement
OECD – Organisation for Economic Cooperation and Development
ONS – Office for National Statistics
RICS – Royal Institution of Chartered Surveyors
RoO – Rules of Origin
SME – Small and Medium Enterprises
SMMT – Society of Motor Manufacturers and Traders

SoE's – State-owned Enterprises

TTIP – Trans-Atlantic Trade and Investment Partnership

TPP – Trans-pacific Trade Partnership

UDI – Unique Device Identification (system)

USD – US Dollar

WTO – World Trade Organisation

Κεφάλαιο 1 Η ΤΤΙΡ και η αναγκαιότητα διεθνών συμφωνιών

1.1 Εισαγωγή

Η ανάγκη για διεύρυνση και διασύνδεση των εθνικών αγορών, η επιθυμία των κρατών για ενδυνάμωση της οικονομικής και πολιτικής αλληλεξάρτησης και η ανάπτυξη της περιφερειακής διακρατικής συνεργασίας οδήγησαν στην ανάπτυξη των πρώιμων διεθνών περιφερειακών εμπορικών συμφωνιών. Οι συμφωνίες αυτές αποτελούν το δομικό συστατικό της παγκοσμιοποίησης και θεσμοθετούν τον όρο της περιφερειοποίησης. Είναι γεγονός ότι, κατά τις τελευταίες δεκαετίες η αύξηση του εμπορίου είναι εντονότερη σε ρυθμό από την αύξηση της παραγωγής. Αυτό σε συνδυασμό με την αλληλεξάρτηση που παρουσιάζουν οι επιμέρους οικονομίες, όντας ταυτόχρονα ανεξάρτητες και παράλληλα άμεσα επηρεαζόμενες από κάθε παγκόσμια μεταβολή, κατέστησαν επιτακτική την ανάγκη ανεύρεσης στρατηγικών συμμαχιών σε εμπορικό, περιφερειακό επίπεδο.

Η τάση αυτή, είναι η κεντρομόλος διαδικασία η οποία συμπεριλαμβάνει δύο ή περισσότερες οικονομίες ή/και κοινωνίες, προς μια μεγαλύτερη αμοιβαία οικονομική ολοκλήρωση. Η περιφερειοποίηση αυτή, μπορεί να είναι το *de facto* αποτέλεσμα της λειτουργίας των οικονομικών δυνάμεων, σε μικροοικονομικό επίπεδο, δηλαδή το αποτέλεσμα τη ελεύθερης λειτουργίας των αγορών. Μπορεί όμως, και να είναι αποτέλεσμα ή επιδίωξη μιας θεσμοθετημένης σύμπραξης των κυβερνήσεων, δύο ή περισσότερων χωρών. Σ' αυτή την περίπτωση, της *de jure* περιφερειοποίησης, ομιλούμε για περιφερισμό (*regionalism*) ή για περιφερειοποίηση εκ των άνω (Κότιος & Σαράτσης, 2003).

Αποτέλεσμα των παραπάνω, αποτελεί το γεγονός ότι πάνω από το 60% των συμφωνιών σε ισχύ, αφορά ευρωπαϊκές χώρες και το 15% αναπτυσσόμενες. Παρατηρούμε λοιπόν, ότι υφίσταται σε εξέλιξη μια μεταστροφή της τάσης για πλήρη παγκοσμιοποίηση, σε επιλεγμένη περιφερειοποίηση, υπό την έννοια του επιλεκτικού συνδυασμού δυνάμεων, με αμοιβαία επωφελείς οικονομικές και εμπορικές συμφωνίες. Ακόμα και οι ΗΠΑ, παραδοσιακοί υπέρμαχοι της πλήρους απελευθέρωσης των αγορών, επιδιώκουν πλέον ενεργά της συμμετοχή τους σε τέτοιου είδους συμφωνίες, γεγονός που καθιστά σαφές το ρόλο της επιμέρους περιφερειακής ολοκλήρωσης, στην κατεύθυνση της εγκαθίδρυσης της παγκοσμιοποίησης.

Οι συνδέσεις που παρουσιάζονται πλέον στον παγκόσμιο οικονομικό χάρτη, συχνά αποτυπώνονται στην ξένη βιβλιογραφία, με όρους όπως “The spaghetti bowl effect” και “The noodle

bowl effect”, οι οποίοι αποτυπώνουν πλήρως και συνοπτικά την πολλαπλότητα και πολυπλοκότητα των συνδέσεων στην σημερινή παγκοσμιοποιημένη οικονομία (Bhagwati, 1995).

Παρακάτω αναλύονται βασικά παραδείγματα (διεθνών) συμφωνιών, καθώς και το υπόβαθρο που δημιούργησε η ΕΕ, προκειμένου να δομήσει το δικό της πλαίσιο ανάπτυξης μεταξύ των μελών της.

1.2 Συνθήκη της Βιέννης για το δίκαιο των συνθηκών (Α' 141/1974)

Η Συνθήκη της Βιέννης αποτελεί το δομικό κείμενο με το οποίο η ΕΕ επιχείρησε ήδη από το 1969, να οριοθετήσει το πλαίσιο με το οποίο θα διασφαλιζόνταν οι διακρατικές σχέσεις σε διεθνές επίπεδο. Η διεθνής αναγνώριση της σύμβασης συντελέστηκε το 1980, με την Ελλάδα να την έχει επικυρώσει νωρίτερα (Ν.Δ. 402/1974), ενώ μέχρι σήμερα περιλαμβάνει 11 Κράτη. Παράλληλα, το 1986 υπεγράφη η Σύμβαση περί δικαίου των συνθηκών, μεταξύ κρατών και διεθνών οργανισμών, γεγονός που ενίσχυσε τη σημασία της Συνθήκης της Βιέννης.

Επί της ουσίας αποτελεί μια κωδικοποίηση του εθιμικού δικαίου, με ταυτόχρονη προοδευτική ανάπτυξή του. Δεδομένου του όρου συνθήκη (treaty, traite), περιλαμβάνει το σύνολο των συμβατικών σχέσεων, που συνάπτονται μεταξύ υποκειμένων του διεθνούς δικαίου (διεθνής συνθήκη) και αποσκοπεί στην παραγωγή έννομων αποτελεσμάτων για τους μετέχοντες σε αυτή. Υπό στενή έννοια, αποτελεί το σύνολο των διεργασιών (διαπραγμάτευση, επεξεργασία, διατύπωση, επικύρωση κλπ.) με απόληξη την έκφραση της βούλησης των μετεχόντων, για τους οποίους με τη σύναψη της συνθήκης γεννώνται υποχρεώσεις έναντι αυτής και των υπολοίπων μελών.

Θεμελιώδεις αρχές της συμφωνίας αποτελούν η σύσταση και η τήρηση των συμφωνιών στη βάση της καλής πίστης (άρθρο 26) καθώς και η αρχή *pacta sunt servanda* (οι συμφωνίες είναι τηρητέες). Αναφορικά με τα σημεία εφαρμογής της συνθήκης, εφαρμόζεται η αρχή της σχετικότητας των διεθνών συνθηκών (*pacta tertiis nec nocent nec prosunt*), καθιστώντας την δεσμευτική μόνο για τα συμβαλλόμενα μέρη. Τρίτες χώρες δεν υπέχουν υποχρεώσεις, ούτε και δικαιώματα, από διεθνή συνθήκη στην οποία δε μετέχουν, εκτός αν προβλέπεται διαφορετικά από το κείμενο αυτής και οι συγκεκριμένες χώρες συναινέσουν. Κατά συνέπεια για αυτές, η όποια συνθήκη αποτελεί μια *res inter alios acta*.

Πέραν των τυπικών διαδικασιών που προβλέπονται στην παρούσα συνθήκη, υφίσταται πρόβλεψη για συμφωνίες απλοποιημένης μορφής. Οι συμφωνίες αυτές συνάπτονται με συνοπτική διαδικασία, χωρίς να απαιτείται η επικύρωση ή συγκατάθεση του εγχώριου κοινοβουλίου.

Σχετικό παράδειγμα αποτελούν οι ΗΠΑ, οι οποίες εφαρμόζοντας διασταλτικά το άρθρο IV του Συντάγματος του 1787, προχώρησαν στη σύναψη διεθνών συμφωνιών, χωρίς τη συγκατάθεση της Γερουσίας, εγκαινιάζοντας έτσι μια σύγχρονη διεθνή πρακτική.

Με τη συνθήκη της Βιέννης προβλέφθηκαν κανόνες επικύρωσης, οι οποίοι, μεταξύ άλλων, σε πολυμερείς συμφωνίες εισάγουν την υποχρέωση επικύρωσης από συγκεκριμένο αριθμό οργάνων επικυρώσεως (Instruments of Ratification), ενώ εφαρμόζονται συνδυαστικά με το άρθρο 102 του Χάρτη των Ηνωμένων Εθνών οι κανόνες δημοσιότητας, που χαρακτηρίζονται ως ήπιοι.

1.3 Συνθήκη της Λισαβόνας

Η Συνθήκη της Λισαβόνας αποτέλεσε τη διέξοδο στις διεργασίες της διάσκεψης της Ρώμης (2003) και χαρακτηρίζεται ως το θεμελιώδες εκείνο κείμενο της ΕΕ, παράλληλα με τη Συνθήκη για τη Λειτουργία της ΕΕ και την Συνθήκη για την ίδρυση της ΕΕ. Μετά την αποτυχία της Συνταγματικής Συνθήκης (2003) επιχειρήθηκε με τη διάσκεψη της Λισαβόνας, τον Δεκέμβριο του 2009, η αντικατάσταση των στιγματικών, για τους ευρωσκεπτικιστές, όρων του Συντάγματος και των νόμων – πλαισίων της ΕΕ. Κατά συνέπεια, εφαρμόστηκε ο όρος Συνθήκη, ο οποίος αποστερούνταν και των υπολοίπων διακοσμητικών χαρακτηριστικών, που παρέπεμπαν σε ενοποίηση των κρατών, υπό στενή έννοια.

Η εφαρμογή της Συνθήκης δεν άρχισε από την υπογραφή της (13 Δεκεμβρίου 2007), αλλά απαιτούσε την επικύρωση από τα κοινοβούλια των κρατών – μελών. Το Ιρλανδικό εκλογικό σώμα κλήθηκε να επικυρώσει την αρχική συμφωνία στο δημοψήφισμα του 2008, με το οποίο την απέρριψε. Αντίθετα στην επανάληψή του, τον Οκτώβριο του 2009 έκανε δεκτή την συμφωνία, οδηγώντας στην τυπική ισχύ της Συνθήκης, η οποία άρχισε στις 1η Δεκεμβρίου 2009.

Με τη Συνθήκη αυτή τα 27 κράτη – μέλη, θεμελίωσαν την έννοια της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η οποία απορρόφησε πλήρως την έννοια της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας (ΕΟΚ). Οι αρμοδιότητες του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου αυξήθηκαν, ενώ ενσωματώθηκε ως συνήθης διαδικασία, η συναπόφαση του με το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο. Η Ένωση εκδημοκρατίστηκε περαιτέρω ρυθμίζοντας επιμέρους διαδικασίες εκπροσώπησης και λήψης αποφάσεων εκ μέρους των κρατών μελών της. Εισήχθησαν οι έννοιες των κανονισμών και οδηγιών, αντί των νόμων που προέβλεπε το σχέδιο Συντάγματος του 2003.

Με τη νέα αυτή Συνθήκη, επήλθαν τροποποιήσεις στη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ) και της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας (ΣΕΚ), οι οποίες μετονομάζονται, με τη «Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης» (ΣΛΕΕ) να αποτελεί το θεμελιώδες κείμενο της ΕΕ και τον όρο «Κοινότητα» να αντικαθίσταται από τον όρο «Ένωση», σε ολόκληρο το κείμενο. Η Ένωση παίρνει τη θέση της Κοινότητας και αποτελεί τον νόμιμο διάδοχό της. Η Συνθήκη της Λισαβόνας, για πρώτη φορά αποσαφηνίζει τις αρμοδιότητες της Ένωσης. Διακρίνει τρία είδη αρμοδιοτήτων: αποκλειστικές αρμοδιότητες, συντρέχουσες αρμοδιότητες, υποστηρικτικές αρμοδιότητες. Η Συνθήκη της Λισαβόνας εκφράζει τις τρεις θεμελιώδεις αρχές της δημοκρατικής ισότητας, της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και της συμμετοχικής δημοκρατίας³.

1.4 NAFTA

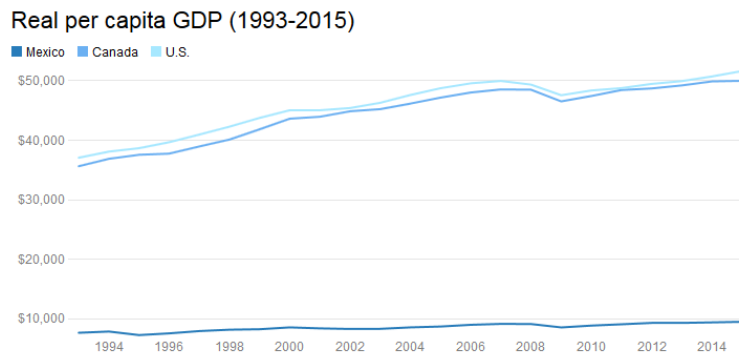
Η Συμφωνία Ελεύθερου Εμπορίου Βόρειας Αμερικής (North Atlantic Free Trade Area – NAFTA) αποτελεί ένα πρόσφατο σχετικά παράδειγμα εμπορικής συμφωνίας, το οποίο όμως αποτέλεσε, κατά την υπογραφή του, οδηγό για επόμενες συμφωνίες.

Η NAFTA υπεγράφη στις 17 Δεκεμβρίου 1992 στο Σαν Αντόνιο του Τέξας, μεταξύ του Μεξικού, των ΗΠΑ και του Καναδά. Η εφαρμογή της ξεκίνησε από την 1 Ιανουαρίου 1994 και περιελάμβανε ως αντικείμενα την δασμολόγηση των εμπορικών προϊόντων για τις μεταξύ τους συναλλαγές, την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων, τις ευρεσιτεχνίες και τις εμπορικές επωνυμίες. Πρόκειται για μία συμφωνία μερικής απελευθέρωσης του εμπορίου (βιομηχανικών προϊόντων) μεταξύ των τριών χωρών μελών, καθώς και για μία σειρά από ρυθμίσεις για την προστασία του θεμιτού ανταγωνισμού. Παράλληλα ανανέωσε το Βορειοαμερικανικό Σύμφωνο Περιβαλλοντικής Συνεργασίας, προβλέποντας την τοποθέτηση περισσότερων περιβαλλοντικών κανονισμών και την μείωση της ρύπανσης, και το Βορειοαμερικανικό Σύμφωνο Εργατικής Συνεργασίας.

Στα παρακάτω γραφήματα αποτυπώνονται συνοπτικά οι συνέπειες της εφαρμογής της NAFTA, στις οικονομίες των τριών χωρών.

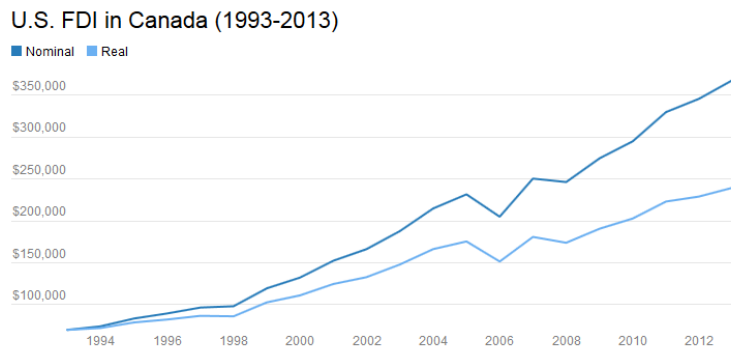
³ http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_1.1.5.html

Διάγραμμα 1: "Πραγματικό ΑΕΠ (σε τιμές 2010) Μεξικό - Καναδάς - ΗΠΑ (1993-2015)"

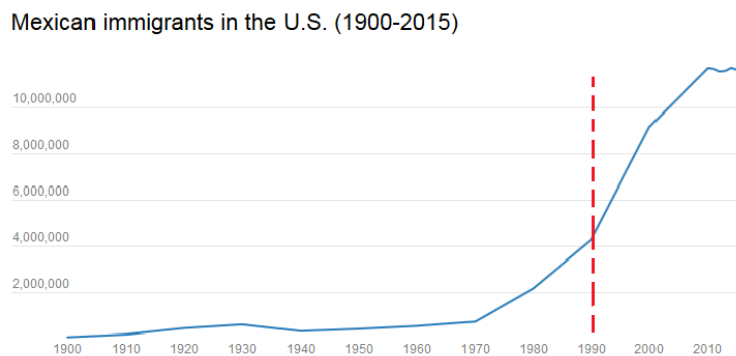
Πηγή: World Bank

Διάγραμμα 2: "Άμεση Ξένη Επένδυση ΗΠΑ στον Καναδά (1993 - 2013)"

Πηγή: Bureau of Economic Analysis (BEA)

Διάγραμμα 3: "Αριθμός μεταναστών (Μεξικάνων) στις ΗΠΑ (1900-2015)"

Πηγή: Migration Policy Institute

Έτσι, από το Διάγραμμα 1 διαπιστώνεται μία συνεχής αύξηση του ΑΕΠ και στις τρεις χώρες μετά τη θέση σε εφαρμογή της εμπορικής συμφωνίας, ενώ το Διάγραμμα 2 δείχνει μία

έντονη αύξηση των αμερικανικών άμεσων ξένων επενδύσεων στον Καναδά. Από την άλλη, φαίνεται πως η συμφωνία προκάλεσε ένα ισχυρό κύμα μετανάστευσης από το Μεξικό προς τις ΗΠΑ (Διάγραμμα 3).

Στις μέρες μας η συμφωνία αυτή έχει εισέλθει σε μια περίοδο αβεβαιότητας μιας και η εκλογή του πρόεδρου των ΗΠΑ, Ντόναλντ Τράμπ, συνδέθηκε με σχέδια κατάργησής της, τα οποία οδήγησαν τελικά σε επαναδιαπραγμάτευσή της. Τα μέρη της συμφωνίας έχουν συρθεί σε παράταση για την ολοκλήρωση των συνομιλιών έως το α' τρίμηνο του 2018, με τον επόμενο γύρο διαπραγματεύσεων να λαμβάνει χώρα στην Πόλη του Μεξικού, από τις 17 έως τις 21 Νοεμβρίου 2017. Από τα μέχρι σήμερα δεδομένα, διαφαίνονται αρκετά εμπόδια στην επίτευξη μιας νέας συμφωνίας, κυρίως λόγω των απαιτήσεων της Αμερικανικής πλευράς. Ένα από αυτά έχει να κάνει με τις απόπειρες των ΗΠΑ να αυξήσουν τις προδιαγραφές για το ποσοστό των εξαρτημάτων αυτοκινήτων, που πρέπει να είναι αμερικανικής προέλευσης από 62,5% σε 85%.

1.5 TPP

Το Σύμφωνο Συνεργασίας των δύο πλευρών του Ειρηνικού (Trans-Pacific Partnership – TPP) είναι μία συμφωνία μεταξύ των χωρών του Ειρηνικού με σκοπό την βελτίωση του εμπορίου και των επενδύσεων. Αρχικά, το 2005, ξεκίνησε ως Σύμφωνο Στρατηγικής Οικονομικής Συνεργασίας των δύο πλευρών του Ειρηνικού (Trans-Pacific Strategic Partnership Agreement, TPSEP ή P4) με χρονοδιάγραμμα λήξης των διαπραγματεύσεων το 2012, το οποίο δεν τηρήθηκε καθώς υπήρχαν αντιδράσεις για αρκετά θέματα της συμφωνίας. Τελικά, η συμφωνία υπογράφηκε στις 5 Οκτωβρίου του 2015, από 12 χώρες του Ειρηνικού (Αυστραλία, Μπρουνέι, Καναδάς, Χιλή, Ιαπωνία, Μαλαισία, Μεξικό, Νέα Ζηλανδία, Περού, Σιγκαπούρη, Ηνωμένες Πολιτείες και Βιετνάμ) και καλύπτει περίπου το 40% της παγκόσμιας οικονομίας, αποτελώντας την μεγαλύτερη εμπορική συμφωνία που έχει επιτευχθεί στην ιστορία. Η συμφωνία προωθεί την οικονομική ανάπτυξη, την υποστήριξη και δημιουργία θέσεων εργασίας, την ώθηση της καινοτομίας, την ανταγωνιστικότητα και την θέσπιση κοινών εμπορικών ζωνών, μεταξύ των χωρών που συμμετέχουν. Περιλαμβάνει, μεταξύ άλλων, μειώσεις σε δασμούς, εξάλειψη εμποδίων στο εμπόριο, καθώς και θέσπιση ASDS μηχανισμού. Η συμφωνία δεν περιλαμβάνει την Κίνα, καταδεικνύοντας με αυτό τον τρόπο τον λόγο για τον οποίο υπεγράφη, ήτοι τον αποκλεισμό της από εύκολη πρόσβαση σε οργανωμένες αγορές και παράκαμψη δασμολογικών και άλλων εμποδίων (Green & Goodman, 2015). Τελικά, η νέα διακυβέρνηση των ΗΠΑ, βασιζόμενη στην γενική αμφισβήτηση της αξίας για τα αμερικανικά συμφέροντα των εν λόγω συμφωνιών, οδήγησε το 2017 στην αποχώρηση των ΗΠΑ από την TPP, η οποία συνεχίζει με τα υπόλοιπα 11 μέλη της.

1.6 Η ΤΤΙΡ ως ανάγκη

Οι παράγοντες που μετέτρεψαν την ΤΤΙΡ, από απλό όραμα ή μια απλή εμπορική συμφωνία μεταξύ δύο κρατών, σε συμφωνία βαρόμετρο, για τη μετεξέλιξη της ΕΕ και των ΗΠΑ, περιεγράφηκαν, σε γενικό πλαίσιο, στην εισαγωγή της παρούσας εργασίας. Αναμφίβολα, δεν είναι άλλοι, από τη ραγδαία μεταβολή του παγκόσμιου status quo, σε επίπεδο εφαρμογής των οικονομικών θεωριών και επιπρόσθετα των αδιεξόδων που δημιουργήθηκαν, από τη συνήθη εφαρμογή τους. Καθίσταται κατά συνέπεια ως αναγκαιότητα, προκειμένου να διασφαλίσει τη βιωσιμότητα των εδραιωμένων μοντέλων και ως μέσο εφαρμογής της ολοκλήρωσης των οικονομιών, τόσο της ΕΕ, όσο και των ΗΠΑ.

Η πορεία της ΕΕ στο χρόνο, με τις επιμέρους Συνθήκες και λοιπές κανονιστικές διατάξεις, είχε και εξακολουθεί να έχει ως στόχο την ενοποίηση του ισχύοντος νομικού πλαισίου, των προτύπων και των διαδικασιών, μεταξύ των κρατών – μελών της Ένωσης. Βασική επιδίωξη του «εγχειρήματος» της ΕΕ αποτελεί συνεχώς η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, με αυξανόμενα κατά το δυνατόν, τα οφέλη για τα κράτη – μέλη της.

Η ενοποίηση και η, σε μεγάλο βαθμό, ομοιογένεια των Η.Π.Α. είχε ήδη επιτευχθεί από τη δημιουργία τους, το 1776, με τη Διακήρυξη της Ανεξαρτησίας τους (Declaration of Independence). Παρά τη μερική διαφοροποίηση σε επιμέρους ζητήματα, όπως ορισμένοι τομείς του Δικαίου, υφίσταται σε μεγάλο βαθμό, ενιαίο σύστημα ρυθμιστικών κανόνων και διατάξεων, με τα οποία η οικονομία λειτουργεί. Πιο συγκεκριμένα, το σύστημα, που προσομοιάζει με αυτό της ΕΕ, τροφοδοτείται από μία κεντρική Τράπεζα, ελέγχεται από μία Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, ενώ το πλαίσιο των αποφάσεων λαμβάνεται σε επίπεδο Γερουσίας, με την εκπροσώπηση όλων των επιμέρους πολιτειών.

Παρατηρούμε λοιπόν από τα παραπάνω, την, περίπου, ταυτόσημη δόμηση των δύο μερών της υπό διαπραγμάτευση συμφωνίας. Αναπόφευκτα, στην πορεία τους οι δύο αυτές δομές, θα κατέληγαν στην απόλυτη ταύτιση. Στο σημείο αυτό, κρίνεται σκόπιμη η σύντομη ιστορική αναδρομή στην αρχική δόμηση των ΗΠΑ.

Η ανακάλυψη των ΗΠΑ, χρονολογείται ιστορικά στο 1492 με την εκστρατεία του Χρ. Κολόμβου, στην πορεία του για χάραξη νέου δρόμου προς την Ασία. Έκτοτε, η εισροή αποίκων συντελέστηκε από τους ανεπτυγμένους τότε, πρώιμους, ευρωπαϊκούς πολιτισμούς. Σημείο ενδιαφέροντος αποτελεί η επιρροή των Άγγλων αποίκων. Από την κοινή γλώσσα μέχρι τον σημερινό παρόμοιο πολιτικό διαχωρισμό (Αγγλία: Conservatories – Labour Party, Αμερική: Democrats –

Republicans), καταδεικνύεται ο βαθμός επίδρασης των αγγλικών δομών, στο οικοδόμημα των ΗΠΑ.

1.7 Η κρίση του 2007 (ΗΠΑ) και Ευρωζώνης 2008 – σήμερα)

Η κρίση στις ΗΠΑ ξεκίνησε από τη χορήγηση στεγαστικών δανείων χαμηλής εξασφάλισης και διογκώθηκε με τη δόμηση (τοξικών) παραγώγων υψηλής μόχλευσης και κινδύνου επί αυτών. Το καλοκαίρι του 2007, άρχισαν να εμφανίζονται και να αναλύονται τα σημάδια κόπωσης της αμερικανικής οικονομίας, με αποκορύφωμα τις μαζικές αναλήψεις ρευστού, τον Αύγουστο του 2007. Το Σεπτέμβριο του επομένου έτους σημειώθηκε το πρώτο ουσιαστικό κραχ, με την κατάρρευση της Merrill Lynch, που εξαγοράστηκε από την Fed, η οποία είχε ήδη σπεύσει να διασώσει την AIG, με έκτακτη οικονομική ενίσχυση 85 δις US \$.

Ένα χρόνο αργότερα, στην ΕΕ η κρίση προήλθε θεωρητικά από τις χώρες του Νότου και την άναρχη δημοσιονομική τους πολιτική. Ο τραπεζικός κλάδος ήταν ο πρώτος που επηρεάστηκε άμεσα, ενώ στη συνέχεια η κρίση γενικεύτηκε στους επιμέρους τομείς της οικονομίας. Χώρες με υψηλά δημοσιονομικά πλεονάσματα αποτέλεσαν το παράδειγμα προς μίμηση, εδραιώνοντας έτσι την πολιτική τους, στα πλαίσια και τους μηχανισμούς της ΕΕ, με την εφαρμογή μέτρων προστασίας και ρύθμισης των αγορών και των ακολουθούμενων δημοσιονομικών πολιτικών.

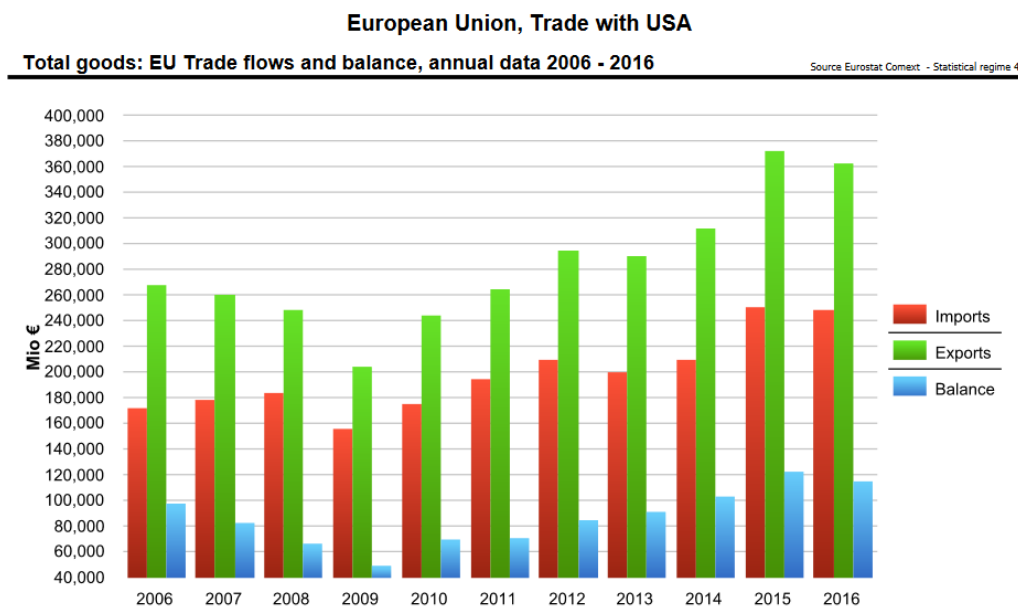
Εύκολα γίνεται αντιληπτό ότι παρά τις όποιες, επιμέρους, διαφοροποιήσεις, οι δύο κρίσεις συνδέονται άρρηκτα. Κοινή συνισταμένη και των δύο θεωρείται η δομική διάσταση των αιτιών που δημιούργησαν τις κρίσεις. Από τη μία η ασυδοσία, που άγγιζε τα όρια της ανυπαρξίας ελέγχου της αγοράς των παραγώγων στις ΗΠΑ και από την άλλη πλευρά, η αναμενόμενη κατάρρευση των τραπεζών του ευρωπαϊκού νότου, με παράλληλη αυξανόμενη ισχύ των κεντρικών χωρών, καταδεικνύουν την αδυναμία των ίδιων των θεσμικών δομών, να ελέγξουν και να επιβληθούν στα δημιουργήματά τους. Επιπροσθέτως καθίσταται εμφανές, το προβάδισμα του ιδιωτικού τομέα έναντι του δημοσίου, υπό την έννοια ότι η δημιουργία της υπηρεσίας – αγαθού, προηγείται, κατά πολύ – σε σημείο αδυναμίας συγχρονισμού, σε εύλογο διάστημα – του καθορισμού του κανονιστικού – ρυθμιστικού πλαισίου. Κατά συνέπεια, η ανάγκη για ρύθμιση των αγορών, σε επίπεδο λειτουργίας αποτελεί πλέον μονόδρομο, τόσο σε ευρωπαϊκό, όσο και σε παγκόσμιο επίπεδο.

Μια εμπορική συμφωνία, όπως η TTIP (2013)⁴, επιχειρεί να δώσει λύση, κοινώς αποδεκτή, από την αντίθετη πλευρά - αυτή του εξαγόμενου αποτελέσματος. Συγκεκριμένα, μέσω της

⁴ (Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013)

εμπορικής σχέσης που θα δημιουργηθεί, επιχειρείται η ρύθμιση του ευρύτερου πλαισίου της παραγωγής αγαθών και υπηρεσιών, καθώς και των επιμέρους σταδίων της παραγωγής και της κατανάλωσης, σε επίπεδο κανονιστικών διαδικασιών. Επιχειρείται δηλαδή, μια ευρύτερη διαμόρφωση του περιβάλλοντος, σε όλα τα ενδιάμεσα στάδια, με ασύμμετρη έννοια, έτσι ώστε αυτό να καταστεί μακροπρόθεσμα βιώσιμο και ενιαίο, ενώ παράλληλα να μη δεσμεύει ασφυκτικά, ούτε την κατανάλωση, ούτε και την παραγωγή.

Διάγραμμα 4: "EU - US Trade Balance Chart"

Πηγή: European Commission Trade Doc 113465

Στο παραπάνω γράφημα αποτυπώνεται η εμπορική σχέση των ΗΠΑ με την ΕΕ, με το εμπόριο που διενεργείται μεταξύ τους να αντιστοιχεί στο 40%⁵ του παγκόσμιου ΑΕΠ. Το μέγεθος αυτού του ποσοστού, απλά και μόνο ως απόλυτο μέγεθος, καταδεικνύει τόσο το μέγεθος της επιχειρούμενης συμφωνίας, όσο και την επιρροή στην παγκόσμια οικονομία.

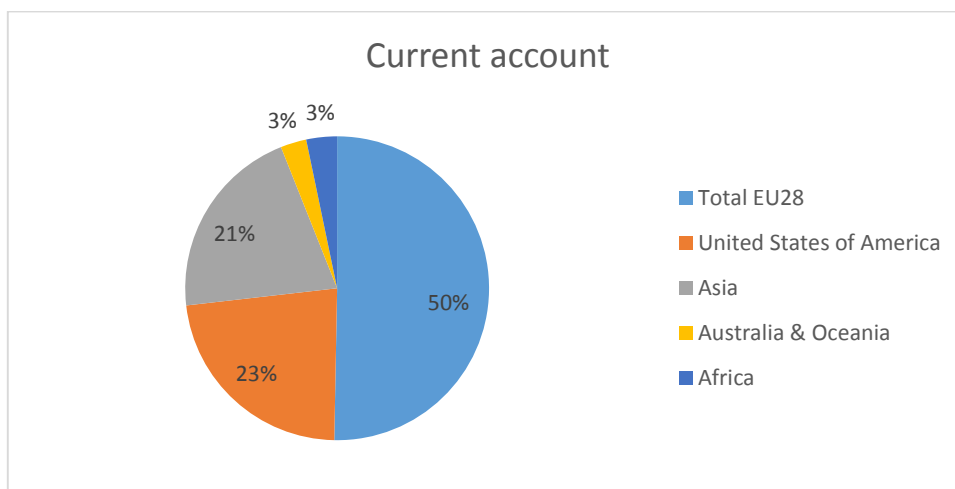
Με τη συμφωνία αυτή βασική επιδίωξη είναι να επιτευχθούν σημαντικά ποσοστά ενοποίησης και ομοιομορφίας των αγορών των ΗΠΑ και της ΕΕ. Δε θα αποτελούσε υπερβολή η παρομοίωση της συμφωνίας με την έννοια των μαθηματικών, μια έννοια που στη βασική της μορφή έχει αποτυπωθεί με συγκεκριμένο, κοινώς αποδεκτό τρόπο, χωρίς να δεσμεύει το τελικό παραγόμενο αποτέλεσμα, ως προς το εύρος του, παρά μόνο ως προς τη μέθοδο επίτευξής του, η οποία απλώς θα πρέπει να αποδεικνύεται.

⁵ Trade Doc 113465 – European Commission (2017)

Η ολοκλήρωση των διαδικασιών εκτιμάται ότι θα αποφέρει στη μεν ΕΕ περίπου 119 δις € επιπλέον ετήσια έσοδα (αύξηση ΑΕΠ κατά 0,5 – 1% ετησίως), ενώ για τις δε ΗΠΑ τα πρόσθετα έσοδα θα κυμανθούν σε 95 δις € περίπου, με τις εξαγωγές προς τις ΗΠΑ από την ΕΕ να αναμένεται να αυξηθούν κατά 28% (187 δις €)⁶. Επιπροσθέτως εκτιμάται ότι θα επέλθει αύξηση μισθών της τάξεως του 0,5% για τις χώρες της ΕΕ και 0,4% για τις ΗΠΑ⁷, με το εισόδημα των οικογενειών στην Ευρώπη να αυξάνεται κατά 545 € ετησίως, κατά μέσο όρο. Στον αντίποδα, άλλες εκθέσεις κάνουν λόγο για μείωση των ευρωπαϊκών εξαγωγών και απώλεια 600.000 ευρωπαϊκών θέσεων εργασίας (Caraldo, 2014)⁸.

Το μέγεθος των δύο προς συγχώνευση οικονομιών είναι τέτοιο που σε συνδυασμό με το μερίδιο που κατέχουν στις διεθνείς αγορές (το μεταξύ τους εμπόριο για το 2011 ανήλθε σε 450 δις € καθιστώντας τους worldwide key trade partners⁹), είναι βέβαιο ότι θα επηρεάσει σαν ντόμινο και τα υπόλοιπα μέρη της παγκόσμιας οικονομίας. Κατά συνέπεια το ΑΕΠ των υπολοίπων χωρών αναμένεται να αυξηθεί έως και κατά 100 δις €, με τις εμπορικές συναλλαγές της ΕΕ με τρίτες χώρες να επηρεάζονται θετικά έως 6% (220 δις €) και τις αντίστοιχες των ΗΠΑ έως 8% (240 δις €). Τα ενδεικτικά (παρόντα) μερίδια αγοράς παρουσιάζονται στο γράφημα (Διάγραμμα 5).

Διάγραμμα 5: Current account

Πηγή: <https://europa.eu>

⁶ Ενημερωτικά σημειώματα (MEMO's) 13/564 και 13/211 της Ευρωπαϊκής Επιτροπής.

⁷ Report No. 20130401, Reducing transatlantic barriers to trade and investment: An economic assessment (2013), CEPR

⁸ The Trans-Atlantic Trade and Investment Partnership: European Disintegration, Unemployment and Instability (w.p. No 14-03)

⁹ (Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013)

Κεφάλαιο 2: Οι επιμέρους Τομείς της συμφωνίας TTIP

2.1 Εισαγωγή

Η διαπραγμάτευση της συμφωνίας περιλαμβάνει ενδιάμεσα στάδια, τα οποία οι δύο πλευρές διαμορφώνουν με αμοιβαίες υποχωρήσεις. Αυτό οφείλεται στο γεγονός της διαφοροποίησης που υπάρχει στο συμπεριφορικό μοτίβο των δύο αγορών, όπως αυτό έχει διαμορφωθεί στην πορεία των ετών. Παρά την κοινή τους αφετηρία και τις ομοιότητες που παρουσιάζουν, τα διαρθρωτικά χάσματα παραμένουν, όπως για παράδειγμα το χαμηλό ποσοστό ρύθμισης – παρέμβασης στην αγορά από πλευράς ΗΠΑ, με τον υψηλό παρεμβατισμό, που συντελείται με τη μορφή μη δεσμευτικού νομοθετικού πλαισίου (πχ οδηγίες), σε ορισμένους τομείς της οικονομίας στην ΕΕ.

Κύριοι στόχοι της συμφωνίας, όπως αυτοί αποτυπώθηκαν στην εντολή διαπραγμάτευσης (Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013) αποτελούν η αύξηση του εμπορίου και των επενδύσεων, η αξιοποίηση του ανεκμετάλλετου εργατικού δυναμικού, η δημιουργία νέων θέσεων εργασίας και η οικονομική ανάπτυξη, μέσω της βελτίωσης πρόσβασης στην αγορά και της προώθησης της κανονιστικής συμβατότητας (κοινά πρότυπα). Κατά συνέπεια καθίσταται εμφανές ότι δεν πρόκειται για μια απλή εμπορική συμφωνία, αλλά για ένα νέο εργαλείο policy making, που θα επηρεάσει ένα ευρύ φάσμα της οικονομίας και του υφιστάμενου θεσμικού πλαισίου.

Στα παρακάτω παρουσιάζονται οι βασικοί τομείς της συμφωνίας.

2.2 Πρόσβαση στην Αγορά (Market Access)

2.2.1 Εμπόριο Αγαθών (Trade in goods and customs duties)

Κύρια επιδίωξη των μελών της συμφωνίας αποτελεί η μείωση του κόστους των διακινούμενων αγαθών. Αυτό θα επιχειρηθεί μέσα από δύο κύριους τομείς, που αφορούν σε μείωση των τελωνειακών δασμών και τη ρύθμιση της αγοράς.

Οι τελωνειακοί δασμοί μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ κυμαίνονται κατά μέσο όρο περίπου στο 4,3% (5,2% για ΕΕ και 3,5% για ΗΠΑ)¹⁰. Παρόλα αυτά το συγκεκριμένο ποσοστό εμφανίζει ακραίες διακυμάνσεις, αν αναλυθεί σε επιμέρους κατηγορίες προϊόντων. Ενδεικτικά:

- ✓ Πάνω από το μισά (ποσότητες) εμπορεύσιμα αγαθά δεν υπάγονται σε δασμούς.
- ✓ Σε βασικά αγαθά ο δασμός κυμαίνεται μεταξύ 1 – 3%.
- ✓ Σε είδη ρουχισμού οι δασμοί βρίσκονται γύρω στο 30%.
- ✓ Στα αυτοκίνητα η Ευρώπη επιβάλλει 10% δασμούς στις εισαγωγές από τις ΗΠΑ, ενώ οι ΗΠΑ μόλις 2,5%.
- ✓ Στα βαγόνια (train carriages) η ΕΕ επιβάλλει δασμούς στις εισαγωγές από τις ΗΠΑ ίσες με 1,7%, ενώ οι ΗΠΑ με 14%.

Στόχευση της συμφωνίας αποτελεί η πλήρης κατάργηση για τα βιομηχανικά και τα γεωργικά προϊόντα και η ειδική μεταχείριση στα ευαίσθητα (π.χ. ΠΟΠ, κλπ).

2.2.2 Γεωργία (Agriculture)

Τα ζητήματα που αφορούν στη γεωργία και τα παράγωγα αυτής προϊόντα, περιορίζονται σε θέματα χρηματοδοτήσεων, με τη μορφή επιδοτήσεων. Είναι σαφής η υποστήριξη της ΕΕ σε θέματα που αφορούν την βιώσιμη και αειφόρο ανάπτυξη, την ενίσχυση των εισοδημάτων των αγροτών και των εξαγωγών, με στοχευμένες επιδοτούμενες δράσεις και ξεκάθαρες εξαγωγικές επιδοτήσεις. Επίσης, η ΕΕ διατηρεί πολλούς περιορισμούς στις εισαγωγές βασιζόμενη στη νομοθεσία για την προστασία της υγείας, όπως είναι οι περιορισμοί στα εισαγωγές για τα μεταλλασμένα αγροτικά προϊόντα και για τις ορμόνες στα προϊόντα ζωικής παραγωγής. Από την άλλη, οι ΗΠΑ έχουν αναπτύξει πολλαπλά συστήματα και μηχανισμούς στήριξης των αγροτών τους, καθώς και ενίσχυσης των εξαγωγών. Παρά τη διαφορετικότητα στα επί μέρους εργαλεία παρέμβασης, και τα δύο μέρη ασκούν πολιτικές στήριξης της γεωργίας, γεγονός που προκαλεί τριβές και συγκρούσεις και εμποδίζει την εναρμόνιση των θέσεών τους.

¹⁰ (Francois, et al., 2015)

2.2.3 Κρασί και αλκοολούχα ποτά (Wine and spirit drinks)

Η αποστολή απευθείας στον καταναλωτή ειδών που σχετίζονται με το κρασί και τα οινοπνευματώδη ποτά, επιτρέπεται για τους αμερικανούς παραγωγούς. Αντίθετα για τους ευρωπαϊκούς παραγωγούς, η πρόσβαση στην αγορά των ΗΠΑ είναι πιο περιορισμένη. Η ανομοιομορφία αυτή δημιουργεί στρεβλώσεις και δυσκολίες στην σύνδεση των δύο αγορών, ειδικότερα δε αν αναλογιστούμε την υψηλή εξαγωγική τάση της Σκωτίας και της Γαλλίας, σε τέτοιου είδους προϊόντα.

Για το λόγο αυτό, με τη συμφωνία επιδιώκεται η ομοιόμορφη δόμηση των δύο αγορών, με στόχο την εναρμόνισή τους σε κοινά πρότυπα εισαγωγής και φορολόγησης, παράλληλα με την συνεργασία σε επίπεδο τεχνογνωσίας.

2.2.4 Υπηρεσίες (Services)

Ο κλάδος των υπηρεσιών για στην Ευρώπη συνεισφέρει στην οικονομία πάνω από το 60% των θέσεων εργασίας. Παρά το συνεχές εμπόριο υπηρεσιών μεταξύ των δύο (ΗΠΑ – ΕΕ) υφίστανται δυσκολίες πρόσβασης στις αγορές εκατέρωθεν. Από πλευράς ΗΠΑ, έχει θεσπιστεί υψηλό επίπεδο προστατευτισμού του κλάδου των τηλεπικοινωνιακών υπηρεσιών, που αποτυπώνεται σε αποφάσεις που ρυθμίζουν θέματα, όπως το ανώτερο ποσοστό μετοχών που μπορεί να διαθέτει ευρωπαίος επενδυτής. Αντίστοιχα στην ΕΕ, το επίπεδο προστατευτισμού θεωρείται υψηλό για τις δημόσιες υπηρεσίες, η ύπαρξη των οποίων προωθείται έμμεσα, και σε θέματα που αφορούν τις προδιαγραφές σε ποιότητα και ασφάλεια, τις οποίες το κάθε κράτος – μέλος δύναται να τις αυξάνει πλέον των ορίων που έχουν τεθεί σε ευρωπαϊκό επίπεδο.

Με την συμφωνία επιχειρείται η ταυτόσημη δόμηση του πλαισίου που διέπει τον τομέα των υπηρεσιών, αίροντας τα υφιστάμενα εμπόδια, όπως για παράδειγμα:

- ✓ Στις τηλεπικοινωνίες, με το ποσοστό κατοχής μετοχών που προαναφέρθηκε.
- ✓ Στον τομέα των λιμανιών, με την ρύθμιση των ελάχιστων προδιαγραφών σε βάθος και δομή του βυθού.
- ✓ Σε θέματα κινητικότητας εργατικού δυναμικού, με τη θέσπιση κοινών προτύπων επαγγελματικής κατάρτισης.

Για την ΕΕ δεν υφίσταται πρόθεση διαπραγμάτευσης συγκεκριμένων ευαίσθητων κλάδων της παροχής υπηρεσιών, οι οποίες στις ΗΠΑ αποτελούν εδώ και χρόνια πεδίο ανοιχτό για ιδιωτικοποιήσεις. Συγκεκριμένα δεν αποτελούν αντικείμενο διαπραγμάτευσης οι τομείς των δημοσίων κοινωνικών υπηρεσιών (εκπαίδευση, δημόσια υγεία, κλπ), της τηλεόρασης, του ραδιοφώνου και του κινηματογράφου και θέματα που αφορούν την προστασία δεδομένων.

2.2.5 Κρατικές Προμήθειες (Public Procurement)

Η Ευρώπη και οι ΗΠΑ αποτελούν τις μεγαλύτερες αγορές παγκοσμίως σε συμβόλαια κρατικών προμηθειών. Για το λόγο αυτό, έχουν θεσπίσει συγκεκριμένους κανόνες, διασφαλίζοντας τον ανταγωνισμό και την ορθολογική χρήση των χρημάτων των φορολογουμένων τους. Παρόλαυτά οι δύο αγορές δεν επικοινωνούν μεταξύ τους στο συγκεκριμένο κομμάτι της οικονομίας, με τις δύο πλευρές να αλληλοαποκλείουν στην πράξη, τις επιχειρήσεις της άλλης, από τη συμμετοχή σε διαγωνισμούς κρατικών προμηθειών.

Στόχος των διαπραγματεύσεων είναι η διεύρυνση της συγκεκριμένης αγοράς, με τρόπο που να ευνοεί την αποτελεσματικότητα των προμηθειών, τη διεύρυνση της βάσης επιλογής προμηθευτή και τη μείωση του κόστους. Παράλληλα όμως, δεν τίθεται υπό διαπραγμάτευση η διατήρηση της δυνατότητας του δημοσίου τομέα, να παράγει in-house το όποιο αγαθό ή υπηρεσία.

2.2.6 Κανόνες καταγωγής (Rules of origin – RoO's)

Οι κανόνες καταγωγής αποτελούν δομικό κεφάλαιο κάθε εμπορικής συμφωνίας, δεδομένου ότι καθορίζουν τις προϋποθέσεις για χαρακτηρισμό του προϊόντος, ως προϊόν των χωρών που συμμετέχουν σε αυτή, αποκλείοντας την έμμεση ενεργή συμμετοχή τρίτων χωρών, στα οφέλη και τις διευκολύνσεις που αυτή παρέχει.

Στόχος της συμφωνίας είναι η θέσπιση κοινών κανόνων καταγωγής, οι οποίοι να είναι απλοί στην εφαρμογή τους και να περιλαμβάνουν νέες τάσεις στην παραγωγή, ευνοώντας την καινοτομία. Η γενικότερη πρόθεση αποσκοπεί στην αποτελεσματικότητα των κανόνων, τον περιορισμό της απάτης και τη διευκόλυνση των συναλλαγών, καταργώντας ενδεχόμενα περιττά εμπόδια.

Αξίζει να σημειωθεί η τάση των ΗΠΑ στο συγκεκριμένο ζήτημα, η οποία βαίνει συνεχώς στην κατεύθυνση της ισχυροποίησης των όρων καταγωγής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η πρόσφατη αλλαγή των κανόνων αυτών στα πλαίσια της NAFTA, επιδιώκοντας απαιτούμενο

ποσοστό καταγωγής στην κατασκευή αυτοκινήτων της τάξης του 85%, αντί του υφιστάμενου 62,5%. Στην TPP από την οποία αποχωρούν οι ΗΠΑ, το σχετικό ποσοστό είναι 45%, ενώ στην Ευρώπη κυμαίνεται στο 60%.

2.3 Συντονισμός Ρυθμιστικών Αρχών (Regulatory Issues)

Στα πλαίσια τις παγκόσμιας ολοκλήρωσης τα τεχνικής φύσεως ζητήματα εξακολουθούν να αποτελούν ανασταλτικό παράγοντα για επενδύσεις, δεδομένου ότι οι κανονισμοί και ρυθμίσεις από χώρα σε χώρα διαφέρουν, αυξάνοντας το ενδιάμεσο κόστος για τις επιχειρήσεις. Το συγκεκριμένο κεφάλαιο διαπραγμάτευσης της συμφωνίας επιχειρεί να ενοποιήσει το κανονιστικό πλαίσιο του εμπορίου στις δύο πλευρές του Ατλαντικού, μειώνοντας το κόστος παραγωγής, τα γραφειοκρατικά έξοδα και την επικάλυψη ελέγχων, καθιστώντας τους αποτελεσματικότερους, μέσω εξάλειψης της ασυμβατότητας προτύπων.

Για την ΕΕ δεν αποτελούν σημεία διαπραγμάτευσης, η μείωση της προστασίας των καταναλωτών και του περιβάλλοντος, η ύπαρξη δυνατότητας των επιμέρους κρατών – μελών για περαιτέρω ρύθμιση της αγοράς, με στόχο την επίτευξη της δημόσιας πολιτικής τους και τις βασικές αρχές ρύθμισης που έχει καταστήσει αποδεκτές με προηγούμενες συνθήκες της.

2.3.1 Τεχνικά εμπόδια στο εμπόριο (Technical Barriers to Trade – TBTs)

Στόχος του συγκεκριμένου κεφαλαίου αποτελεί η συγκεκριμενοποίηση και η απλούστευση των τεχνικών προδιαγραφών των προϊόντων σε Ευρώπη και ΗΠΑ, με παράλληλη αφαίρεση επαναλαμβανόμενων και κοστοφόρων διαδικασιών, διαμορφώνοντας κοινούς κανόνες, εφαρμοστέους στα προϊόντα. Οι τεχνικές προδιαγραφές αφορούν, χωρίς να περιορίζονται μόνο σε αυτούς, το μέγεθος και το σχήμα, την μέθοδο τυποποίησης και το labelling του τελικού προϊόντος. Η εφαρμογή της μεθόδου πιστοποίησης κατά ISO αποτελεί χαρακτηριστικό παράδειγμα, κοινώς αποδεκτού τρόπου εφαρμογής των τεχνικών προδιαγραφών.

Δεδομένης της, μέχρι σήμερα, εφαρμογής διαφορετικών κανόνων τεχνικών προδιαγραφών για τα προϊόντα σε Ευρώπη και ΗΠΑ, οι επιχειρήσεις έχουν αναπτύξει τα αντίστοιχα συστήματα ελέγχου, τα οποία απαιτούν πρόσθετο κόστος για την ενοποίησή τους, κάτω από ένα κοινό κανονιστικό πλαίσιο.

2.3.2 Ασφάλεια τροφίμων και υγεία ζώων και φυτών (Food Safety and Animal and Plant Health – SPS)

Με την εισαγωγή σε διαπραγμάτευση του συγκεκριμένου τομέα του εμπορίου, επιχειρείται από τις δύο πλευρές η μείωση του χρόνου αποδοχής εισαγωγών τροφίμων από την ΕΕ, εκ μέρους των ΗΠΑ, η συνεργασία των αντίστοιχων ρυθμιστικών – εποπτικών αρχών σε θέματα ασφάλειας τροφίμων και συναφών θεμάτων, μέσω της ενοποίησης των ελέγχων και η λείανση των στενών προτύπων προστασίας της ΕΕ.

Καίριο σημείο ασυμφωνίας για τα δύο μέρη αποτελεί η χρήση ορμονών, αυξητικών μεθόδων και γενετικά τροποποιημένων οργανισμών, υπό συγκεκριμένες προϋποθέσεις, από πλευράς ΗΠΑ. Η σχετική νομοθεσία της ΕΕ επιτρέπει ήδη την πώληση ορισμένων ΓΤΟ, υπό την προϋπόθεση ότι έχουν εγκριθεί για χρήση ως τρόφιμα, ζωοτροφές ή για σπόρους προς σπορά, οι οποίες αξιολογούνται από την Ευρωπαϊκή Αρχή για την Ασφάλεια των Τροφίμων (EFSA) και στη συνέχεια υποβάλλονται στα κράτη μέλη της ΕΕ, τα οποία αποφασίζουν για την έγκρισή τους. Μέχρι στιγμής, στην ΕΕ έχουν εγκριθεί μόλις 52 ΓΤΟ.

2.3.3 Χημικά (Chemicals)

Ο τομέας των χημικών προϊόντων στην ΕΕ και στις ΗΠΑ ρυθμίζεται με διαφορετικό τρόπο¹¹. Σύμφωνα με τις ευρωπαϊκές κανονιστικές ρυθμίσεις, όλα τα χημικά προϊόντα που πωλούνται στην Ευρώπη πρέπει να καταχωρίζονται στον Ευρωπαϊκό Οργανισμό Χημικών Προϊόντων. Οι απαιτήσεις στις ΗΠΑ είναι πολύ λιγότερο αυστηρές.

Ωστόσο, και οι δύο πλευρές προβλέπουν διαδικασίες για να εξασφαλίζεται ότι τα προϊόντα είναι ασφαλή. Στο πλαίσιο αυτών των διαδικασιών υπάρχει περιθώριο για βελτίωση του συντονισμού. Η ενοποίηση των αξιολογήσεων της ασφάλειας που πραγματοποιούνται για τα ίδια χημικά προϊόντα από τις ρυθμιστικές αρχές — με την αξιολόγηση των ίδιων προϊόντων ταυτόχρονα και με την ανταλλαγή πληροφοριών —, θα ωφελούσε τις εταιρείες, οι οποίες δεν θα ήταν υποχρεωμένες να επαναλαμβάνουν ορισμένες δοκιμές. Με τον τρόπο αυτό θα μπορούσαν να εξοικονομήσουν δαπάνες, τόσο οι επιχειρήσεις, όσο και οι ρυθμιστικές αρχές, που πρέπει να αξιολογούν τις δοκιμές. Επιπλέον οι ρυθμιστικές αρχές θα μπορούσαν επίσης να συμφωνήσουν να εφαρμόσουν πλήρως μια υφιστάμενη παγκόσμια συμφωνία σχετικά με τον τρόπο ταξινόμησης

¹¹ Regulation on Registration, Evaluation, Authorisation and Restriction of Chemicals (REACH) and the Regulation on Classification, Labelling and Packaging (CLP) για την ΕΕ και The Toxic Substances Control Act (TSCA) για τις ΗΠΑ.

και επισήμανσης των διαφόρων χημικών προϊόντων, κατά τα πρότυπα των HE – Globally Harmonised System (GHS) –. Αυτό θα διευκόλυνε όχι μόνο τις διατλαντικές, αλλά και τις παγκόσμιες εμπορικές συναλλαγές. Με τον τρόπο αυτό, το έργο των ρυθμιστικών αρχών θα ήταν αποδοτικότερο και αποτελεσματικότερο.

Η ΕΕ και σε αυτή την περίπτωση θα επιδιώξει να διατηρήσει το δικαίωμά της για αυτόβουλη επιπλέον ρύθμιση της αγοράς, όποτε κριθεί αναγκαίο.

2.3.4 Καλλυντικά (Cosmetics)

Βασικές επιδιώξεις στον κλάδο των καλλυντικών αποτελούν η ενοποίηση των εποπτικών μηχανισμών και η ενιαία τυποποίηση των ελέγχων, με στόχο την επίσπευση των διαδικασιών για αδειοδότηση των προϊόντων.

Σημεία ασυμφωνίας των δύο πλευρών φέρεται να αποτελούν η άρνηση της Ε.Ε για μείωση των περιορισμών που έχει ήδη θεσπίσει, με την υιοθέτηση της αρχής της πρόληψης ως βασικό προαπαιτούμενο. Χαρακτηριστικά παραδείγματα των υφιστάμενων διαφοροποιήσεων αποτελούν οι 1337 ουσίες που απαγορεύονται προς χρήση σε καλλυντικά στην ΕΕ, με τον αριθμό τους στις ΗΠΑ να είναι μόνο 11, και η μη αποδοχή εκ μέρους των ΗΠΑ, της λίστας αποδεκτών καλλυντικών συστατικών, όπως τα φίλτρα UV.

2.3.5 Engineering

Για το 2013 το εμπόριο κατασκευαστικών αγαθών (ηλεκτρικών συσκευών, κλπ) μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ αντιστοιχούσε στο 25% του συνολικού μεταξύ τους εμπορίου. Στην Ευρώπη περισσότερες από 200.000 επιχειρήσεις δραστηριοποιούνται στον συγκριμένο κλάδο, απασχολώντας πάνω από 5 εκ. κατοίκους της.

Παρά τη σημαντικότητα του κλάδου, η εξωστρέφεια του και στις δύο πλευρές περιορίζεται από την ύπαρξη διαφορετικών προδιαγραφών και ελέγχων ασφαλείας. Κατά συνέπεια αποτελεί βασική επιδίωξη η ενοποίηση του σε ευρέως αποδεκτά πρότυπα, όπως του International Organisation for Standardisation (ISO) και της International Electrotechnical Commission (IEC), χωρίς την μείωση των κανόνων ασφαλείας που έχει ήδη θέσει η ΕΕ

2.3.6 Ιατρικές Συσκευές (Medical Devices)

Ο κλάδος των ιατρικών συσκευών αποτελεί ένα ιδιαίτερο τμήμα της παραγωγής ηλεκτρικών συσκευών, λόγω κυρίως της εξειδικευμένης και μη γενικευμένης τεχνολογίας που χρησιμοποιείται στην κατασκευή τους, επίσης όμως και λόγω του σκοπού για τον οποίο προορίζεται η χρήση τους.

Κατά συνέπεια επιχειρείται και εδώ η αντικατάσταση των διαφορετικών προτύπων ασφαλείας, προκειμένου να εξαλειφθούν επικαλύψεις ελέγχων και επιπρόσθετα κόστη, στη βάση των προτύπων που έχουν προταθεί, τόσο μέσω του International Medical Devices Forum (IMDRF), όσο και από το Unique Device Identification (UDI) system.

2.3.7 Παρασιτοκτόνα (Pesticides)

Οι διαπραγματεύσεις για τα παρασιτοκτόνα έχουν ήδη ενεργοποιηθεί, σε επίπεδο διεθνών οργανισμών, όπως για παράδειγμα στον ΟΟΣΑ (Organisation for Economic Cooperation and Development – OECD) και τα Η.Ε. Κατά συνέπεια, η ολοκλήρωση του καθορισμού των προτύπων σε διεθνές επίπεδο θα ενσωματωθεί σε δεύτερο χρόνο στη συμφωνία.

Η πρόταση της ΕΕ περιλαμβάνει την ενοποίηση των προτύπων και των ελέγχων, γεγονός που καθίσταται αποδεκτό και από τα δύο μέρη, με πρόσθετη πρόβλεψη για έλεγχο των προϊόντων σε χρήση παρασιτοκτόνων, πριν την αποστολή τους (shipping), μειώνοντας το σχετικό κόστος, ειδικότερα στην περίπτωση μη αποδοχής του προϊόντος.

Επιπρόσθετα επιθυμεί να διατηρήσει τον κανονισμό Plant Protection Products (1107/2009) και τα επίπεδα προστασίας των καταναλωτών και του περιβάλλοντος που ήδη έχει θεσπίσει, παράλληλα με τις διατάξεις της, για τα επίπεδα υπολειμμάτων από παρασιτοκτόνα, στις τροφές και τις ορμονικές παρεμβάσεις.

2.3.8 Πληροφοριακά συστήματα και τηλεπικοινωνίες (Information and Communication Technology – ICT)

Η καθιέρωση παγκόσμιων προτύπων έχει ήδη ευνοήσει τις ICT, γεγονός που οφείλεται σε μεγάλο βαθμό στην ενιαία δομημένη φύση τους. Στόχοι της συμφωνίας αποτελούν η περαι-

τέρω ομογενοποίησή τους, η εξάλειψη περιττού κόστους, ο καθορισμός κοινών κανόνων κρυπτογράφησης/αποκρυπτογράφησης δεδομένων, ενιαίου τρόπου e-labelling και η πρόσβασή τους από άτομα με αναπηρίες.

Παρά την αποδοχή για διαπραγμάτευση του συγκεκριμένου κλάδου, η ΕΕ δεν εμφανίζεται διατεθειμένη να θυσιάσει τις βασικές της αρχές και τα πρότυπα ασφαλείας της, προβάλλοντάς τα ως προτεινόμενα για υιοθέτηση.

2.3.9 Φαρμακευτικά προϊόντα (Pharmaceuticals)

Στον τομέα των φαρμακευτικών προϊόντων η συνεργασία μεταξύ των δύο μερών υπάρχει ήδη, ως εκ τούτου, μέσω της συμφωνίας επιχειρείται η περαιτέρω σύνδεσή τους. Η ενοποίηση των δύο αγορών έχει επιχειρηθεί και με την πλήρη κατάργηση των δασμών στα προϊόντα του κλάδου.

Οι τομείς στους οποίους θα εστιάσουν τα δύο μέρη αφορούν τον (επιτόπιο) έλεγχο, την έγκριση και την καινοτομία. Δεδομένου του εύρους του κλάδου σε παγκόσμιο επίπεδο, με τη συμμετοχή στην παραγωγή κάθε φαρμάκου, επιμέρους προμηθευτών από διαφορετικές αγορές, ο έλεγχος αντιμετωπίζει συνεχείς προκλήσεις. Παράλληλα η μη ενοποίηση των προτύπων, ως προς τις ακολουθητέες μεθόδους, στις κλινικές μελέτες που απαιτούνται για την έγκριση κάθε καινούργιου φαρμάκου, οδηγεί σε αυξημένο κόστος για τις εταιρίες παραγωγής. Τέλος ανακύπτει συνεχώς το ζήτημα της καινοτομίας του κλάδου, την οποία συχνά ο ελκτικός μηχανισμός δυσκολεύεται να ακολουθήσει.

Συνεπώς, η πρόταση περιλαμβάνει την τυποποίηση των μεθόδων στις αρχές και τις κατευθύνσεις της Good Manufacturing Practice (GMP), με παράλληλη συνεργασία των εκατέρωθεν εκλεκτικών μηχανισμών και παραγωγών στα πλαίσια διεθνών φόρα, όπως το International Conference on Harmonisation of Technical Requirements for Registration of Pharmaceuticals for Human Use, (ICH) και η επαύξηση της χρήσης biosimilars.

Η πρόθεση της ΕΕ είναι να διατηρήσει στην ευχέρεια των κρατών – μελών την διατίμηση των φαρμάκων, την δημόσια πρόσβαση στα δεδομένα που προκύπτουν από τις κλινικές μελέτες των εταιριών, ζητήματα που αφορούν πνευματική ιδιοκτησία και παρεπόμενα οφέλη, καθώς και θέματα που διαταράσσουν τις τιμές των προϊόντων και αφορούν τους δημόσιους φορείς.

2.3.10 Υφάσματα (Textiles)

Το τμήμα των ειδών ένδυσης και κυρίως αυτό των υφασμάτων εντάσσεται κατά μεγάλο ποσοστό στα προβλήματα και τις λύσεις του εμπορίου και των δασμών. Παρόλα αυτά, εξετάζονται επιπρόσθετες ρυθμίσεις σε θέματα labelling, κανόνων καταγωγής, ασφάλειας προϊόντων και προτύπων παραγωγής.

2.3.11 Οχήματα (Vehicles)

Η αυτοκινητοβιομηχανία διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις οικονομίες και των δύο μερών, με το 18% των εξαγωγών της ΕΕ να κατευθύνεται προς τις ΗΠΑ και το 1 στα 8 αυτοκίνητα, που εισάγονται στην ΕΕ, να προέρχεται από αυτές. Παρά τα ανωτέρω δεδομένα, οι δύο αγορές εμφανίζουν διαφορετικά κανονιστικά πρότυπα¹², παρέχοντας όμως ταυτόσημα επίπεδα σε προδιαγραφές ασφαλείας, γεγονός που λειτουργεί ανασταλτικά στην περαιτέρω αυξητική τάση του κλάδου. Ενδεικτικά η εναρμόνιση των προτύπων ασφαλείας θα μπορούσε να αυξήσει το μεταξύ τους εμπόριο από 70 έως 350% για τα έτη μεταξύ 2017 – 2027.

Πρόθεση λοιπόν αποτελεί ο καθορισμός κοινών προτύπων ασφαλείας, επεκτείνοντας τη λίστα των τεχνικών προδιαγραφών, της Οικονομικής Επιτροπής για την Ευρώπη των Η.Ε. (UNECE), που συμφωνήθηκε το 1998.

2.4 Κανόνες (Rules)

2.4.1 Εμπόριο και αειφόρος ανάπτυξη (Trade and Sustainable Development – TSD)

Στόχος του συγκεκριμένου τμήματος της συμφωνίας είναι η διαφύλαξη των κανόνων σε εργατικά δικαιώματα και προστασίας του περιβάλλοντος, εξασφαλίζοντας ότι οικονομική ανάπτυξη και προστασία περιβάλλοντος συμβαδίζουν.

Για το σκοπό αυτό προωθείται η συμμετοχή των κοινωνικών και άλλων ομάδων στις διαβουλεύσεις του κεφαλαίου, με γνώμονα την επαύξηση της έννοιας της εταιρικής κοινωνικής

¹² Για παράδειγμα για τα φώτα, τις κλειδαριές θυρών, τα φρένα, το σύστημα διεύθυνσης, τα καθίσματα, τις ζώνες ασφαλείας και τα ηλεκτρικά παράθυρα (Freund & Oliver, 2015)

ευθύνης και της προστασίας των εργασιακών δικαιωμάτων και του περιβάλλοντος. Πεδίο εκκίνησης αποτελούν τα υφιστάμενα πρότυπα του International Labour Organization (ILO), η προώθηση των πράσινων επενδύσεων και σύσταση ενός νέου μηχανισμού επίλυσης τέτοιων διαφορών, με ενεργό τη συμμετοχή των κοινωνικών φορέων.

2.4.2 Ενέργεια και ακατέργαστα υλικά (Energy and Raw Materials – ERMs)

Βασική επιδίωξη των διαπραγματεύσεων στο συγκεκριμένο κομμάτι του εμπορίου, αποτελούν η θέσπιση κανόνων, με γνώμονα την ελεύθερη πρόσβαση, τον ελεύθερο ανταγωνισμό και την διατηρησιμότητα, της εξάλειψης των υπαρχόντων ορίων και της προώθησης της πράσινης ενέργειας.

Περιορισμοί τίθενται στο επίπεδο της ελεύθερης βούλησης των κρατών για εξόρυξη κοιτασμάτων πετρελαίου και η μείωση των εκπομπών CO₂, μέσω περιορισμού των καύσεων άνθρακα.

2.4.3 Τελωνεία και διευκολύνσεις στο εμπόριο (Customs and Trade Facilitation – CTF)

Στόχος της διαπραγμάτευσης είναι ο περαιτέρω εξορθολογισμός του τρόπου με τον οποίο πραγματοποιείται το παγκόσμιο εμπόριο και των ελέγχων αυτού. Η αποτελεσματικότητα των τελωνειακών ελέγχων, τόσο σε επίπεδο προστασίας των καταναλωτών, όσο και σε επίπεδο πληρωμής των σχετικών δασμών και φόρων, έχει ήδη αποτελέσει αντικείμενο συμφωνίας, στα πλαίσια του Παγκόσμιου Οργανισμού Εμπορίου (WTO). Η τήρηση και περαιτέρω βελτίωση των δεσμεύσεων που προκύπτουν από την (διεθνή) Trade Facilitation Agreement (TFA), θα δημιουργούν ένα ολοένα και πιο ασφαλές εμπόριο.

2.4.4 Μικρές και μεσαίες επιχειρήσεις (Small and Medium-Sized Enterprises – SMEs)

Στην ΕΕ έχουν συσταθεί και λειτουργούν περισσότερες από 20 εκ. μικρές επιχειρήσεις (αριθμός εργαζομένων < 250), οι οποίες απασχολούν περισσότερα από τα δύο τρίτα του ιδιωτικού τομέα, αποτελώντας τη ραχοκοκαλιά της ευρωπαϊκής οικονομίας και δημιουργώντας περισσότερες από οποιονδήποτε άλλο τομέα της οικονομίας νέες θέσεις εργασίας (85% για την περίοδο 2002 – 2010).

Ταυτόχρονα είναι αυτές οι επιχειρήσεις που χρειάζονται τη μεγαλύτερη στήριξη σε επίπεδο εξαγωγικού προσανατολισμού, δεδομένου ότι έχουν να αντιμετωπίσουν τις ίδιες ακριβώς προκλήσεις με τις μεγαλύτερες επιχειρήσεις, διαθέτοντας πολύ λιγότερους οικονομικούς πόρους. Κατά συνέπεια δράσεις όπως πλήρης κατάργηση των δασμών, απλούστευση των διαδικασιών εξαγωγής, μείωση κόστους από διαφοροποιημένα κανονιστικά πρότυπα και επαύξηση της προστασίας των πνευματικών δικαιωμάτων, αναμένεται να δράσουν άκρως ευεργετικά στις επιχειρήσεις αυτές. Παράλληλα προωθείται πρόταση για δημιουργία helpdesk ιστοτόπου, όπου θα περιγράφονται αναλυτικά οι απατήσεις της αμερικανικής αγοράς για τις εξαγωγές, στα πρότυπα του υφιστάμενου ευρωπαϊκού.

2.4.5 Επενδύσεις (Investment)

Πρόθεση και των δύο μερών είναι να αυξηθούν τα επίπεδα επενδύσεων, μεταξύ των (ιδιωτών) επενδυτών τους, μέσα από ένα σταθερό και ασφαλές περιβάλλον, το οποίο θα ευνοεί τις επενδύσεις εκατέρωθεν. Οι κύριοι τρόποι, με τους οποίους αυτό δύναται να επιτευχθεί είναι μέσα από:

- ✓ Την περαιτέρω ενοποίηση των δύο αγορών, σε θέματα κανονισμών, που προαναφέρθηκαν, τυπικού και εθμικού δικαίου.
- ✓ Την αντιμετώπιση των επενδυτών που προέρχονται από την άλλη πλευρά, ως εθνικούς.
- ✓ Την ελεύθερη διακίνηση κεφαλαίων – και κερδών – από και προς την χώρα (εντός ΕΕ – ΗΠΑ) καταγωγής.
- ✓ Τη διασφάλιση των περιουσιακών στοιχείων των επενδύσεων από (εθνικές) απαλλοτριώσεις.
- ✓ Την εξάλειψη φαινομένων, όπως άρνηση δίκης (στη βάση μη υπαγωγής στο εθνικό δίκαιο), διακρίσεων φυλετικού και κοινωνικού περιεχομένου.
- ✓ Θέσπιση κοινού Συστήματος Δικαίου Επενδύσεων (Investment Court System – ICS), σε αντικατάσταση του θεσμού του ISDS, με τη δημιουργία δικαστηρίων επενδύσεων και αντίστοιχου εφέσεων, με στελέχωση από δικαστές και των δύο μερών, καθώς και τρίτων χωρών.

Παράλληλα η ΕΕ θέλοντας να διασφαλίσει περισσότερο τη θέση της – κυρίως των SME's – έναντι των ΗΠΑ, θέτει ως ευαίσθητα για διαπραγμάτευση, θέματα που αφορούν στην αυτονομία των κρατών – μελών της σε θέματα ρύθμισης των επιμέρους αγορών τους και την βαθύτερη διείσδυση του προτεινόμενου μηχανισμού (ICS), με διευρυμένες πρωτοβουλίες σε θέματα διαφάνειας, άσκησης καθηκόντων, κλπ.

2.4.6 Ανταγωνισμός (Competition)

Οι διαπραγματεύσεις σε θέματα ανταγωνισμού αφορούν κυρίως ζητήματα μεταξύ των επιχειρήσεων (καρτέλ – φιξάρισμα τιμών, κατάχρηση δεσπόζουσας θέσης, κλπ), ισότητας μεταξύ κρατικών και ιδιωτικών επιχειρήσεων και ζητήματα επιδοτήσεων (κρατική παρέμβαση).

Βασικοί προβληματισμοί εγείρονται από πλευράς Ευρώπης, για το «άνοιγμα» αγορών που αφορούν δημόσια αγαθά, με την ύπαρξη αντίστοιχων μονοπωλιακών κρατικών επιχειρήσεων (SoE's).

2.4.7 Πνευματική ιδιοκτησία (Intellectual Property – IP) και γεωγραφικοί προσδιορισμοί (Geographical Indications – GIs)

Στα κανονιστικά συστήματα και των δύο μερών υφίσταται ήδη επαυξημένη προστασία σε θέματα πνευματικής ιδιοκτησίας, γεγονός που αποτυπώνει πλήρως τη σημασία της για τις αντίστοιχες οικονομίες (στην ΕΕ οι εταιρίες με έφεση σε IP αποτελούν το 40% της οικονομίας της, αξίζοντας πάνω από 4,7 τρις € και απασχολώντας το 35% του ευρωπαϊκού εργατικού δυναμικού). Συνεπώς οι διαπραγματεύσεις εγκύπτουν σε επιμέρους διαρθρωτικά ζητήματα και θέματα ενοποίησης προτύπων και ρυθμιστικών οδηγιών, προκειμένου να διασφαλιστούν οι ζωτικές επενδύσεις αυτού του είδους με μακροπρόθεσμα βιώσιμο τρόπο.

Εκτός διαπραγμάτευσης από πλευράς ΕΕ θα επιχειρηθεί να μείνουν η, ήδη συμφωνημένη και από τα δύο μέρη, ACTA και θέματα που άπτονται του τομέα γεωγραφικού προσδιορισμού προϊόντων, όπως ΠΟΠ κλπ., των οποίων την αναγνώριση θα επιχειρήσει στην βάση των δικών της κανόνων, σε μία προσπάθεια να διασφαλίσει τόσο τη φύση των προϊόντων αυτών, όσο και την οικονομία γύρω από αυτά.

2.4.8 Διακανονιστικός μηχανισμός μεταξύ κρατών (Government – Government Dispute Settlement – GGDS)

Στα πλαίσια της συγκεκριμένης συμφωνίας, όπως και κάθε συμφωνίας, απαιτείται η ύπαρξη μηχανισμού επίλυσης διαφορών, μεταξύ των συμμετεχόντων σε αυτή. Η υφιστάμενη πρόταση περιλαμβάνει την υιοθέτηση του μηχανισμού επίλυσης διαφορών, στα πρότυπα του WTO, με επαυξημένους κανόνες δημοσιότητας και συμμετοχής ενδιαφερομένων (ομάδες συμφερόντων, ΜΚΟ κλπ).

2.5 Θεσμικές, Γενικές και Τελικές Διατάξεις (Institutional General and Final Provisions)

Το τελευταίο κεφάλαιο της συμφωνίας προβλέπει ένα σύνολο τελικών και μεταβατικών διατάξεων. Μεταξύ άλλων συστήνει μια διμερή επιτροπή, στις αρμοδιότητες της οποίας περιλαμβάνονται θέματα όπως ο έλεγχος τήρησης της συμφωνίας, ο συντονισμός των επιμέρους επιτροπών και working groups και η λήψη αποφάσεων, σύμφωνα με τις συζητήσεις και προτάσεις του διμερούς φόρουμ που θα συσταθεί.

2.6 ISDS (Investor to State Dispute Settlement)

Πέραν των υπολοίπων κύριων κεφαλαίων της συμφωνίας, αξίζει, λόγω βαρύνουσας σημασίας, να εξεταστεί μεμονωμένα, ο (εξωδικαστικός) διακανονισμός μεταξύ επενδυτή – κράτους, γνωστός ως ISDS, στην περίπτωση που παραμένει ως μέθοδος επίλυσης (αντί του προτεινόμενου ICS). Το τμήμα αυτό της συμφωνίας θα αφορά, όπως προαναφέρθηκε, την εφαρμοστέα μέθοδο, στην οποία θα καταφεύγουν οι επενδυτές προκειμένου να διασφαλίσουν την αξία της επένδυσής τους. Αποτελεί μια μορφή εξωδικαστικού διακανονισμού, με τη μορφή της διαιτησίας, όπου εγνωσμένου κύρους φορείς και προσωπικότητες θα αναλαμβάνουν την επίλυση των διαφορών που προκύπτουν από κρατικές αποφάσεις, που θίγουν τα συμφέροντα των εμπλεκόμενων εταιριών. Οι κατακριτές αυτού του μηχανισμού υποστηρίζουν ότι με τη μέθοδο αυτή τα κράτη καθίστανται δέσμια των εταιρικών κεφαλαίων, δεδομένου ότι οι αξιώσεις δύναται να γίνουν απαιτητές, μόνο από την πλευρά των εταιριών προς τα κράτη και όχι αντίστροφα. Γεγονός είναι ότι με τις μέχρι στιγμής εκτιμήσεις, από τα επίσημα κείμενα που έχουν δημοσιευθεί, κάτι τέτοιο δεν γίνεται αντιληπτό.

Ο ISDS είναι χαρακτηριστικό παράδειγμα της πρόθεσης της μιας πλευράς των συμμετεχόντων στη συμφωνία (ΗΠΑ – Ην. Βασιλείου) για μερική απορρύθμιση των αγορών¹³. Ο βαθμός κρατικού παρεμβατισμού, στον οποίο θα καταλήγει η συμφωνία, εκτιμάται ότι θα αποτελέσει και το κύριο γνώρισμα της συμφωνίας αυτής, υπό την έννοια ότι το ποσοστό επηρεασμού των οικονομικών οντοτήτων, από τις κρατικές αποφάσεις και η δυνατότητα προσβολής αυτών θα αποτελέσει το δομικό χαρακτηριστικό του ύφους και της πορείας της συμφωνίας.

Η αντίδραση των κατακριτών του θεσμού ISDS, προέρχεται από την εφαρμογή του σε άλλες συμφωνίες. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι με την εφαρμογή της NAFTA ο Καναδάς έχει πληρώσει από το 1994 περισσότερα από 200 εκ. \$ σε αποζημιώσεις Αμερικανικών εταιριών. Αντίστοιχο είναι το παράδειγμα από την υπόθεση της Phillip Morris κατά της Αυστραλίας, η οποία δια νόμου είχε επιβάλλει την αποτύπωση εικόνων στις συσκευασίες προϊόντων καπνού¹⁴. Μέχρι το 2013 οι 60 από τις 169 (37,5%) υποθέσεις που εξετάστηκαν υπό το International Center for Settlement of International Disputes της Παγκόσμιας Τράπεζας, συνδέονταν με το πετρέλαιο τα ορυχεία ή το φυσικό αέριο¹⁵.

2.7 Γενικές διαπιστώσεις

Τα συνολικά αποτελέσματα και ο βαθμός επηρεασμού των οικονομιών αναμένεται να αποτυπωθούν ευκρινώς σε μια περίοδο 30 ετών, δεδομένου ότι μια τέτοιου είδους μακροπρόθεσμη συμφωνία, που επηρεάζει την πολιτική του εμπορίου θα εμφανίσει τα μόνιμα αποτελέσματα στο εμπόριο σε σταδιακή βάση στη δομή του εμπορίου, της παραγωγής και της απασχόλησης¹⁶.

Πιθανές επιπτώσεις στην οικονομία μπορούν επίσης να εκτιμηθούν στη βάση των αποτελεσμάτων σε σύγκριση με τις αρχικές εκτιμήσεις, άλλων πρόσφατων συμφωνιών που έχουν ήδη εφαρμοστεί, όπως για παράδειγμα με την TPP.

Για παράδειγμα, η εφαρμογή της TPP εικαζόταν ότι θα έχει αντίκτυπο 1,4% στην οικονομική δραστηριότητα των ΗΠΑ, μέχρι το 2030 και ετήσια αύξηση του ΑΕΠ της κατά 0,1%.

¹³ (Hilary, 2014)

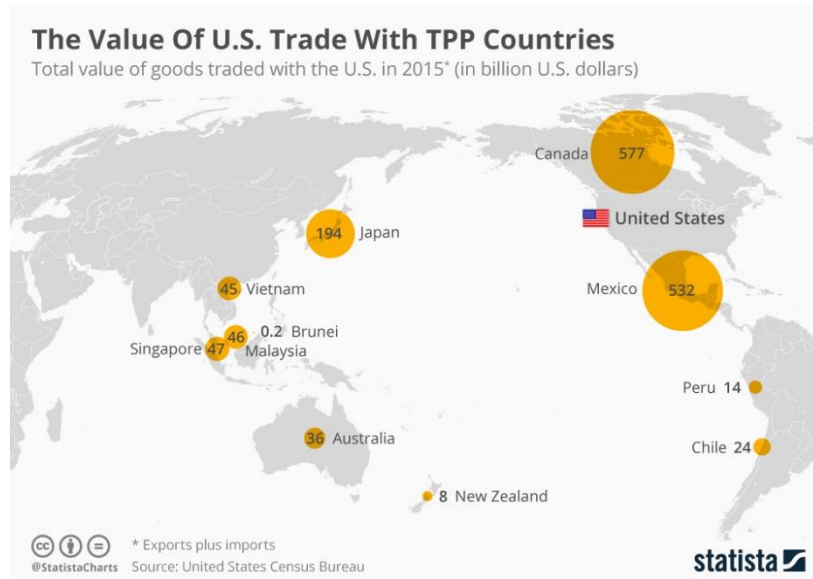
¹⁴ (Scotland Against TTIP, 2016)

¹⁵ (Cingotti, et al., 2013)

¹⁶ Krugman, P.R. (1993). What Do Undergrads Need to Know About Trade? The American Economic Review, 2(May).

Αντίστοιχα οι ετήσιες αυξήσεις των αμερικανικών εισαγωγών και εξαγωγών προσδιορίζονταν στα επίπεδα των 24 δις USD.¹⁷ Εν τέλει η εφαρμογή της είχε το ακόλουθο αποτέλεσμα:

Διάγραμμα 6: "Σύνολο εμπορίου αγαθών (εισαγωγές συν εξαγωγές) μεταξύ ΗΠΑ και χώρες της TPP (in billion USD)"

Πηγή: STATISTA

¹⁷ (Petri & Plummer, 2016)

Κεφάλαιο 3 Brexit

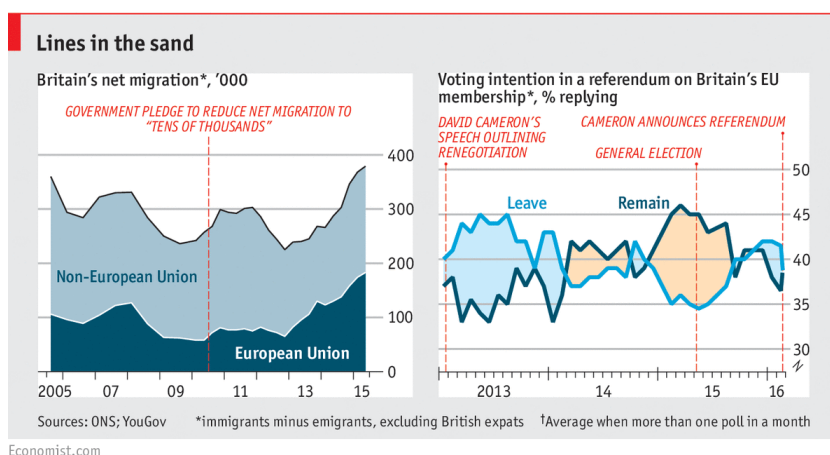
3.1 Εισαγωγή – “a Brexit chronicle”

Τον Ιανουάριο του 2013, ο πρόεδρος των Συντηρητικών και πρωθυπουργός του Ην. Βασιλείου, D. Cameron, υποσχέθηκε, στις εκλογές του Μαΐου 2015, ότι με την επανεκλογή του, θα επαναδιαπραγματευόταν τη συμμετοχή της χώρας στην ΕΕ, διενεργώντας δημοψήφισμα. Η υπόσχεση αυτή ήρθε ως αποτέλεσμα της European Union Act (2011), σύμφωνα με την οποία προβλέπονταν συγκεκριμένες ενέργειες, ως ελάχιστα προαπαιτούμενα, για την ενσωμάτωση των κοινοτικών συμφωνιών και κανονισμών της ΕΕ στο δίκαιο του Ην. Βασιλείου.

Σε πλήρη αντίθεση με τον προκάτοχό του στην εξουσία, Γκόρντον Μπράουν, ο Κάμερον υλοποίησε την υπόσχεσή του εξαγγέλλοντας δημοψήφισμα (σ.σ. όντας και δεσμευμένος από τον προαναφερθέντα νόμο). Σημειώνεται ότι ο Μπράουν εν έτει 2008, ενσωμάτωσε στο αγγλικό δίκαιο με την European Union (Amendment) Act, τη Συνθήκη της Λισαβόνας (2007), χωρίς να υλοποιήσει την, προ τριών ετών, υπόσχεσή του για σχετικό δημοψήφισμα.

Στην πορεία προς την κάλπη του δημοψηφίσματος, οι Βρετανοί βίωσαν ανεπαίσθητες μεταβολές, συνεπεία του χλιαρού κλίματος αντιπαράθεσης. Οι εκλογές της 7^{ης} Μαΐου 2015 έδωσαν, απλώς, το έναυσμα για την διεξαγωγή του δημοψηφίσματος εν μέσω αυξημένης πολιτικής δύναμης των αντιευρωπαϊκών κομμάτων και με το βλέμμα στραμμένο στο εγχείρημα του ελληνικού δημοψηφίσματος. Σε κάθε περίπτωση, δεν ήταν παρά τον Ιανουάριο του 2016, όταν και ανακοινώθηκε η διεξαγωγή του, όταν οι Βρετανοί άρχισαν να συζητούν τις πιθανές επιπτώσεις ενός Brexit, συμπληρώνοντας το *πάζλ* της απόφασής τους, με τα υπέρ και τα κατά μιας τέτοιας επιλογής. Ενδεικτικό της στάσης των Βρετανών ψηφοφόρων απέναντι στο ενδεχόμενο του Brexit, είναι το παρακάτω γράφημα που αποτυπώνει τις πολλαπλές αλληλοεπιδράσεις στην πορεία προς το δημοψήφισμα.

Διάγραμμα 7: “Η πορεία προς το δημοψήφισμα”

Πηγή: Economist.com

Το διακύβευμα του δημοψηφίσματος δεν εστιαζόταν αποκλειστικά και μόνο στην παραμονή ή η έξοδο του Ην. Βασιλείου στην ΕΕ, δηλαδή στη διατήρηση ή μη των υφιστάμενων σχέσεων, αλλά, κυρίως, στους όρους και τις προϋποθέσεις κάτω από τις οποίες οι σχέσεις ή μέρος αυτών θα διατηρούνταν στο μέλλον.

Το τελικό αποτέλεσμα της κάλπης, την 23^η Ιουνίου 2015 έδειξε 48,1% υπέρ της παραμονής (Bremain), έναντι 51,9% υπέρ της εξόδου (Brexit).

3.2 Αίτια

3.2.1 Το Ην. Βασίλειο στον 20^ο αιώνα

Προκειμένου να γίνουν πλήρως κατανοητές οι αιτίες που οδήγησαν στο δημοψήφισμα και στα αποτελέσματα αυτού, θα επιχειρηθεί αρχικά, μια συνοπτική αποτύπωση της επικρατούσας κατάστασης στο Ηνωμένο Βασίλειο, σε βάθος δεκαετιών.

Ειδικότερα θα αναλυθούν τα οικονομικά μοντέλα που ακολούθησε το Ην. Βασίλειο κατά τον 20^ο αιώνα, ως αποτέλεσμα τόσο πολιτικών επιλογών, καθώς και των γεωοικονομικών και άλλων εξελίξεων.

Η μετάβαση από τη γεωργική στη βιομηχανοποιημένη οικονομία, που συντελέστηκε κατά το δεύτερο μισό του 18^{ου} αιώνα, με την εκμηχάνιση της κλωστοϋφαντουργίας και την εξεύρεση νέων πηγών ενέργειας, καθώς επίσης και η δεύτερη φάση της βιομηχανικής επανάστασης, με τις γραμμές παραγωγής του Henry Ford και την μαζικοποίηση των κινούμενων μέσων μεταφοράς (αυτοκίνητο, αεροπλάνο, κλπ), είναι οι αρχικοί άξονες κίνησης της Βρετανικής οικονομίας.

Οι οικονομικές και γεωπολιτικές εξελίξεις του 20^{ου} αιώνα και η εποχή Θάτσερ μέχρι την πλήρη μετάβαση στην ψηφιακή εποχή, κατά πολλούς τρίτη βιομηχανική επανάσταση, θα μελετηθούν επίσης διεξοδικά.

3.2.2 Οικονομική πολιτική της Βρετανίας και η επέκταση του City of London

Η Βρετανία ανέκαθεν διαδραμάτιζε πρωταγωνιστικό ρόλο στις εξελίξεις, τόσο σε ηπειρωτικό επίπεδο (Ευρώπη) όσο και σε παγκόσμιο. Οι εκφάνσεις της συμμετοχής της στη διαμόρφωση του τοπίου είναι αναρίθμητες.

Έτσι, μετά το 1840 και την εγκατάλειψη του μερκαντισμού από τη Βρετανία με παράλληλη εγκαθίδρυση του συστήματος της ελεύθερης αγοράς, η Αγγλία αποτέλεσε το παγκόσμιο οικονομικό και βιομηχανικό κέντρο.

Πιο συγκεκριμένα, ήταν πρωτοπόρος στην Α' Βιομηχανική Επανάσταση γεγονός που προέκυψε ως αποτέλεσμα της συστηματικής ενασχόλησής της με την επεξεργασία βάμβακος. Στη ζήτηση για το βαμβάκι και η ανάπτυξη της αγγλικής υφαντουργικής βιομηχανίας οφείλεται σε μεγάλο βαθμό η οικονομική ανάπτυξη της Βρετανίας, ως το 1830. Η εισαγωγή πρώτων υλών από διάφορα μέρη του κόσμου κατέστησε την Αγγλία έναν από τους μεγαλύτερους εισαγωγείς σε παγκόσμιο επίπεδο, με ποσοστό που το 1900 άγγιζε το 22,8%, της παγκόσμιας αγοράς. Το γεγονός αυτό σε καμία περίπτωση δεν αποτέλεσε τροχοπέδη, για τη βιωσιμότητα της αγγλικής οικονομίας. Αντιθέτως ώθησε την μετασκευαστική της βιομηχανία και κατ' επέκταση την εξωστρέφειά της, αποδίδοντάς της μέχρι το 1922, μερίδιο εξαγωγών της τάξεως του 14,9% συνολικά και 28.8% των βιομηχανικά παραγόμενων προϊόντων, σε παγκόσμιο επίπεδο. Καίρια συνεισφορά στην επιτυχημένη εξωστρεφή τάση της Βρετανίας διατέλεσαν τόσο η ισχυρή ναυτιλία που διέθετε, όσο και η ύπαρξη και τροφοδότηση των αποικιών της, ανά τον πλανήτη. Σημειώνεται ότι κατά την πρώτη φάση της βιομηχανικής επανάστασης, παρατηρείται η πρώτη μεταστροφή της αγγλικής οικονομίας, από μία καθαρά αγροτική, σε μία πλήρως βιομηχανοποιημένη αγορά.

Παράλληλα, όπως θα αναφερθεί εκτενώς παρακάτω, εισάγονται επίσης στο μοτίβο της οικονομίας, οι άυλες αξίες και η διαπραγματεύσεις επί αυτών, συνεπεία της αγοράς βάμβακος και των λοιπών αγροτικών προϊόντων.

Κατά τη δεύτερη βιομηχανική επανάσταση το βιομηχανικό μοτίβο πέρασε σε ένα μεταβατικό στάδιο, μετεξελισσόμενο σε πλήρως οικονομικό. Οι αγγλικές βιομηχανικές μονάδες άρχισαν σταδιακά να χάνουν έδαφος, έναντι των αντίστοιχων αμερικανικών και γερμανικών. Η Βρετανία αντιδρώντας σε αυτό το νέο status quo επέλεξε τη μεταστροφή του οικονομικού της μοντέλου, στηριζόμενο σε δύο πυλώνες. Ο πρώτος αφορούσε τη στήριξη που θα παρείχε προς τις αποικίες τις, τροφοδοτώντας τις με τελικά προϊόντα και παροχή τεχνογνωσίας και υλοποίηση έργων υποδομής. Ο δεύτερος και πλέον σημαντικός πυλώνας αφορούσε την αποδοχή της πρωτοκαθεδρίας των ΗΠΑ στη βιομηχανική παραγωγή και την ταυτόχρονη μετατόπιση του βάρους από πλευράς Αγγλίας στο χρηματοοικονομικό τομέα. Η μετατόπιση αυτή, σε καμία των περιπτώσεων δε σήμανε το τέλος των άλλων πηγών στήριξης της αγγλικής οικονομίας (ορυχεία, ναυτιλία, βιομηχανία, κλπ), αλλά την αλλαγή του μείγματος και των συσχετίσεων στο ΑΕΠ της χώρας.

Στο στάδιο αυτό έγινε για πρώτη φορά ο πλήρης διαχωρισμός μεταξύ παραγωγικής διαδικασίας και ελέγχου (management) των επιχειρήσεων και η ουσιαστική εγκαθίδρυση της διευρυμένης έννοιας των (χρηματοπιστωτικών) αγορών. Η αγορά του Λονδίνου κυριάρχησε, με τον τραπεζικό τομέα να συγκροτείται σε ολοένα και μεγαλύτερο βαθμό, με ενιαία διαμορφωμένο θεσμικό πλαίσιο, με ταυτόχρονη ολοκληρωτική εισαγωγή της έννοιας της διαπραγματεύσεως των τιμών παραγώγων προϊόντων. Αργότερα στα πρότυπα της αγγλικής αγοράς, θα γνωρίσει άνθιση και η αγορά της Νέας Υόρκης, καθιστώντας τις δύο αυτές πόλεις μέχρι και σήμερα τα παγκόσμια χρηματοπιστωτικά κέντρα.

Παράλληλα αξίζει να σημειωθεί ότι η διευρυμένη ανάπτυξη των μηχανών και του ηλεκτρικού ρεύματος συνέβαλλε ουσιαστικά στην περαιτέρω κορύφωση της ναυτιλίας, ως προς τη συμμετοχή της στην αγγλική οικονομία.

Εν έτει 1925 η Αγγλία επανήλθε στον κανόνα χρυσού, στην προπολεμική ισοτιμία της Λίρας (1£=4,86\$) που με τα νέα δεδομένα (1£=4,4\$) η λίρα θεωρούνταν υπερτιμημένη, γεγονός που σήμαινε μείωση των εξαγωγών και στασιμότητα της αγγλικής οικονομίας. ουσιαστικά εξυπηρετούσε τα σχέδια των τραπεζιτών και όχι της εξαγωγικά προσανατολισμένης βιομηχανίας και αυτό γιατί η Αγγλία δεν ήταν πλέον το ίδιο ανταγωνιστική στις διεθνείς αγορές. Η υπερτιμημένη λίρα, αν μη τι άλλο, θα ανάγκαζε τους παραγωγούς να μειώσουν το κόστος για να ανακτήσουν την ανταγωνιστικότητά τους, πράγμα που συνεπαγόταν μείωση μισθών με ταυτόχρονη αύξηση

της ανεργίας¹⁸. Το ερώτημα που τίθεται είναι αν επρόκειτο για ένα τραγικό λάθος του Υπουργείου Οικονομικών ή για μια προμελετημένη απόπειρα ενίσχυσης του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου. Η πρώτη απάντηση προήλθε από τον Κένυς, ήδη από το 1925 ο οποίος έχοντας εντοπίσει τη ρίζα του κακού στο ρόλο και τη λειτουργία του χρηματοπιστωτικού τομέα της οικονομίας, υποστήριξε στη Γενική Θεωρία (1936) την ιδέα της «ευθανασίας των ραντιέρηδων», δηλαδή όλων όσων ζουν από εισοδήματα προερχόμενα από τόκους και ενοίκια (προσοδούχους), διατηρώντας έτσι αρνητική στάση απέναντι στο εγχείρημα, χαρακτηρίζοντάς το ως μία από τις αιτίες (σε συνδυασμό με την πιστωτική χαλάρωση που ακολούθησαν οι ΗΠΑ) του μεγάλου κραχ του 1929. Η δεύτερη εκδοχή, ταυτίζεται με την εκδοχή της εσκεμμένης παρέμβασης, με σκοπό τη μετάβαση από το παλαιό μοντέλο οικονομίας, ήτοι το άμεσα παραγωγικό, σε ένα σύγχρονο, εξόχως χρηματοπιστωτικό μοντέλο, με επίπεδα μόχλευσης.

Κατά τη διάρκεια των δύο παγκοσμίων πολέμων, αλλά και των ενδιάμεσων κρίσεων (γενική απεργία του 1926 και τη μεγάλη ύφεση του 1929-1939) η Βρετανία κατάφερε να επιβιώσει. Παρά τις απώλειες σε έμψυχο δυναμικό και τη μείωση στην παραγωγή που προκάλεσε ο πόλεμος, η Αγγλία χάρις την συμπαγή οικονομική της κατάσταση κατάφερε να ανταπεξέλθει. Τα δάνεια που λήφθηκαν από τις ΗΠΑ και αποπληρώθηκαν από τις γερμανικές πολεμικές αποζημιώσεις, λειτούργησαν περισσότερο ως τροφοδότηση της οικονομίας των ΗΠΑ και λιγότερο ως βραχνάς της αγγλικής οικονομίας¹⁹.

Στους παραγωγικούς τομείς της οικονομίας, μετά το peak που απορρέει από την έναρξη κάθε πολέμου για τη βιομηχανία επήλθε μια σχετική καθίζηση, η οποία κορυφώθηκε με τη μεγάλη απεργία του 1926. Με χρήση στοχευμένου κρατικού παρεμβατισμού, στην κατεύθυνση της απελευθέρωσης των βιομηχανιών από τα συνδικάτα, και ταυτόχρονη ανασύνταξη του ρυθμιστικού πλαισίου στα πλαίσια μιας κεντρικής διακυβέρνησης²⁰, το πρόβλημα ξεπεράστηκε. Όπως κάθε μεταπολεμική περίοδος, έτσι και αυτή, προσφέρεται για μεταρρυθμίσεις και ανασύνταξη δυνάμεων. Και η Αγγλία το έπραξε. Ενδεικτική είναι η Trade Disputes and Trade Unions Act (1927), με την οποία επί τοις ουσίας η αγγλική συντηρητική κυβέρνηση επιχείρησε να εδραιώσει ένα μοντέλο οικονομικής ελευθερίας στις βιομηχανίες και τα ορυχεία. Αργότερα το 1946 θα συντελεστεί από πλευράς εργατικού κόμματος νέα αλλαγή επί αυτής.

¹⁸ Tsoulfidis, Lefteris. Paper No. 31746, "From Economic Prosperity to the Depression of 1930s". 2010, Munich Personal RePEc Archive (MPRA)

¹⁹ Robert C. Self (2006). Britain, America and the war debt controversy: the economic diplomacy of an unspecial relationship, 1917-1941. Psychology Press. p. 200.

²⁰ R. J. Finlay, "National identity in crisis: politicians, intellectuals and the 'end of Scotland', 1920-1939," History, June 1994, vol. 79, (256), pp. 242-59

Κατά τη διάρκεια του Β' Παγκοσμίου Πολέμου η Βρετανία αντιμετώπισε τα ζητήματα της βιομηχανικής παραγωγής πιο μεθοδευμένα και σε ελαφρώς διαφορετική κατεύθυνση από αυτή που είχε ακολουθήσει κατά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Αξίζει να τονιστεί ότι σε αυτό συνέβαλε κυρίως η αποστασιοποιημένη στάση που διατήρησε μέχρι την εν τέλει συμμετοχή της στον πόλεμο. Στοχευμένη παραγωγή υλικού (κυρίως αεροπλάνα της Βασιλικής Αεροπορίας²¹) και πολεμικών οχημάτων, με έμφαση στο παραγόμενο αποτέλεσμα και γενικευμένη χρήση ανθρωπίνου δυναμικού εκτόξευσαν την (πολεμική) βιομηχανία. Παρόλα αυτά για ακόμα μία φορά χρησιμοποιήθηκαν τα αποθέματα χρυσού και δολαρίου προκειμένου να χρηματοδοτηθούν εισαγωγές πολεμικού υλικού από τις ΗΠΑ. Η αρχική πρόβλεψη για χρηματοδότηση ύψους 10 δις δολαρίων για αγορά πολεμικού υλικού από τις ΗΠΑ, δεν υλοποιήθηκε ποτέ πλήρως, υπό τον κίνδυνο της εξάλειψης των αποθεμάτων. Αντιθέτως υπήρξε το 1941, από πλευράς ΗΠΑ και του προέδρου Ρούσβελτ, «διαγραφή» χρεών ύψους 31,4 δις δολαρίων με την έναρξη της λεγόμενης Lend – Lease policy.²²

Μετά το τέλος του πολέμου και την αποτίμηση των ζημιών, η εκλογή του Εργατικού κόμματος στην εξουσία, με πλειοψηφία, επέφερε και πάλι αλλαγές στην οικονομική πολιτική. Μέχρι το 1951 υπήρξε μεταστροφή του μεταπολεμικού κλίματος, με επαναφορά του κοινωνικού κράτους πρόνοιας και των εθνικοποιήσεων²³. Η εφαρμογή της κεϋνσιανής θεωρίας οδήγησε τη μεταπολεμική Αγγλία στην ταχύτερη ανάπτυξη που είχε ποτέ βιώσει²⁴. Με την επανεκλογή των συντηρητικών στην εξουσία οι μειώσεις φόρων συντέλεσαν στη διατήρηση της φάσης του bull market της Βρετανικής οικονομίας, θωρακίζοντας την ανάπτυξη και μειώνοντας την ανεργία.

Από τη δεκαετία του '60 και έπειτα η βρετανική οικονομία άρχισε να επιβραδύνει φτάνοντας στη δεκαετία του '70, οπότε και μαστίστηκε από ανησυχία, υψηλή ανεργία και πληθωρισμό και πολλαπλές απεργιακές κινητοποιήσεις. Αποκορύφωμα αυτών υπήρξε η υποτίμηση για ακόμα μία φορά της βρετανικής λίρας το 1967.

Ενδεικτική του κλίματος της οικονομίας είναι η αιτιολόγηση του οικονομολόγου N. Crafts, ο οποίος αναφέρει ότι: *«χαρακτηριστικό της μειωμένης ανάπτυξης της Βρετανίας αυτή την περίοδο είναι ο συνδυασμός της έλλειψης ανταγωνισμού σε ορισμένους τομείς της οικονομίας, ειδικότερα στις εθνικοποιημένες βιομηχανίες, φτωχών βιομηχανικών συσχετισμών και ανεπαρκούς*

²¹ Hancock, British War Economy online p. 353

²² "An Act to Promote the Defence of the United States", (Pub.L. 77-11, H.R. 1776, 55 Stat. 31, enacted March 11, 1941

²³ Mark Tookey, "Three's a Crowd? Government, Owners, and Workers During the Nationalization of the British Coalmining Industry 1945-47," Twentieth Century British History (2001) 12#4 pp 486-510

²⁴ Michael J. Hogan, The Marshall Plan: America, Britain and the Reconstruction of Western Europe, 1947-1952 (1989)

επαγγελματικής εκπαίδευσης. Η αποτυχία διακυβέρνησης αυτής της εποχής οφείλεται σε κακή κατανόηση της οικονομικής θεωρίας, καιροσκοπισμό και αποτυχία αντιμετώπισης των ομάδων συμφέροντος.»²⁵

Ο πρωτογενής τομέας της Βρετανικής οικονομίας, μεγεθύνονταν βραδύτερα από το ΑΕΠ μεταξύ 1964 και 1979, ακολουθώντας τη γενική τάση των χωρών του ΟΟΣΑ (Διαγράμματα 8 και 9). Μετά το 1979 οι εκροές του επηρεάστηκαν περισσότερο από την ευρύτερη αγροτική πολιτική της ΕΕ, παρά προέκυψαν ως αποτέλεσμα του εμπορικού κύκλου της Βρετανίας.

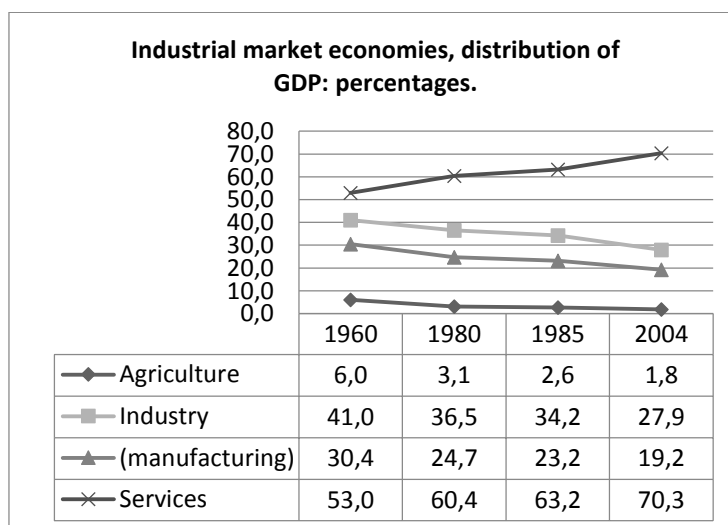
Διάγραμμα 8: “Δείκτης εξέλιξης του ΑΕΠ, συνολικά και ανά τομέα και κλάδο σε σταθερές τιμές (1990 = 100).”

	1964	1969	1973	1979	1981	1990	2005
<i>Primary</i>							
Agriculture, hunting, forestry and fishing	55.0	59.0	69.5	71.3	81.2	100	103.5
Mining and quarrying	187.0	136.1	104.3	109.2	115.7	100	107.3
Coal and nuclear fuel	295.0	213.2	166.1	144.4	143.8	100	21.9
Oil and gas extraction	-	-	-	88.8	99.2	100	134.7
<i>Secondary</i>							
Manufacturing	72.6	85.4	94.6	90.6	77.7	100	106.3
Construction	65.9	74.4	77.4	69.4	60.5	100	114.1
Electricity, gas and water supply	45.3	55.1	69.6	80.4	81.9	100	139.8
<i>Tertiary</i>							
Distribution, hotels and catering, repairs	61.0	65.5	76.0	76.6	69.9	100	151.3
Transport and storage	60.2	66.7	79.3	81.5	77.9	100	152.2
Post and telecommunication	30.6	40.2	50.2	59.7	62.7	100	274.2
Financial, intermediation, real estate, renting and business activities	27.6	34.5	42.3	49.6	54.3	100	161.1
Public administration, national defence and social security	85.1	89.1	98.0	98.0	102.2	100	115.1
Education, health and social work	57.9	67.2	76.5	92.4	94.2	100	141.3
Other services	51.8	54.7	59.0	68.3	70.5	100	168.2
GDP	58.7	66.4	74.9	80.0	76.5	100	140.7
Production industries	62.6	73.3	81.4	87.6	78.9	100	107.2

Source: ONS (2006) *United Kingdom National Accounts*, and previous issues.

Πηγή: *United Kingdom National Accounts (2006)*

Διάγραμμα 9: “Τομεακή σύνθεση του ΑΕΠ στο Ην. Βασίλειο”

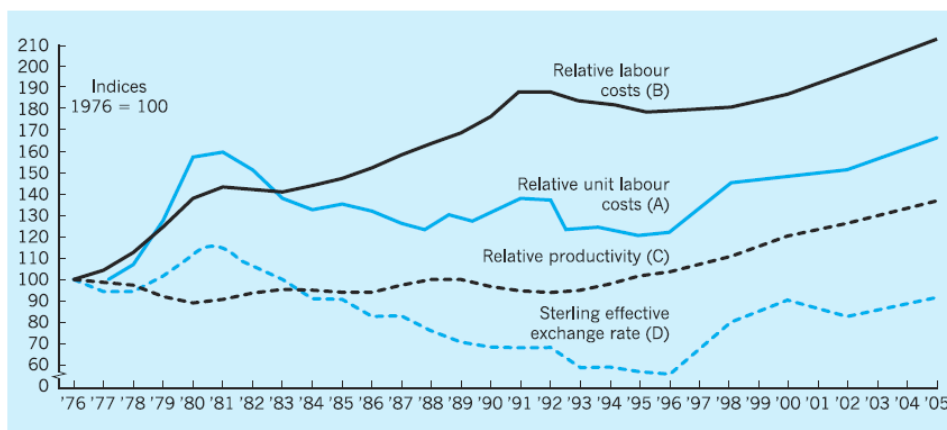

Πηγή: *OECD Factbook (2006)*.

²⁵ Crafts, Nicholas. *Britain's Relative Economic Performance, 1870–1999*. London: Institute of Economic Affairs

Η εκλογή της Θάτσερ στην εξουσία το Μάιο του 1979, ήρθε μετά το λεγόμενο «Χειμώνα της δυσαρέσκειας». Στην προσπάθειά της να καταστείλει τον πληθωρισμό και τα συνδικάτα, εφάρμοσε ένα ευρύ σχέδιο ανασυγκρότησης, που περιελάμβανε την πλήρη μετάβαση από την κεντρικά διαχειριζόμενη οικονομία, με υψηλό ποσοστό κρατικής παρέμβασης, στην αυξημένη στήριξη των ιδιωτικοποιήσεων και την ευρύτατη οικονομική αναμόρφωση. Παρόλα αυτά, οι πολιτικές που ακολούθησε δίχασαν τη χώρα, δεδομένου ότι προωθούσαν την ανάπτυξη του τομέα των υπηρεσιών και της ατομικής ιδιοκτησίας, σε αντιπαράθεση με τη συρρίκνωση του κατασκευαστικού κλάδου και τα αυξανόμενα ποσοστά ανεργίας.

Διάγραμμα 10: “Εξέλιξη των παραγόντων ανταγωνιστικότητας κόστους του Ην. Βασιλείου”

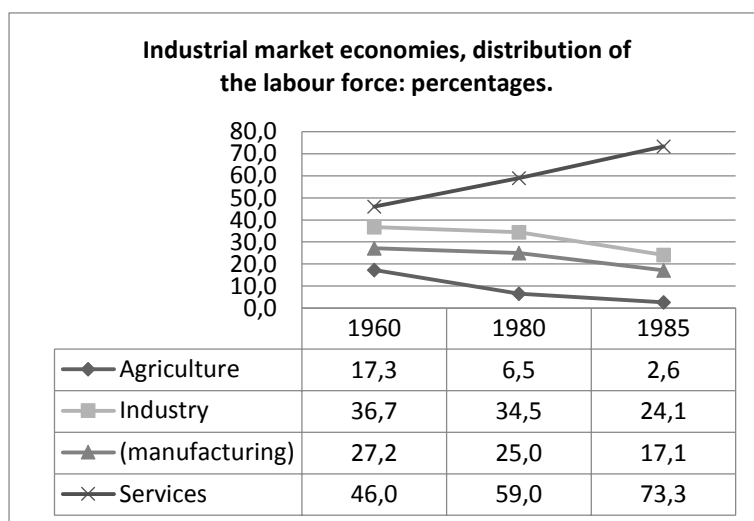

Πηγή: National Economic Development Office (1987)

Από το Διάγραμμα 10 συνάγεται, ότι μετά το 1976 και μέχρι το 1981 επιδεινώθηκε δραματικά η ανταγωνιστικότητα της οικονομίας του ΗΒ, κυρίως λόγω της αύξησης του κόστους εργασίας, καθώς και της επιδείνωσης της παραγωγικότητας. Μετά το 1981 έλαβε χώρα μείωση του μοναδιαίου κόστους εργασίας και αύξηση της παραγωγικότητας, βοηθώντας την ανάκαμψη της βρετανικής οικονομίας

Όσον αφορά στην τομεακή σύνθεση του ΑΕΠ και τη σύνθεση της απασχόλησης μετά το 1960, οι υπηρεσίες (τριτογενής τομέας) παρείχαν περίπου 11 εκ. επιπλέον θέσεις εργασίας από το 1964 και έπειτα, γεγονός που αντιστάθμιζε και με το παραπάνω τις απώλειες από τον μεταποιητικό κλάδο. Βασικοί παράγοντες της αποβιομηχάνισης που επιχειρήθηκε εκ νέου στη Βρετανία, αποτελούσαν η ωρίμανση της οικονομίας, ο χαμηλόμισθος ανταγωνισμός, οι μαζικές συνταξιοδοτήσεις και η χαμηλή παραγωγικότητα. Από το 1964 ο δευτερογενής τομέας θρηνούσε την απώλεια άνω των 6 εκ. θέσεων εργασίας, 5 εκ. εκ των οποίων σχετίζονταν με τον κατασκευαστικό κλάδο. Όπως φαίνεται και από το Διάγραμμα 11, η παραπάνω τάση ήταν η επικρατούσα σε όλες τις βιομηχανικές χώρες.

Διάγραμμα 11: “Τομεακή σύνθεση της απασχόλησης στο Ην. Βασίλειο (1960 – 1985)”

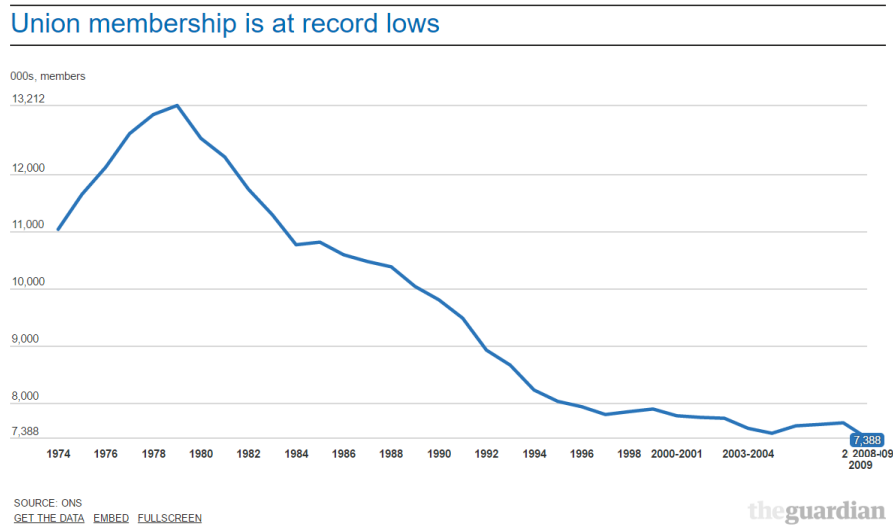

Πηγή: OECD (2005) *OECD in Figures, and previous*

Κατά τη δεκαετία του 1980, το Ην. Βασίλειο εφαρμόζοντας νεοφιλελεύθερη οικονομική πολιτική, στα πρότυπα των θεωριών του Μίλτον Φρίντμαν, έδειξε προτίμηση στην έμμεση φορολογία καθώς επίσης και στη μείωση, έως εξάλειψη, των μισθολογικών και συναλλαγματικών περιορισμών. Παράλληλα, διατήρησε υπό κυβερνητικό έλεγχο τον καθορισμό του βασικού επιτοκίου, ασκώντας έτσι αυτόνομη νομισματική πολιτική. Πολιτική που φάνηκε να μην έχει αποτέλεσμα, μιας και ο ορισμός του επιτοκίου σε 17%, δεν απέδωσε τα αναμενόμενα, στο στόχο της μείωσης του πληθωρισμού.

Το 1984 και εν μέσω υψηλού πληθωρισμού, σε μία προσπάθεια ανασυγκρότησης, τόσο του κράτους, όσο και των κοινωνικών δομών, αποφασίστηκε το κλείσιμο 20 ζημιογόνων ορυχείων άνθρακα και η ιδιωτικοποίηση των υπολοίπων κερδοφόρων. Όπως ήταν αναμενόμενο, αυτό οδήγησε σε παρατεταμένες απεργιακές κινητοποιήσεις, δεδομένου ότι θα απολύονταν περισσότεροι από 20.000 ανθρακωρύχοι, γεγονός που βραχυπρόθεσμα θα στοίχιζε στη Βρετανία περίπου 1,5 δις λίρες, επιβαρύνοντας περαιτέρω τη δεινή της μακροοικονομική κατάσταση. Τελικά, μετά από 12 μήνες η Θάτσερ κέρδισε τη «μάχη», επικρατώντας έναντι των συνδικάτων, τα οποία αντιμάχονταν. Έτσι από τη συμμετοχή του ¼ του πληθυσμού στις εργασιακές ενώσεις τη δεκαετία του 70, περίπου 13,2 εκ. άτομα, στο τέλος της εποχής Θάτσερ (1990), η συμμετοχή είχε περιοριστεί σε λιγότερο από 9,8 εκ. εργαζομένους. Φτάνοντας στο 2008, τα συνδικάτα αριθμούσαν περί τα 7 εκ. μέλη.

Διάγραμμα 12: “Μέλη συνδικάτων στο Ην. Βασίλειο (1974-2009)”

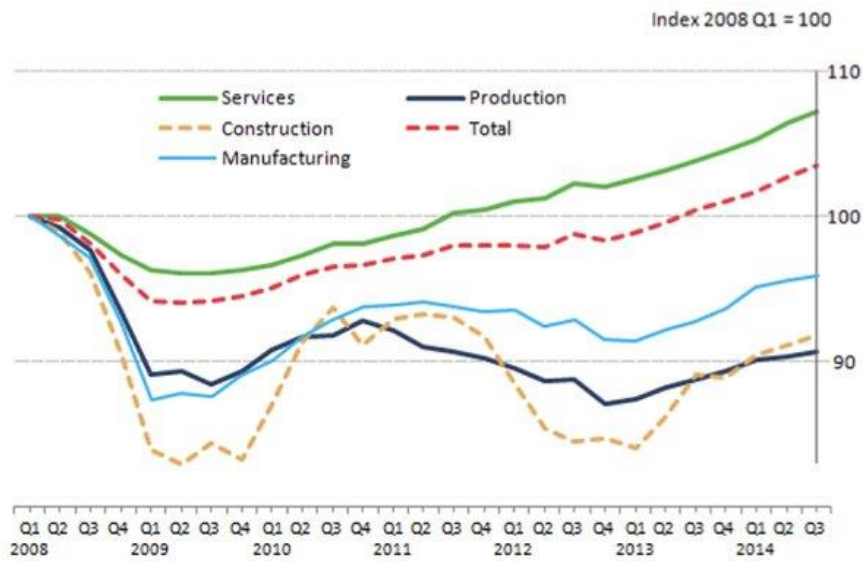
Πηγή: *The guardian*

Η έμφαση της διακυβέρνησης Θάτσερ στην οικονομία της αγοράς και στον ελεύθερο ανταγωνισμό επέφερε, μεταξύ άλλων, και μαζικές ιδιωτικοποιήσεις. Έτσι, επί των ημερών της, μεγάλες κρατικές εταιρείες πωλήθηκαν σε ιδιώτες, μέσω εξαγοράς μετοχών, στο χρηματιστήριο του Λονδίνου. Οι British Telecom, British Gas, Jaguar, Britoil, British Airways και British Aerospace είναι ένα μόνο μικρό δείγμα του κύματος ιδιωτικοποιήσεων. Παράλληλα, προσπαθώντας να προστατέψει την ελεύθερη αγορά και να αποτρέψει τη δημιουργία μονοπωλίων, ιδιωτικών αυτή τη φορά, εγκαθίδρυσε ρυθμιστικές αρχές.

Αξίζει να σημειωθεί ότι πέρα από τα έσοδα των αποκρατικοποιήσεων, βασική πηγή στήριξης και χρηματοδότησης της Βρετανικής οικονομίας υπήρξε το πετρέλαιο της Μαύρης Θάλασσας, κάτι που αποτέλεσε ζωτικό σημείο για την ελευθερία κινήσεων της Θάτσερ.

Κάπως έτσι, σταδιακά, εγκαταλείφθηκε το δόγμα της βιομηχανοποιημένης Βρετανικής οικονομίας με εγκατάλειψη του χαρακτηρισμού της ως κατασκευαστικού έθνους. Τα τελευταία 30 έτη η διάρθρωση της Βρετανικής οικονομίας έχει μεταμορφωθεί. Η βιομηχανία κατέχει πλέον ποσοστό περί το 15% της συνολικής προστιθέμενης αξίας και παρέχει εργασία σε περίπου 5 εκ. λιγότερους εργαζομένους, από ότι το 1964. Εξέχον παράδειγμα αποτελεί η βιομηχανία πετρελαίου και φυσικού αερίου της Β. Θάλασσας, η οποία πριν από 30 έτη δεν είχε καν συσταθεί, ενώ ταυτόχρονα, ο τριτογενής τομέας, της παροχής υπηρεσιών, πλέον κυριαρχεί στην οικονομία, τόσο σε όρους παραγόμενου αποτελέσματος, όσο και σε όρους απασχόλησης

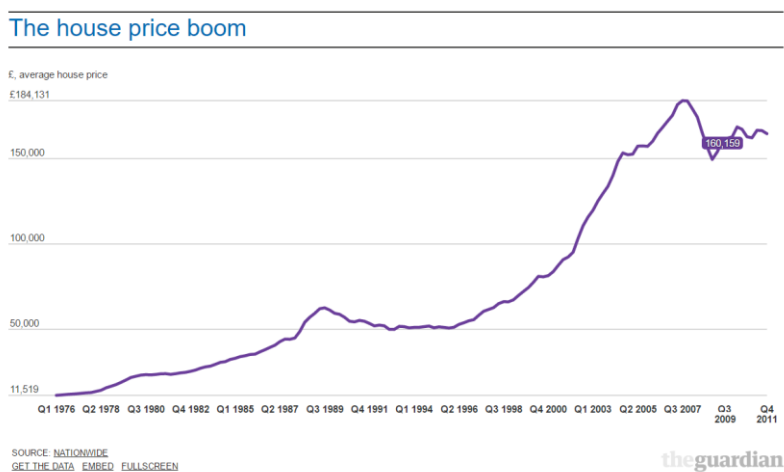
Διάγραμμα 13: “Τομεακή σύνθεση του ΑΕΠ Βρετανικής οικονομίας (2008 – Q3 2014)”

Πηγή: Economist

Στη διακυβέρνηση Θάτσερ, αποδίδεται και το γεγονός της ατομικής ιδιοκτησίας οικιών. Η ευνοϊκή παροχή δικαιώματος σε υψηλή έκπτωση (discount), έως και 70%, αγοράς σπιτιών, οδήγησε μέχρι το 1989, τα 2/3 των Βρετανών να αποκτήσουν ιδιόκτητη κατοικία. Άμεση και συνεχιζόμενη υπήρξε όμως και η αύξηση των τιμών που από τα πρώτα χρόνια ανέτρεψε την αρχική έκπτωση, οδηγώντας σε αύξηση 32%, μέχρι το τέλος της δεκαετίας του 1980 (Διάγραμμα 14).

Διάγραμμα 14: “Διαγραμματική απεικόνιση τιμών οικιών στη Βρετανία (1978 – 2011)”

Πηγή: The guardian

Μετά το Big Bang του 1986, η Θάτσερ προχώρησε σε ευρεία απελευθέρωση των χρηματιστηριακών αγορών του Λονδίνου, καταργώντας τα υφιστάμενα εμπόδια για την είσοδο ξένων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων. Με τον τρόπο αυτό, ο χρηματοπιστωτικός τομέας αναπτύχθηκε ως πρώτη δύναμη κίνησης της Βρετανικής οικονομίας, ενώ παράλληλα το Σίτι του Λονδίνου γνώρισε τρομακτική άνθιση, εδραιώνοντάς το ως παγκόσμιο χρηματοπιστωτικό κέντρο. Ο τριτογενής τομέας των υπηρεσιών είχε θέσει για τα καλά τις ισχυρές του βάσεις και μέσα στις επόμενες δεκαετίες παρέμεινε ως πυρήνας της Βρετανικής οικονομίας.

Στο σημείο αυτό κρίνεται σκόπιμο να παρατεθεί η αποτύπωση των K-waves στην οικονομία της Βρετανίας (αφορά τα πρώτα τρία κύματα):

Διάγραμμα 15: “Η αποτύπωση των K-waves στη Βρετανική οικονομία”

	First cycle		Second cycle		Third cycle	
	Beginning of rise	Begging of decline	Beginning of rise	Begging of decline	Beginning of rise	Begging of decline
Prices	1789	1814	1849	1873	1896	1920
Interest rate	1790	1816	1844	1874	1897	1921
Wages of agricultural laborers	1790	1812-17	1844	1875	1889	
Wages of textile workers		1810	1850	1874	1890	
Foreign trade		1810	1842	1873	1894	1914
Coal production			1850	1873	1893	1914
Pig iron production				1871	1891	1914
Lead production				1870	1892	1914

Πηγή: *Ιδία διαμόρφωση*²⁶

Συμπερασματικά θα μπορούσε να διατυπωθεί η άποψη ότι η εφαρμογή εκφάνσεων της κεϋνσιανής θεωρίας μπορεί να απαγκιστρώσει την οικονομία σε περιόδους παρατεταμένης ύφεσης. Η ενεργός συμμετοχή του κράτους στην οικονομία, π.χ. με εθνικοποίηση επιχειρήσεων ή/και άμεση στήριξη του πρωτογενούς τομέα και των βιομηχανιών και του κατασκευαστικού κλάδου, δύναται να αναγεννήσει την αγορά. Έπειτα όμως, σε σύντομο χρονικό διάστημα, καθίσταται αναγκαία η εφαρμογή φιλελεύθερων πολιτικών, προκειμένου να διατηρηθεί το συγκριτικό αυτό πλεονέκτημα.

²⁶ Nikolai, D. Kondratieff , *The Long Waves in Economic Life*, translated by W.F. Stolper of Harvard University for The Review of Economic Statistics, Volume XVII, No 6, November 1935, p. 101

Παρά την λειτουργικότητα της παραπάνω πρακτικής, όπως αυτή έχει δειχθεί ότι αποτελεί την άριστη λύση, δε μπορεί σε καμία περίπτωση να ακολουθείται ως συνεχές μοτίβο. Αφενός γιατί οι αυτοματισμοί έχουν δείξει ότι συμβάλλουν αρνητικά στις οικονομίες, απορρυθμίζοντάς τες, δεδομένου ότι επιδρά η ψυχολογία του μέσου ανθρώπου, σύμφωνα με την οποία αυτός τείνει να αντιστρέψει κάθε παγιωμένη κατάσταση, καθώς επίσης λειτουργεί ανεξέλεγκτα, έχοντας τη βεβαιότητα της διάσωσης. Αφετέρου, κατά την ίδια τη Θάτσερ «*Το πρόβλημα με τους σοσιαλιστές έγκειται στο γεγονός ότι αναπόφευκτα [κάποια στιγμή] ζεμένουν από τα χρήματα των άλλων*»²⁷

3.2.3 Ευρωπαϊκή Πολιτική και Μεγάλη Βρετανία

Οι σχέσεις της Μεγάλης Βρετανίας με την ΕΕ ξεκινούν το 1973, με την ένταξή της στην τότε Ε.Ο.Κ., με πρωθυπουργό από το 1970, τον Sir Edward Heath. Η Βρετανία ταλανιζόταν από δύο κύρια προβλήματα την περίοδο εκείνη. Το πρώτο αφορούσε τις εσωτερικές αναταράξεις, που προκαλούνταν κυρίως από την αυξανόμενη ανεργία, τις επί μακρόν απεργίες των συνδικάτων των ανθρακωρύχων (1972 και 1974) και τις πολιτικές αναμόρφωσης του μοντέλου της Βρετανίας που επιχειρούσε να φέρει ο Heath.

Ο δεύτερος τομέας προβλημάτων σχετιζόταν με την εξωτερική πολιτική κατάσταση και εντοπιζόταν κυρίως στις σχέσεις Βρετανίας με τις πρώην αποικίες της καθώς και με εσωτερικά πολιτικά προβλήματα όπως το καθεστώς της Β. Ιρλανδίας και η δράση του IRA. Η δράση αυτής της παραστρατιωτικής οργάνωσης είχε ξεκινήσει κατά τον πόλεμο της ανεξαρτησίας (1919-1921) και κλιμακώθηκε έπειτα από τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου και την ανεξαρτητοποίηση της Ιρλανδίας από το Ηνωμένο Βασίλειο. Η απώλεια κυριαρχίας της Βρετανίας επί των κυρίαρχων αυτοκρατορικών αποικιών της, συνδεόταν άμεσα με τη μεταστροφή στην εξωτερική της πολιτική, από το δόγμα συνέχισης της αυτοκρατορικής της ηγεμονίας, σε ένα πιο σύγχρονο και ευέλικτο μοντέλο διακυβέρνησης αποστασιοποιημένου επόπτη. Είχε καταστεί εμφανές ότι η διατήρηση και επιτήρηση απομακρυσμένων εδαφών, μακροπρόθεσμα θα δημιουργούσε περισσότερα προβλήματα από τους σκοπούς που θα εξυπηρετούσε. Οι διαδοχικές εξεγέρσεις και τα άτυπα αιτήματα απόσχισης καθιστούσαν ολοένα και επιτακτικότερη την ανάγκη εγκατάλειψης του μοντέλου ηγεμονίας. Στο νέο αυτό πλαίσιο συνετέλεσαν και οι συνεχείς αιματηρές, τρομοκρατικού τύπου, επιθέσεις του IRA.

Στα παραπάνω, σημαντικό παράγοντα φέρεται να αποτελεί και το γεγονός ότι η Βρετανία μετά τον αποφασιστικό ρόλο που είχε διαδραματίσει κατά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, δεν είχε

²⁷ Απόσπασμα συνέντευξης στην Thames TV This Week, aired Feb. 5, 1976 (διαθέσιμο στη σελίδα www.margaretthatcher.org/speeches)

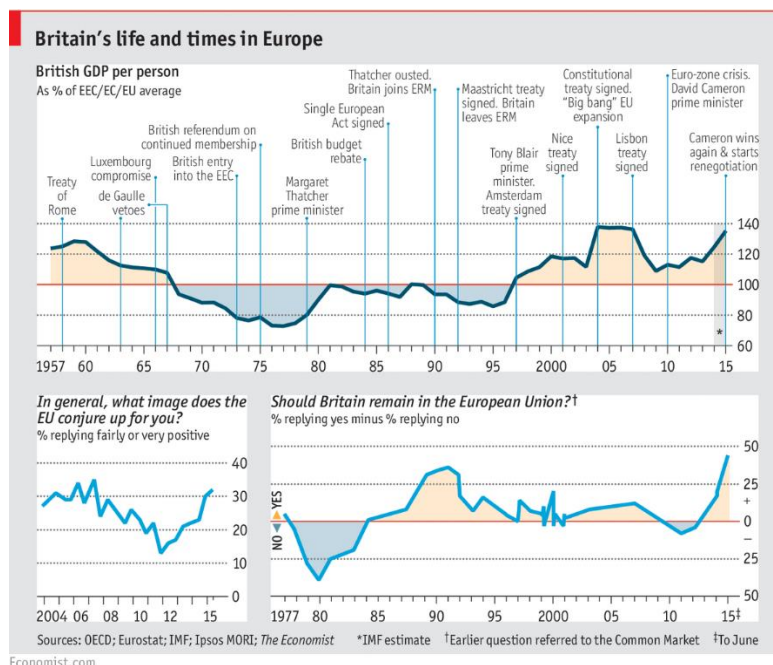
καταφέρει να μετουσιώσει αυτή της την κυριαρχία στο μεταπολεμικό σύμπλεγμα των ευρωπαϊκών δυνάμεων.

Αντιθέτως, το πολιτικό μείγμα των εσωτερικών δυνάμεων της Βρετανίας είχε επιλέξει μια πιο εσωστρεφή και παρασκηνιακή στάση έναντι της υπόλοιπης Ευρώπης, αλλά και του υπολοίπου κόσμου. Η συνεχιζόμενη άνοδος τόσο των κεντρικών χωρών της ηπείρου, με τα όποια επιμέρους προβλήματα αυτές αντιμετώπιζαν, καθώς επίσης και η απότομα ανοδική μεταπολεμική ανέλιξη των ΗΠΑ σε παγκόσμια υπερδύναμη, συνηγορούν στα προαναφερθέντα. Οι Βρετανοί κατά την περίοδο αυτή επιχείρησαν, όχι να μείνουν θεατές, αλλά μέσα από ένα συγκεκριμένο σχέδιο μακροπρόθεσμων δράσεων, να διατηρήσουν την κυριαρχία τους. Συγκεκριμένα η αρχή συντελέστηκε από το 1970 και έπειτα, με αποκορύφωμα την περίοδο πρωθυπουργίας της Μ. Θάτσερ. Με το πέρας του πολέμου και την έξαρση των βιομηχανιών, καθώς και την αλλαγή στη συσχέτιση δυνάμεων, τόσο στον επιχειρηματικό όσο και στον πολιτικό χάρτη, οι οικονομίες περιήλθαν από το 1960 κι έπειτα, σε ένα μεταβατικό στάδιο, το οποίο οδήγησε στην επιμέρους καθίζηση (4^ο κύμα Κοντράτιεφ). Οι πετρελαϊκές κρίσεις του 1973 και 1979, απλώς ήρθαν να επιτείνουν το πρόβλημα. Η Βρετανία προεξοφλώντας την πορεία της οικονομικής ιστορίας, επιχείρησε να μετατοπίσει τους πυλώνες στήριξης και να εισέλθει πλήρως στο μεταβατικό στάδιο, χαράσσοντας το νέο παγκόσμιο οικονομικό, και εν μέρει πολιτικό, μοντέλο.

Στα πλαίσια αυτά εισέρχεται, το 1973, στους κόλπους της τότε Ε.Ο.Κ. Η ένταξή της εν έτει 1973, είκοσι σχεδόν χρόνια από την αρχική σύσταση της ΕΚΑΧ και 16 από την ίδρυση της Ε.Ο.Κ., δε μπορεί παρά να φανερώνει δύο παραμέτρους. Η πρώτη αφορά την αναμονή ως προς την έκβαση του εγχειρήματος της ενώσεως και το βαθμό υλοποίησής και αποτελεσματικότητάς της. Όπως κάθε νέο εγχείρημα, έτσι κι αυτό θα χρειαζόταν χρόνο έως ότου αποκρυσταλλωθεί και έως ότου όλοι αντιληφθούν τη βιωσιμότητά του. Και το διάστημα των είκοσι περίπου ετών αναμονής της Βρετανίας, δικαιολογείται πλήρως αν αναλογιστούμε την αστάθεια του οικονομικοπολιτικού περιβάλλοντος της μεταπολεμικής Ευρώπης. Σημειώνεται ότι το αρχικό αίτημα της Μ. Βρετανίας για ένταξη το 1961, ορθώς, αντιμετωπίστηκε από τις υπόλοιπες χώρες με κύριο εκφραστή τον Ντε Γκωλ, της Γαλλίας, ως μια προσπάθεια χειραγώγησης της ΕΟΚ. Η δεύτερη παράμετρος αφορά κυρίως την εσωτερική πολιτική κατεύθυνση της Βρετανίας, όπως θα αναλυθεί εκτενέστερα και παρακάτω. Μια συμβίωση κάτω από την ίδια στέγη, δεν είναι ποτέ ανώδυνη, όταν αφορά κράτη με διαφορετική φιλοσοφία. Απαιτούνται αμοιβαίες υποχωρήσεις και πολλαπλές συζητήσεις προκειμένου να ληφθεί κοινή απόφαση, πολλώ δε μάλλον όταν οι αποφάσεις αυτές απαιτούν ομοφωνία. Το μείγμα των χωρών που συμμετείχαν αρχικά στην Ένωση, δεν άφηνε περιθώρια για παρανοήσεις. Χώρες της κεντρικής Ευρώπης, με εγγενή τάση στήριξης της βαριάς βιομηχανίας και πρόσφατο ναζιστικό παρελθόν. Η άσπονδη αντίμαχος της Βρετανίας, Γαλλία και οι δορυφόροι της, ακολούθησαν τη στρατηγική συμμαχιών με τους «εχθρούς των

εχθρών τους». Συμπερασματικά, η Βρετανία προσχώρησε στην Ε.Ο.Κ. το 1973, αφενός γιατί η Ένωση είχε πλέον ωριμάσει (σ.σ. είχαν καμφθεί και οι αντιστάσεις της Γαλλίας) και η χειραγώγησή της ή έστω η απόσπαση οφελών από πλευράς Βρετανίας φάνταζε ως δελεαστικό και εφικτό εγχείρημα. Αφετέρου, με αυτό τον τρόπο, η ένταξη στους κόλπους μιας διακρατικής ένωσης θεωρήθηκε ότι θα επίλυε τα εσωτερικά προβλήματα της Βρετανίας, όπως αυτά περιεγράφηκαν ανωτέρω. Η σύμπραξη και συνύπαρξη με άλλα κράτη θα προσέλκυε επενδύσεις στα Βρετανικά εδάφη, κυρίως όμως άφηνε ανοιχτό το πεδίο συμμετοχής της σε μια ομαδοποιημένη αγορά, η οποία σε διαφορετική περίπτωση μπορεί να διέπονταν από εσωστρεφή ανακύκλωση. Επίσης, διαμάχες και λοιπές εχθροπραξίες από πλευράς IRA, θα αντιμετωπιζόνταν καλύτερα στα πλαίσια μιας συνομοσπονδίας κρατών, κάτι που φάνηκε αρχικά να συμβαίνει κατά τη διετία 1973 - 1975.

Διάγραμμα 16: “Η πορεία του Ην. Βασιλείου στην ενωμένη Ευρώπη”

Πηγή: Economist

Επί τοις ουσίας, η συμμετοχή της Βρετανίας ξεκίνησε και ολοκληρώθηκε με την ένταξη της στην Ε.Ο.Κ. Πέραν αυτού, τόσο η συνεισφορά της, όσο και η στάση της απέναντι στην έννοια της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης, θα μπορούσαν να χαρακτηριστούν ως μετριοπαθείς – αποστασιοποιημένες. Για παράδειγμα, δε συμμετείχε ουδέποτε στη νομισματική ένωση (Συνθήκη του Μάαστριχ, 1992), διατηρώντας τη στερλίνα, και απέιχε από παρόμοιες, σημαντικής σημασίας για την Ένωση, συνθήκες (Συνθήκη Σένγκεν 1985, κλπ), ενώ ενδιάμεσα πρόλαβε να διεξάγει ένα δημοψήφισμα (1975) και υπό την απειλή της στάσης πληρωμών προς την Ένωση, να πετύχει προνομιακούς όρους για τον προϋπολογισμό της (1984) (Διάγραμμα 16). Ενδεικτικό των όσων

αναφέρθηκαν, είναι το παρακάτω Διάγραμμα 17, στο οποίο αποτυπώνεται εμφανώς, η διαφορετική πορεία που ακολούθησε το Ην. Βασίλειο, στον τομέα της ρύθμισης στους υποτομείς της αγοράς προϊόντων, καθώς επίσης της προστασίας των εργατικών δικαιωμάτων και των συλλογικών απολύσεων, σε σχέση με τις υπόλοιπες ευρωπαϊκές χώρες.

Διάγραμμα 17: " Δείκτης επιπέδου ρύθμισης της οικονομίας"

Πηγή: Economist

3.3 Συνέπειες

Κατόπιν της ανάλυσης όλων των παραμέτρων που επηρέασαν τη Βρετανική οικονομία στο πέρασμα του χρόνου και μετά την οριστικοποίηση του Brexit παρατηρούμε ότι οι συνέπειες σε όλους τους τομείς υπήρξαν άμεσες.

Η πρώτη και πιο άμεση αντίδραση προήρθε από την αγορά συναλλάγματος. Η ισοτιμία της στερλίνας, έναντι του αμερικάνικου δολαρίου κατέγραψε πτώση άνω του 12%, σημειώνοντας ιστορικό χαμηλό. Αντίστοιχα κινήθηκαν ο δείκτης FTSE 100 του Λονδίνου, αλλά και οι αποδόσεις των 10ετών βρετανικών ομολόγων.

Διάγραμμα 18: "Ισοτιμία \$/£"

Πηγή: Economist

Χαρακτηριστική του κλίματος αβεβαιότητας και αστάθειας που επικράτησε έκτοτε στις αγορές, είναι η δήλωση του Mark Carney της Τράπεζας της Αγγλίας στην οποία αναφέρει: «*Το Ηνωμένο Βασίλειο εισήλθε σε μια περίοδο αβεβαιότητας και σημαντικής οικονομικής προσαρμογής. [...] ο ρόλος της ΤτΑ ήταν να είναι ευθύς στο βρετανικό λαό*»²⁸

Σύμφωνα με τις τελευταίες έρευνες, κύκλοι του Society of Motor Manufacturers and Traders (SMMT) αναφέρουν ότι τα μέλη του εμφανίζονται μουνδιασμένα σχετικά με τη προοπτική ανάπτυξης, της εργασίας και των επενδύσεων. Αντίστοιχα, το British Retail Consortium αναφέρεται στο γεγονός ότι κατά τους μήνες πριν το δημοψήφισμα οι δουλειές υπέστησαν μειώσεις, ενώ το RICS – το σώμα που εκπροσωπεί τους επιθεωρητές ακινήτων – κάνει λόγο για εξασθένηση του φόρτου εργασίας στον κατασκευαστικό κλάδο²⁹.

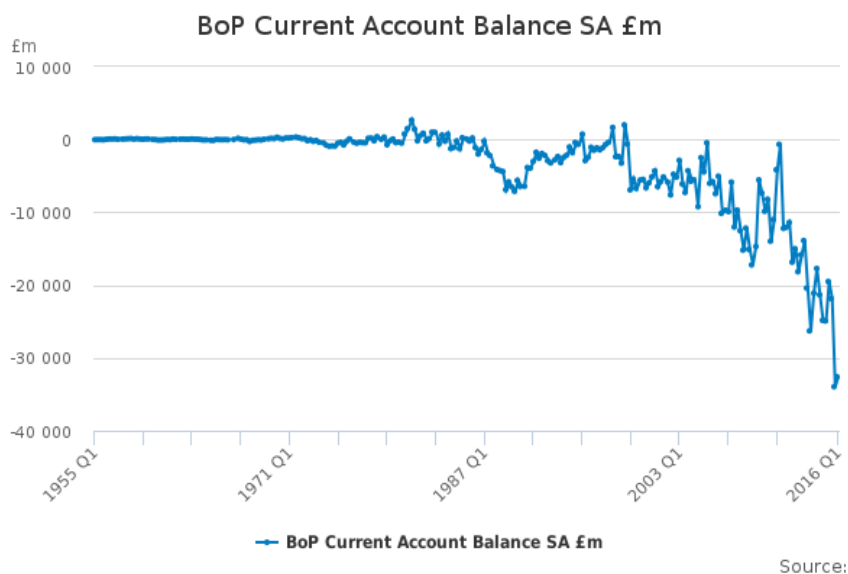
Το Brexit, αλλά κυρίως το εξάμηνο πριν από το δημοψήφισμα, δημιούργησαν αρρυθμίες στην αγγλική οικονομία. Είναι πλέον εμφανές, ότι το δημοψήφισμα χρησιμοποιήθηκε, ως πολιτική απόφαση, ανθρώπινου παράγοντα, προκειμένου να δημιουργήσει αστάθεια. Η διατάραξη αυτή του status quo, αποτελεί και το ισχυρότερο διαπραγματευτικό χαρτί, από πλευράς Βρετανίας, για την έκβαση των διαπραγματεύσεων οριστικής εξόδου.

²⁸ Bank of England releases £150bn of lending amid warnings on stability, (Jul. 5th, 2016) article available online (<https://www.theguardian.com/business/2016/jul/05/bank-of-england-releases-150bn-pounds-risks-financial-stability>)

²⁹ "British economy begins to show signs of post-Brexit slowdown", July 28th, 2016 article available online (<https://www.theguardian.com/business/2016/jul/28/health-check-of-key-sectors-post-brexit-vote-counter-growth-figure>)

Στη βάση αυτής της λογικής διατάραξης, το SMMT εμφανίζεται αισιόδοξο στις εκτιμήσεις του για την πορεία της βιομηχανίας, στην περίοδο προς το Brexit. Περίπου 900.000 αυτοκίνητα βγήκαν από τις γραμμές παραγωγής των Βρετανικών εργοστασίων τους τελευταίους έξι μήνες του 2016. Αυτό αντιστοιχεί σε αύξηση άνω του 13% σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του 2015 και αποτελεί το καλύτερο εξάμηνο σε απόδοση από το 2000.

Διάγραμμα 19: “Εξέλιξη του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών του Ην. Βασιλείου (σε εκ. στερλίνες)”

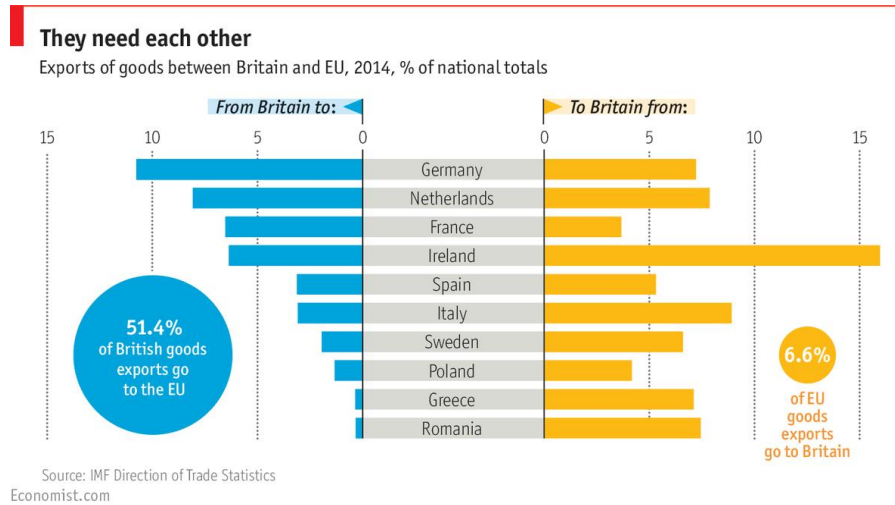

Πηγή: Office of National Statistics (ONS)

Σχεδόν το 80% των αυτοκινήτων που παρήχθησαν εντός Βρετανίας, στο πρώτο μισό του 2016, προορίζεται για άλλες χώρες, με την αγορά της ΕΕ να κατέχει το μεγαλύτερο μερίδιο³⁰. Η τάση αυτή της εξωστρέφειας της Βρετανικής βιομηχανίας προς την ΕΕ, παρατηρούμε ότι είναι διαχρονική, όπως αποτυπώνεται ενδεικτικά στο παρακάτω γράφημα ισοζυγίου εισαγωγών – εξαγωγών προϊόντων του 2014:

³⁰ “British economy begins to show signs of post-Brexit slowdown”, July 28th, 2016 article available online (<https://www.theguardian.com/business/2016/jul/28/health-check-of-key-sectors-post-brexit-vote-counter-growth-figure>)

Διάγραμμα 20: “Εξαγωγές - εισαγωγές αγαθών μεταξύ Βρετανίας και ΕΕ (2014)”

Πηγή: *Economist*

Αναμένεται να διαπιστωθεί αν η αυξημένη ζήτηση και κατ’ επέκταση η παραγωγή και παράδοση, οφείλεται στην αβεβαιότητα των αγοραστών ως προς την έκβαση του δημοψηφίσματος (προεξόφληση αρνητικών συνεπειών – αύξηση κόστους αγοράς για non-UK buyers) ή στη μεταστροφή του κλίματος και αύξηση της βιομηχανικής παραγωγής της Βρετανίας, συνολικά.

Το Brexit και οι προϋποθέσεις του αναμένεται να οριστικοποιηθούν, σε χρονικό ορίζοντα δύο ετών, ή και περισσότερο. Μέχρι τότε τα πάντα παραμένουν ρευστά. Το μοναδικό ασφαλές συμπέρασμα είναι η διατάραξη των όρων της ενωμένης Ευρώπης. Η συμμαχία Γερμανίας και Γαλλίας παραμένει στο επίκεντρο, με τη διαχείριση ζητημάτων όπως επί παραδείγματι η ελληνική, αλλά και των υπολοίπων χωρών του Νότου, κρίση, να πυροδοτούν ενδεχομένως εξελίξεις και στο νομισματικό οικοδόμημα. Επί του παρόντος η κίνηση του Ην. Βασιλείου για δημοψήφισμα εξόδου, φαντάζει απίθανο να βρει μιμητές, εξαιρουμένων ορισμένων μεταβατικών αγορών, πρώην προσκολλημένων στην Ε.Σ.Σ.Δ. Παρόλα αυτά η οριστικοποίηση της αποχώρησης της Βρετανίας, ενδέχεται να απομονώσει εν μέρει την ΕΕ από τις διεθνείς αγορές, δημιουργώντας μια δύνη εσωστρέφειας, με άγνωστες συνέπειες για την οικονομία των χωρών της Ένωσης.

Γενικότερα, μπορεί η Μεγάλη Βρετανία να εδραιώθηκε στον παγκόσμιο οικονομικό χάρτη ως μια κατεξοχήν κατασκευαστική χώρα, παρόλα αυτά έχει καταφέρει να προΐσταται των αλλαγών σε παγκόσμιο επίπεδο και κυρίως να προσαρμόζεται στις αλλαγές αυτές άμεσα.

Κεφάλαιο 4 Το Brexit υπό το πρίσμα της TTIP

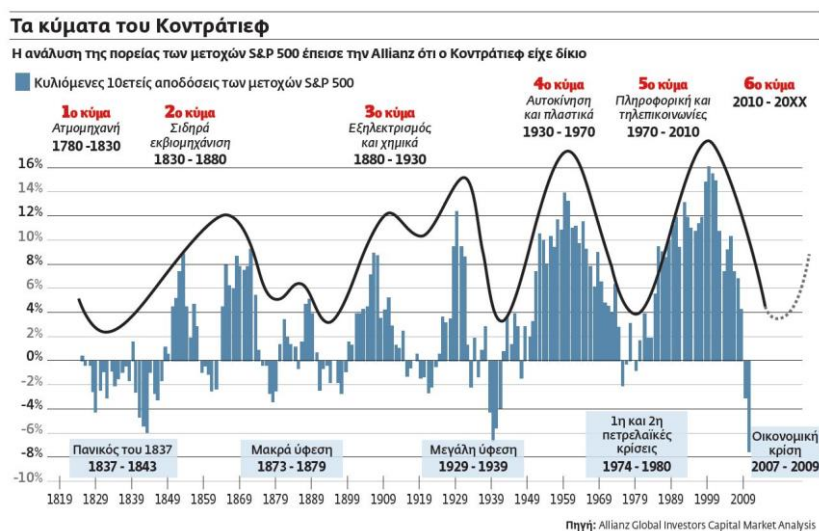
4.1 Η πορεία του Ην. Βασιλείου εντός της ενωμένης Ευρώπης

Η Βρετανία όπως προαναφέρθηκε, δεν ενδιαφέρθηκε ποτέ ουσιαστικά για μια προωθημένη ευρωπαϊκή ολοκλήρωση και ήταν σταθερά ενάντια σε κάθε προσπάθεια ομοσπονδοποίησης ή πολιτικής ένωσης. Περισσότερο την ενδιέφερε η θεμελίωση μιας ενιαίας αγοράς και λιγότερο οι κοινές παρεμβατικές πολιτικές. Όπως υποστήριξε και η Μ. Θάτσερ στην ομιλία της για την υπερθέρμανση του πλανήτη³¹, η συγκεντροποίηση στη λήψη αποφάσεων από πλευράς Βρυξελλών οδηγούσε στη σταδιακή ομοσπονδοποίηση της Ένωσης. Ας μη ξεχνάμε ότι ειδικά μετά τη νομισματική ένωση, το ευρωπαϊκό μοντέλο συνέκλινε όλο και περισσότερο στα Γαλλο-Γερμανικά πρότυπα διαχείρισης, ευνοώντας κατά τον τρόπο αυτό τις αντίστοιχες οικονομίες των κεντρικών χωρών. Κατά συνέπεια, οι Βρετανοί, παρά το γεγονός ότι δοκίμασαν να το πράξουν κατά το παρελθόν (δημοψήφισμα του 1975), έκτοτε δεν επιχειρήσαν να χειραγωγήσουν την πορεία της ΕΕ, Προκειμένου να μη χαρακτηριστούν ως εμπόδιο στην ευρωπαϊκή ενοποίηση, προτίμησαν να απέχουν από σημαντικές μορφές συνεργασίας και ολοκλήρωσης, παρά να τορπιλίσουν την προσπάθεια των υπολοίπων κρατών μελών.

Η ευρωπαϊκή ολοκλήρωση, επηρεαζόμενη από τον οικονομικό κύκλο, κατά τα πρότυπα ενός κύκλου Κοντράτιεφ (Διάγραμμα 21), θα περνούσε από όλα τα ενδιάμεσα στάδια, φτάνοντας τελικά σε μία παρατεταμένη ύφεση και αμφισβήτηση. Απόδειξη αυτού είναι η συνεχιζόμενη κρίση από το 2007 και έκτοτε. Οι πολιτικές λιτότητας των χωρών του κέντρου, σε συνδυασμό με την αλόγιστη δημοσιονομική πολιτική των χωρών του νότου και ο υψηλός βαθμός ρύθμισης των οικονομιών, με έμφαση στον κρατικό παρεμβατισμό, τελεσίδικα κάποια στιγμή θα προκαλούσαν κρίση, η έξοδος από την οποία θα απαιτούσε νέα εργαλεία και πολιτικές. Μεταξύ άλλων, η έξοδος αυτή επιχειρήθηκε να δοθεί μέσα από την εκκίνηση των διαπραγματεύσεων, τον Ιούλιο του 2013, για την TTIP.

³¹ M. Thatcher, Speech to the Royal Society, Sep 27th, 1988

Διάγραμμα 21: "Τα κύματα του Κοντράτιεφ"

Πηγή: Allianz Global Insurance

Ταυτόχρονα, μέσα στο 2016 κλείδωσε και η αντίστοιχη συμφωνία του Ειρηνικού, η Trans-Pacific Partnership (TPP), στην οποία δε συμπεριλαμβάνεται η Κίνα, διατηρώντας το εσωστρεφές μαρξιστικό της μοτίβο επιχειρηματικής δράσης και την τάση της για προσκόλλησή της σε παρόμοιες μορφές οικονομιών, όπως π.χ. αυτή της Ρωσίας.

Σύμφωνα με όσα αναφέρθηκαν επιγραμματικά ανωτέρω, ότι το παγκόσμιο οικονομικό σύστημα αγορών τείνει ολοένα και περισσότερο προς ενοποίηση. Η περίοδος που διανύουμε αποτελεί, κατά πάσα πιθανότητα, τη λήξη του χειμώνα, ενός K-wave και την έναρξη της άνοιξης (Διάγραμμα 21). Εναλλακτικά, σε περίπτωση που ο χειμώνας, λόγω χρονικής διάρκειας του κύματος θα έπρεπε να συνεχιστεί, θεωρητικά, για περισσότερα έτη, οδηγούμαστε στο συμπέρασμα ότι με τις παραπάνω συμφωνίες, επιχειρείται η αντιστροφή του κλίματος.

Παράλληλα, αναφορικά με την ΤΤΙΡ, δε θα ήταν ανακριβής η αποτύπωση των δύο πόλων που έχουν δημιουργηθεί. Αφενός, υφίσταται ο συνασπισμός Βρετανίας με τις ΗΠΑ, οι οποίοι ήταν υπέρμαχοι της εμπορικής συμφωνίας από την έναρξή της. Η παρόμοια οργάνωση των οικονομιών των δύο χωρών, οι ιστορικοί, πολιτικοί και γεωπολιτικοί δεσμοί, το ίδιο σύστημα δικαίου και η αποστασιοποίηση από τον κρατικό παρεμβατισμό αποτελούν στοιχεία που συνδέουν τις δύο αυτές χώρες. Από την άλλη πλευρά η Γερμανία και η Γαλλία, φέρονται ως πολέμιοι μέρους της εμπορικής αυτής ένωσης, αν όχι ολόκληρης της συμφωνίας. Σημειώνεται ότι οι λοιπές ευρωπαϊκές χώρες δεν αναφέρονται ως αυτόνομος πόλος, δεδομένου ότι συμβαδίζουν, συχνά παθητικά, με τις επιλογές του γερμανο-γαλλικού άξονα. Από την ανάλυση των επιμέρους τομέων της

(βλ. Κεφάλαιο 2), η συμφωνία εικάζεται³² ότι θα αλλάξει τους συσχετισμούς στα μείγματα των οικονομιών των χωρών που θα εμπλακούν σε αυτή. Χώρες με αναπτυσσόμενο τον τομέα των υπηρεσιών θα επιχειρήσουν, μέσω της συμφωνίας, να εδραιωθούν στους κλάδους της παραγωγής και αντίστοιχα παραδοσιακά βιομηχανοποιημένες οικονομίες θα επιχειρήσουν να αποκτήσουν ευρεία εμπλοκή στον κλάδο των υπηρεσιών. Οι ΗΠΑ και κυρίως η Βρετανία, έχοντας ολοκληρώσει τη μετάβαση, όπως αναλύθηκε, από τους δύο πρώτους τομείς παραγωγής στον τριτογενή, αναμένεται να στραφούν στην ανάπτυξη του πρωτογενούς και δευτερογενούς τομέα παραγωγής. Αντίθετα, χώρες όπως η Γερμανία (βαριά βιομηχανία) και η Γαλλία (υψηλή συνεισφορά αγροτικής παραγωγής και οίνου) αναμένεται να στραφούν στον κλάδο των υπηρεσιών, επισύροντας πλήγμα στις παραδοσιακές δυνάμεις του χώρου (Βρετανία – ΗΠΑ). Ενδεικτικό παράδειγμα αποτελούν οι, επί του παρόντος, φημιολογίες, για μεταφορά του παγκόσμιου οικονομικού κέντρου από το Σίτυ του Λονδίνου και τη Νέα Υόρκη, στην Φρανκφούρτη.

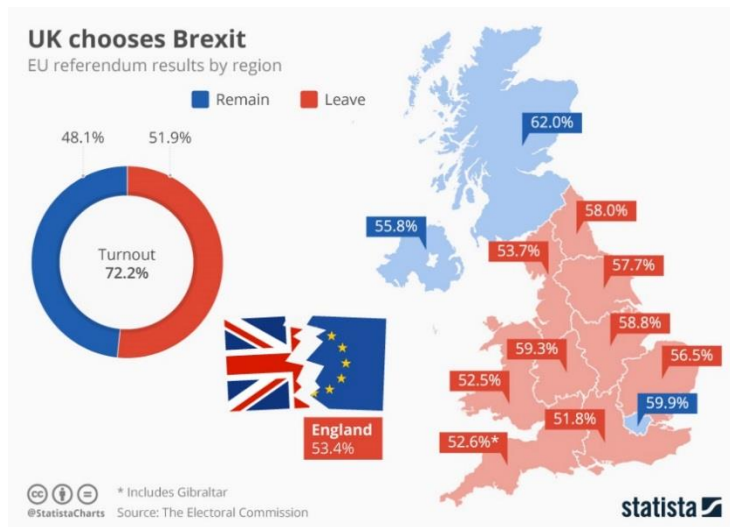
Αν αναλογιστούμε όλα τα παραπάνω, εύλογα θα μπορούσαμε να καταλήξουμε στο συμπέρασμα ότι το δημοψήφισμα της Βρετανίας, για αποχώρηση από την ΕΕ, ήρθε ως αντιστάθμισμα αφενός στην ασκούμενη από την ΕΕ πολιτική, δομημένη στα πρότυπα της Γερμανίας, με υψηλό επίπεδο κρατικού παρεμβατισμού και σκληρού ρυθμιστικού πλαισίου και αφετέρου στην αρνητική στάση των κεντρικών χωρών της ΕΕ, απέναντι στην ΤΤΙΡ.

4.2 Το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος για το Brexit και οι παράγοντες που το διαμόρφωσαν

Το δημοψήφισμα του 2015 έδειξε ξεκάθαρα τη δομική υπόσταση του χάσματος, μεταξύ των περιοχών, που απαρτίζουν το Ηνωμένο Βασίλειο. Στο παρακάτω γράφημα αποτυπώνονται τα ποσοστά των απαντήσεων ανά περιοχή.

³² Δεν έχουν ολοκληρωθεί οι διαπραγματεύσεις επί του παρόντος.

Διάγραμμα 22: "Αποτελέσματα του Βρετανικού δημοψηφίσματος ανά περιοχή"

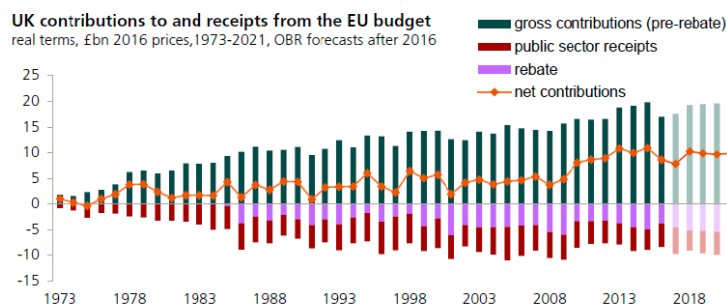
Πηγή: STATISTA

Από την ανάλυση των αποτελεσμάτων του δημοψηφίσματος διαπιστώνεται εύκολα η ανομοιογένεια των επιμέρους χωρών που συμμετείχαν σε αυτό. Παράλληλα, σε δευτερεύον επίπεδο, γίνονται εμφανείς οι αιτίες που οδήγησαν τους διάφορους πληθυσμούς στην τελική τους επιλογή. Σε επίπεδο Ην. Βασιλείου οι κύριες επιδράσεις στις ψήφους επήλθαν από τρεις κύριες πηγές, οι οποίες αναλύονται ως εξής:

- Ευρύτερη σχέση με την ΕΕ και η συμμετοχή στον προϋπολογισμό της.

Η συμμετοχή του Ην. Βασιλείου στις δομές της ΕΕ μπορεί να μην είναι πλήρης, όπως προαναφέρθηκε στα προηγούμενα κεφάλαια, παρόλα αυτά η ιδιότητα του ως μέλος, επιφέρει ορισμένα προνόμια και υποχρεώσεις. Συνέπεια αυτών, αποτελεί το παρακάτω γράφημα, που αποτυπώνει τις χρηματικές ροές από την ΕΕ, προς το Ην. Βασίλειο και αντίστροφα.

Διάγραμμα 23: "Συνεισφορές του Ην. Βασιλείου και παροχές από τον προϋπολογισμό της ΕΕ (1973-2016)"

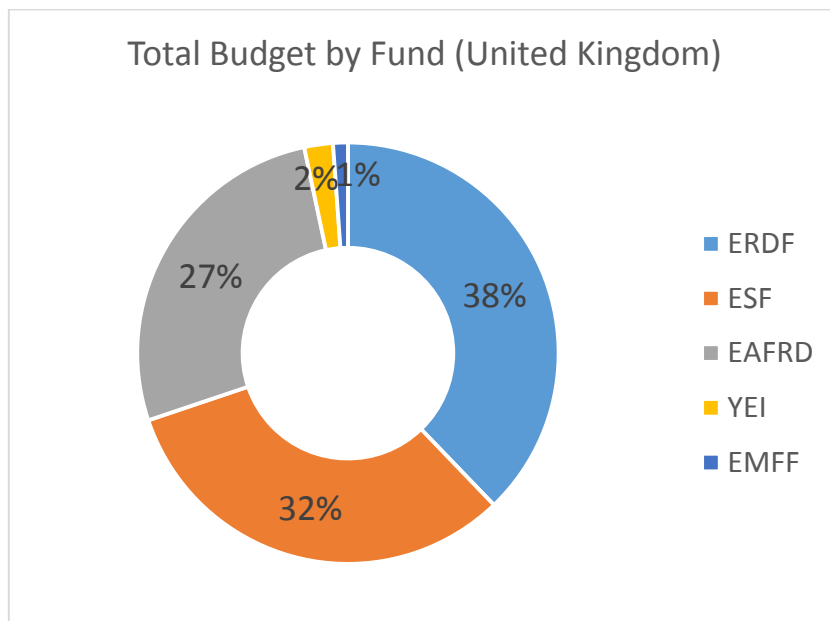

Πηγή: House of Commons (2017). *The UK's contribution to the EU Budget, Briefing Paper, Number CBP 7886*

Έτσι, για το 2015 έχουμε την εκταμίευση 7,458 δις € από την ΕΕ, με κατεύθυνση το Ην. Βασίλειο, ποσό που αντιστοιχεί στο 0,30% του (ακαθάριστου) εγχώριου εισοδήματός του. Αντίστοιχα, οι εκταμιεύσεις προς την ΕΕ, από τον κρατικό προϋπολογισμό της Βρετανίας, διαμορφώθηκαν για το ίδιο έτος στο ποσό των 19,209 δις €, αντιστοιχώντας στο 0,72% του (ακαθάριστου) εγχώριου εισοδήματός³³.

Παρατηρούμε λοιπόν, ότι η καθαρή συνεισφορά (net contribution) του Ην. Βασιλείου, βαίνει συνεχώς αυξανόμενη και μάλιστα με μεγαλύτερο ρυθμό από τις απολαβές που έχει από την Ένωση. Αυτό όμως αποτελεί την πρώτη ανάγνωση, η οποία δεν είναι πλήρως ακριβής, δεδομένου ότι και οι απολαβές του Ην. Βασιλείου είναι εξίσου σημαντικές, ειδικά στο πλαίσιο της πολιτικής συνοχής και των χρηματοδοτήσεων της Ευρωπαϊκής Τράπεζας Επενδύσεων (Διαγράμματα 24 και 25), στα μάτια όμως του μέσου Βρετανού ψηφοφόρου, αποτέλεσε ένα από τα βασικά κίνητρα για την καθοδήγηση της ψήφου του, στη βάση της περικοπής ή/και περιστολής των πληρωμών της χώρας του σε «τρίτους».

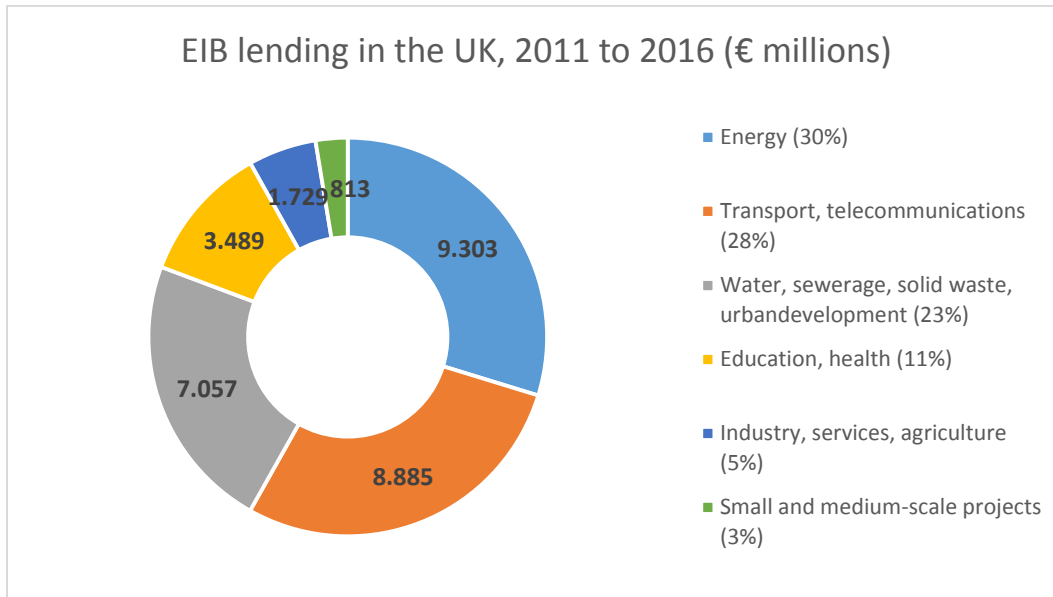
Διάγραμμα 24: "Κατανομή των εισροών από την ΕΕ στο Ην. Βασίλειο (Αύγουστος, 2017)"

Πηγή: <https://cohesiondata.ec.europa.eu/countries/UK#>

³³ Europa – EU member countries in brief (UK) [https://europa.eu/european-union/about-eu/countries/member-countries/unitedkingdom_en#budgets_and_funding]

Διάγραμμα 25: "Χρηματοδότηση Ην. Βασιλείου. από την European Investment Bank (EIB) (2011-2016)"

Πηγή: <http://www.eib.org/projects/regions/european-union/united-kingdom/index.htm>

Η χρήση προγραμμάτων, όπως το ERASMUS+, δείχνουν, όπως φαίνεται και από το παρακάτω γράφημα, να μην αποτελούν σημαντικές πηγές χρηματοδότησης. Συνδυαστικά όμως, υπολογίζοντας και τις απευθείας παροχές προς τα εκπαιδευτικά ιδρύματα, για εγκαταστάσεις και άλλες δράσεις, βελτιώνουν σε μεγάλο βαθμό το επίπεδο της παρεχόμενης εκπαίδευσης και εξοικονομούν από απευθείας εκταμιεύσεις του κρατικού προϋπολογισμού.

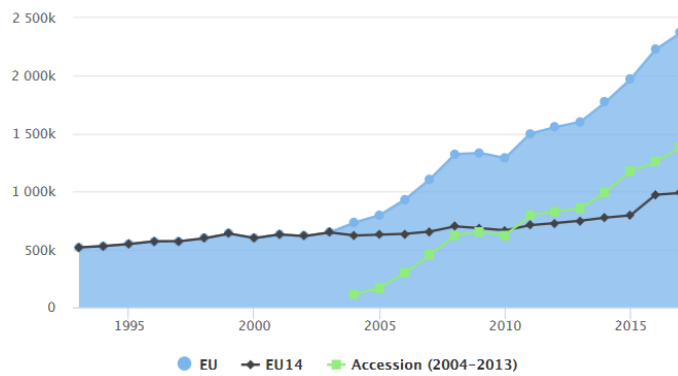
Διάγραμμα 26: "Χρηματοδότηση Ην. Βασιλείου. από το πρόγραμμα Erasmus+ (2014-2015)"

	England	Wales	Scotland	Northern Ireland	Total
Higher education	85.770.329	6.474.734	18.084.967	4.533.521	114.863.551
Vocational education & training (VET)	44.299.455	2.775.138	4.763.727	3.637.414	55.475.734
Schools	24.735.059	1.360.410	2.240.308	1.726.742	30.062.519
Adult education	7.190.750	61.795	991.115	628.221	8.871.881
Youth	20.044.976	1.286.465	1.535.702	2.086.357	24.953.501
Total	182.040.569	11.958.542	27.615.819	12.612.256	234.227.186

Πηγή: Erasmus+ statistics

Εξέχουσα συνεισφορά, η οποία δεν αποτυπώνεται στον παραπάνω πίνακα, έχει η τροφοδότηση του Ην. Βασιλείου σε εκπαιδευόμενο και εκπαιδευμένο προσωπικό, υψηλού μορφωτικού υποβάθρου, το οποίο ωθεί την αγορά, τόσο των πανεπιστημίων, στην περίπτωση που μιλήσουμε για φοιτητές – καθηγητές, όσο και στην περίπτωση entry level προσωπικού.

Διάγραμμα 27: "Μετανάστευση στο Ην. Βασίλειο (16+ EU-born citizens) (1993- 2017)"

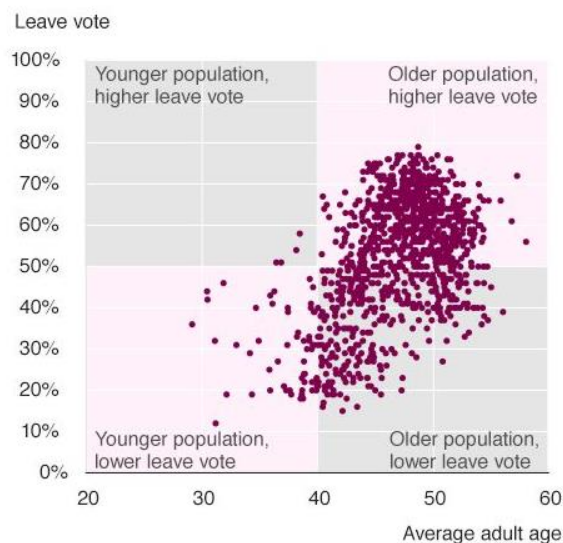
Πηγή: Office of National Statistics (ONS)

Σύμφωνα με τα στατιστικά στοιχεία της Labour Force Survey (LFS – ONS) στο Ην. Βασίλειο κατοικούσαν κατά το πρώτο τρίμηνο του 2017, 3,4 εκατομμύρια κάτοικοι, προερχόμενοι από χώρες της ΕΕ. Μόνο μέσα στο 2016, 250.000 νέοι «μετανάστες» εγκαταστάθηκαν στο νησί, μειωμένοι κατά 19.000, έναντι του 2015. Από το σύνολο των 3,4 εκ., τα 2,4 εκ (Q1 2017) έχουν (αμειβόμενη) εργασία.

- Ενημέρωση των ψηφοφόρων

Σημαντικό παράγοντα στην έκβαση της ψήφου, στο δημοψήφισμα για το Brexit, επιτέλεσαν στοιχεία που σχετίζονται με τη φύση των ίδιων των ψηφοφόρων. Συγκεκριμένα αφορούν την κρίση τους στις διάφορες απόψεις που ακούστηκαν από τους υπέρμαχους των δύο πλευρών (exit – remain), συνδυαζόμενα με την αντίληψη της κατάστασης που επικρατεί στο περιβάλλον τους και αφετέρου παράγοντες, όπως η μόρφωση και η ηλικία.

Διάγραμμα 28: "Ανάλυση ψήφου δημοψηφίσματος με βάση την ηλικία"

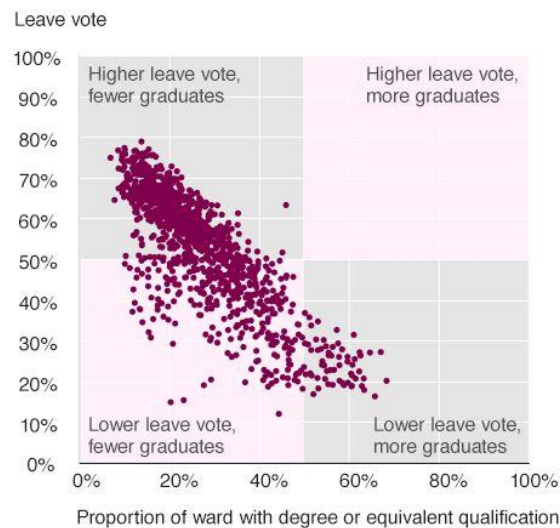

Πηγή: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-38762034>

Από το παραπάνω γράφημα που αποτυπώνει την ψήφο με βάση την ηλικία, παρατηρείται υψηλή πληθυσμιακή συγκέντρωση στην ψήφο εξόδου, ατόμων άνω των 40 - 42 ετών. Αντίθετα στις ηλικίες κάτω των 40 η συγκέντρωση αυτή δεν είναι καθόλου έντονη. Διαφαίνεται λοιπόν από τα αποτελέσματα αυτά, μια έντονη, θυμική κατά κύριο λόγο, άρνηση των Βρετανών απέναντι στην Ευρώπη, χωρίς αυτή να αιτιολογείται από στέρεα δεδομένα και πραγματικούς προβληματισμούς. Ο ευρωσκεπτικισμός αυτός φαίνεται να μην έχει περάσει στις νεότερες γενιές, οι οποίες παραδοσιακά, τυγχάνουν ανώτερης εκπαίδευσης και βασίζονται στην έρευνα και αλλαγή των στερεοτύπων που έχουν παραλάβει.

Διάγραμμα 29: "Ανάλυση ψήφου δημοψηφίσματος με βάση την εκπαίδευση"

Wards with more graduates had lower Leave vote

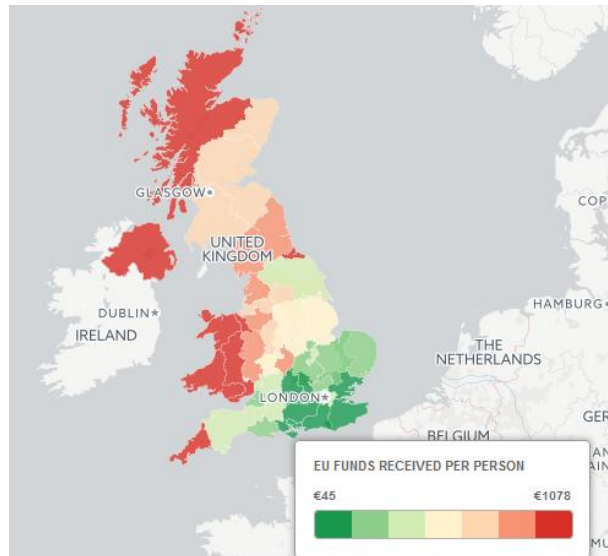
Source: BBC analysis of 1070 local government wards

Πηγή: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-38762034>

Η δεύτερη κατηγορία παραγόντων αναλύεται, στη συνέχεια του παρόντος κεφαλαίου, κατά περιοχή, δεδομένου ότι οι παράγοντες αυτοί παρουσιάζουν χαρακτηριστικά, που περιορίζονται σε στενότερα γεωγραφικά όρια, τα οποία δύναται να γίνουν αντιληπτά εν μέρει και από το παρακάτω γραφικό:

Διάγραμμα 30: "Γραφική απεικόνιση των ευρωπαϊκών πόρων προς το Ην. Βασίλειο (κατά κεφαλήν)"

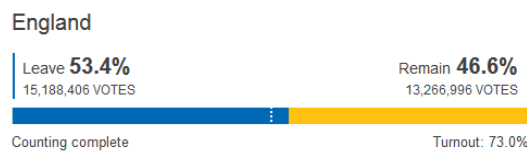
Πηγή: <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/06/01/mapped-where-in-the-uk-receives-most-eu-funding-and-how-does-thi/>

Διαπιστώνεται, ότι υπάρχει θετική συσχέτιση μεταξύ των ενωσιακών χρηματοδοτήσεων και της θετικής ψήφου για παραμονή στην ΕΕ, ειδικά σε περιοχές της Σκωτίας, Β. Ιρλανδίας, Ουαλίας και Κορνουάλλης.

4.3 Η πολιτική οικονομία των αποτελεσμάτων του δημοψηφίσματος ανά περιοχή

4.3.1 Αγγλία

Διάγραμμα 31: "Ανάλυση ψήφων δημοψηφίσματος - Αγγλία"

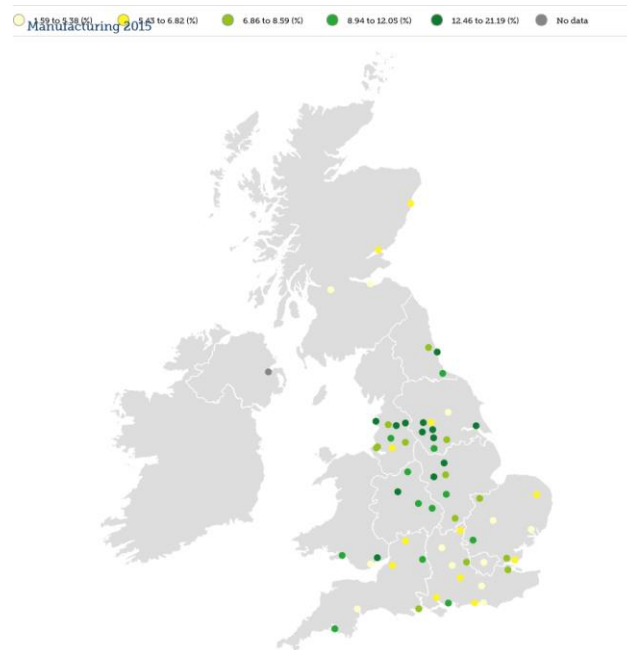

Πηγή: http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results

Η Αγγλία ανέκαθεν αποτελούσε τη μεγαλύτερη παγκόσμια βιομηχανική δύναμη, όπως προαναφέρθηκε. Στις μέρες μας, αυτό έχει διαφοροποιηθεί με την είσοδο της Κίνας και την ανάπτυξη των οικονομιών των ΗΠΑ, της Ιαπωνίας, της Γερμανίας, κα. Αυτό οφείλεται κυρίως στο γεγονός ότι ο Βρετανικός μεταποιητικός κλάδος έπαψε να είναι ανταγωνιστικός. Ένδειξη αυτού

αποτελεί η τοποθέτηση της Κίνας στην πρώτη θέση στην εξόρυξη χάλυβα, που αντιστοιχεί στο μισό της παγκόσμιας παραγωγής. Αντίθετα η Βρετανία παράγει μόλις το 1%. Συνδιαστικά θα πρέπει να αναφερθεί και το κλείσιμο μεγάλων ορυχείων, όπως του Redcar στο Teeside (2015), το οποίο απασχολούσε 2000 εργαζομένους και εξήγαγε 3,5 εκ. τόνους χάλυβα το χρόνο. Αυτό οδηγεί σε στρατηγικό πλεονέκτημα της Κίνας και των χωρών που προμηθεύονται από αυτή, δεδομένου ότι συμπιέζουν τις τιμές των σχετικών τελικών προϊόντων.

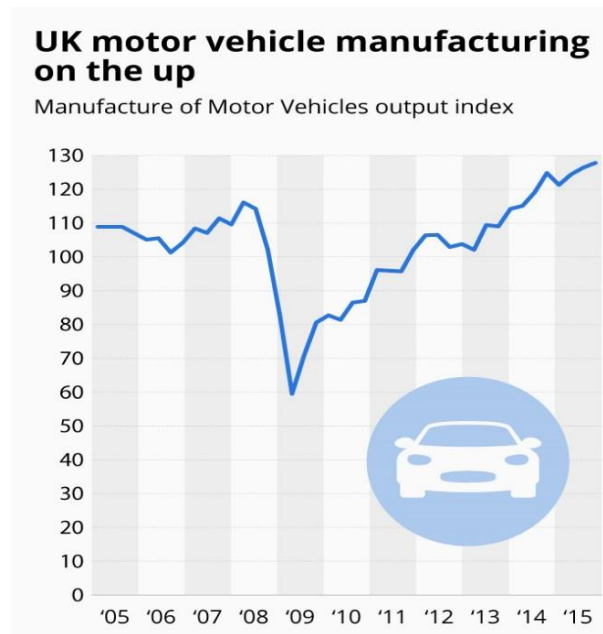
Διάγραμμα 32: "Γεωγραφική αποτύπωση μεταποιητικού τομέα στο Ην. Βασίλειο (2015)"

Πηγή: <http://www.centreforcities.org/>

Τα παραπάνω έχουν ως αποτέλεσμα τη συμπίεση του βιομηχανικού τομέα, τόσο σε γεωγραφικό επίπεδο (Διάγραμμα 32), όσο και ως προς το μέγεθος των οντοτήτων του. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι από τον 19^ο αιώνα και μέχρι το 1960 ο παραδοσιακός κλάδος της, αυτοκινητοβιομηχανίας απασχολούσε το 30 – 35% του εργατικού δυναμικού της Βρετανίας, ποσοστό που συρρικνώθηκε στο 5% για το 2015. Παρόλα αυτά ο τομέας δε συρρικνώθηκε, απλώς κατέστη πιο αποτελεσματικός αυξάνοντας το παραγόμενο αποτέλεσμα (Διάγραμμα 33). Μεταφράζοντας τις ετήσιες εξαγωγές του κλάδου, για το 2014, θα αντιστοιχούσαν σε £8,400 για κάθε νοικοκυριό. Αντίθετα όμως, αυτό που αποτυπώθηκε στο μέσο Βρετανό είναι η μείωση των απασχολούμενων στον κλάδο, η ανάγκη ενίσχυσής του (εκτός των συνθηκών που δημιουργεί η κοινή αγορά της ΕΕ) και η στήριξή του με κρατικά κονδύλια.

Διάγραμμα 33: "Αυτοκινητοβιομηχανία Μεγάλης Βρετανίας (2005-2015)"

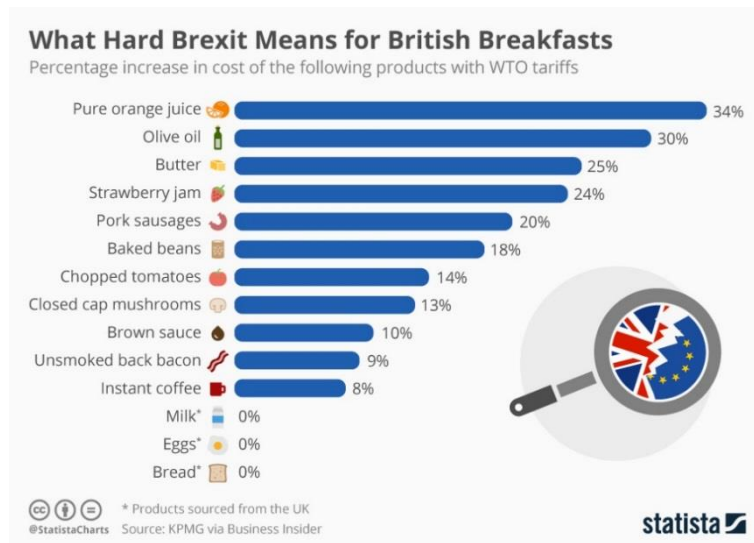

Πηγή: STATISTA

Με εξαίρεση ορισμένες περιοχές της Αγγλίας, το μεγαλύτερο μερίδιο στη συνεισφορά στο GDP, κατέχουν οι υπηρεσίες. Για την ακρίβεια η Βρετανία (και κατ' επέκταση η Αγγλία) διαθέτει τον υψηλότερο δείκτη εξαγωγής υπηρεσιών ως προς το ΑΕΠ, ανάμεσα στις G7 με 12%, μπροστά από τις Γαλλία και Γερμανία με 8%, τις ΗΠΑ με 4% και την Ιαπωνία με 3%. Αυτό πρακτικά συνεπάγεται την μεγάλη εξάρτηση της Αγγλίας από το συγκεκριμένο κλάδο, ο οποίος προϋποθέτει σταθερό θεσμικό και νομικό πλαίσιο, με στοχευμένη, αλλά όχι ιδιαίτερη, οικονομική στήριξη και μάλιστα στα στενά εγχώρια πλαίσια, εκτός κοινών προτύπων και φορολογικών επιβαρύνσεων, κερδίζοντας από την ισχυροποίηση της λίρας, σε επίπεδο εξαγωγών.

Τέλος, μια ενδεχόμενη αποχώρηση συνδέεται άρρηκτα με αύξηση τιμών αρκετών αγαθών, σε περίπτωση οδυνηρής διαπραγμάτευσης. Κατά συνέπεια, στο παρακάτω διάγραμμα παρατηρούμε την ποσοστιαία αύξηση, που θα προέκυπτε στις τιμές ορισμένων τυπικών αγγλικών προϊόντων, μετά την αποχώρηση από την ενιαία αγορά, λόγω της επανεισαγωγής δασμών, γεγονός που δικαιολογεί με τη σειρά του το μέρος των ψήφων παραμονής.

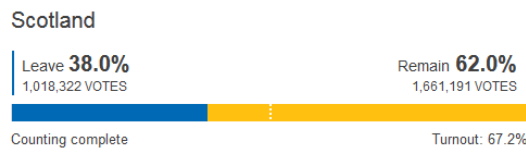
Διάγραμμα 34: "Οι συνέπειες του Brexit σε προϊόντα αγγλικού πρωινού (typical english breakfast)"

Πηγή: STATISTA

4.3.2 Σκωτία

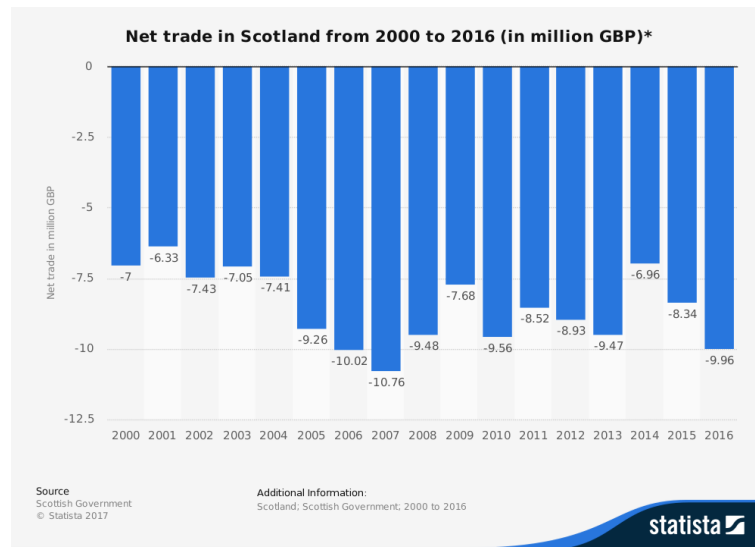
Διάγραμμα 35: "Ανάλυση ψήφων δημοψηφίσματος - Σκωτία"

Πηγή: http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results

Παρατηρώντας το γράφημα του εμπορικού ισοζυγίου της Σκωτίας (Διάγραμμα 36) διαπιστώνουμε την διαρκή τάση της χώρας για τροφοδότηση, με διαρκώς αυξανόμενες εισαγωγές και συνεχιζόμενα (εμπορικά) ελλείματα, γεγονός που συνδέεται άμεσα με την υψηλή ισοτιμία €/GBP και εν μέρει αιτιολογεί την ψήφο εξόδου.

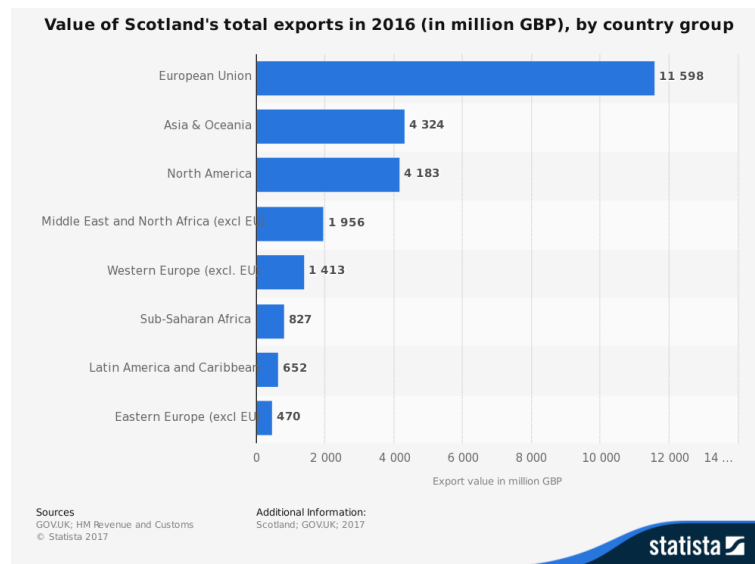
Διάγραμμα 36: " Εμπορικό ισοζύγιο Σκωτίας (2000-2016)"

Πηγή: STATISTA

Από την άλλη πλευρά, τα εξαγωγικά προϊόντα της Σκωτίας κατευθύνονται, κυρίως, προς τις αγορές της ΕΕ (Διάγραμμα 37), γεγονός που ενισχύει την ψήφο παραμονής.

Διάγραμμα 37: "Σύνολο εξαγωγών Σκωτία (2016)"

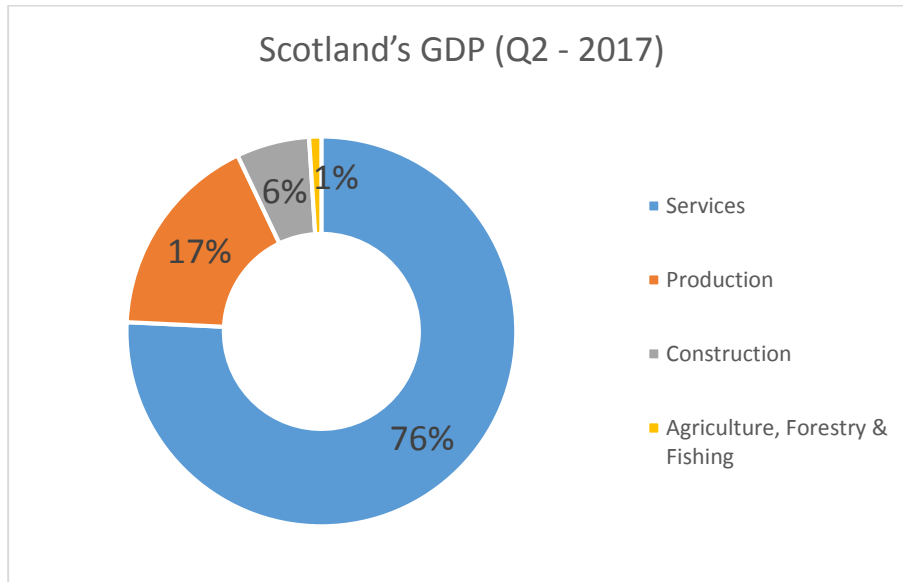

Πηγή: STATISTA

Το μείγμα οικονομίας της Σκωτίας στηρίζεται κυρίως στις υπηρεσίες και δευτερευόντως στην παραγωγή και τον κατασκευαστικό κλάδο (Διάγραμμα 38). Αυτό πρακτικά μεταφράζεται σε υψηλή προστιθέμενη αξία σε κλάδους που βρίσκουν εύκολες πηγές χρηματοδότησης, από δημόσια. Αυτός είναι και ο λόγος που η Σκωτία επιχειρεί τη διατήρηση, υπό κρατικό καθεστώς

τα ταχυδρομεία και τον σιδηρόδρομο. Ενδεικτικά, το ScotRail λαμβάνει ποσά της τάξης των 4,8 δις £, ενώ τα τελευταία χρόνια επιχειρείται άνοιγμα προς τον ιδιωτικό τομέα με τις ιδιωτικές επενδύσεις να αυξάνονται κατά 51% για το 2015.

Διάγραμμα 38: "Κατανομή ΑΕΠ Σκωτίας (Q2 2017)"

Πηγή: www.gov.scot/gdp

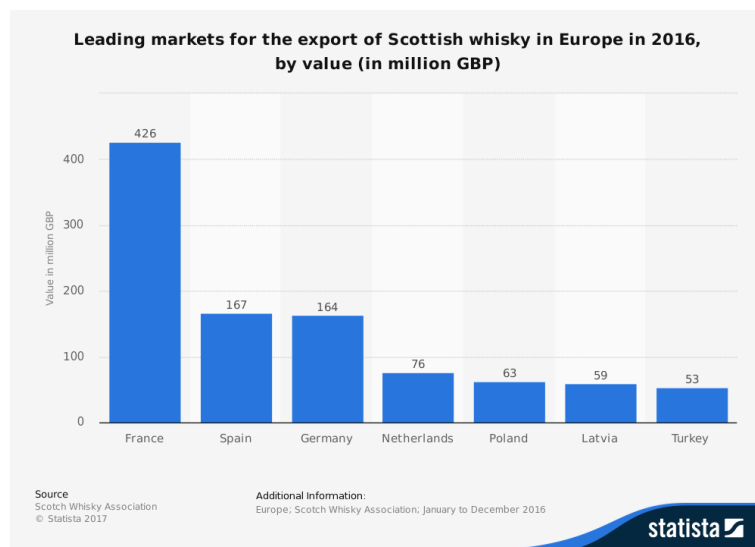
Σε όλα τα παραπάνω προστίθενται οι εξαγωγές ουίσκι, κυρίως προς ευρωπαϊκές χώρες, οι οποίες αποτελούν σημαντικό πυλώνα στήριξης της σκωτσέζικης οικονομίας, εντός του πλαισίου της ΕΕ (Διαγράμματα 39 και 40).

Διάγραμμα 39: "Ετήσιες εξαγωγές ποσοτήτων σκωτσέζικου whisky (2000-2015)"

Πηγή: STATISTA

Διάγραμμα 40: "Κορυφαίες αγορές εξαγωγής σκωτσέζικου whisky στην Ευρώπη (2016)"

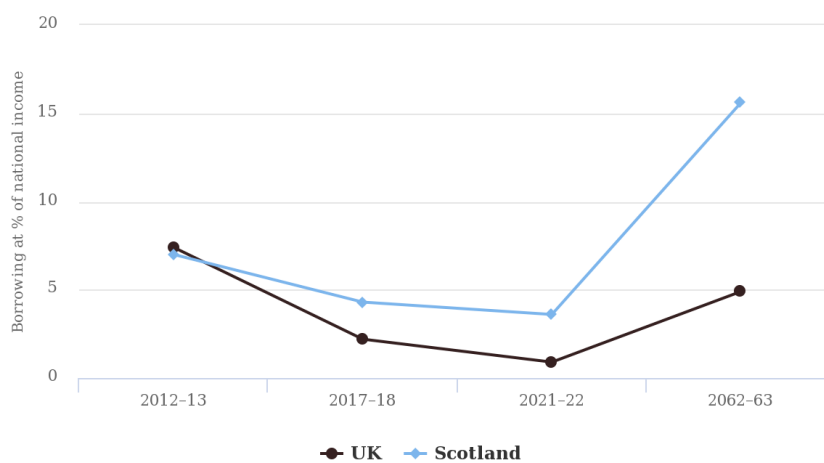
Πηγή: STATISTA

Ανεξάρτητα από τα παραπάνω, η κυρίαρχη ψήφος παραμονής στην Σκωτία στηρίχθηκε και από τον φόβο για τις συνέπειες μιας ενδεχόμενης αποχώρησης. Φυσικά, δημοψηφίσματα για αυτόνομες ενέργειες παραμονής στην Ευρώπη, από μέρους της Σκωτίας, μπορούν να χαρακτηριστούν ως άκρως ριψοκίνδυνες, στη βάση του παρακάτω γραφήματος, στο οποίο εμφανίζεται ο αυτόνομος δανεισμός της Σκωτίας, σε βάθος μερικών δεκαετιών.

Διάγραμμα 41: "Πορεία δανεισμού Σκωτίας (υπό καθεστώς ανεξαρτησίας)"

What could happen to an independent Scotland's borrowing

Source: IFS

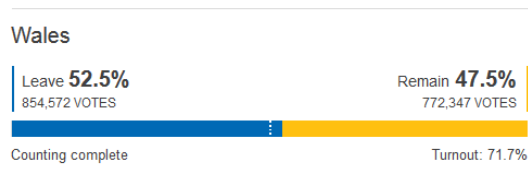

Highcharts.com

Πηγή: IFS

4.3.3 Ουαλία

Διάγραμμα 42: "Ανάλυση ψήφων δημοψηφίσματος - Ουαλία"

Πηγή: http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results

Μεταξύ 2007 και 2013 η Ουαλία έχει απορροφήσει 1,8 δις £ από τα διαρθρωτικά προγράμματα με ευρωπαϊκούς πόρους, αυξάνοντας τη συνολική συνεισφορά της Ευρώπης στη χώρα στα 3,4 δις £. Δημιουργήθηκαν συνολικά 36.970 νέες θέσεις εργασίας, 11.925 νέες επιχειρήσεις και υποστηρίχθηκαν συνολικά 56.055 σε πρόσθετη εκπαίδευση³⁴.

Παράλληλα, τα δύο τρίτα (67%) των εξαγωγών της Ουαλίας, σε αγαθά κατευθύνονται στην ΕΕ (8.3 δις £ από τα 12,4 δις £³⁵) κατατάσσοντάς την ως την περιοχή με την υψηλότερη αναλογία εξαγωγών προς την ΕΕ, στο Ην. Βασίλειο.

Η συμπίεση της περιοχής στα πλαίσια της ΕΕ, την βοήθησε τόσο στη μείωση στοιχείων της, όπως η ανεργία (Διάγραμμα 43), όσο και στην σύγκλιση του χάσματος με τις υπόλοιπες περιοχές του Ην. Βασιλείου.

Παρά τα όσα αναφέρθηκαν και ισχύουν σε επίπεδο δεικτών, οι μόνες εξηγήσεις που μπορούν να δοθούν στο επίπεδο της ανάλυσης των ψήφων της Ουαλίας, συνοψίζονται στα παρακάτω:

✓ Στην πεποίθηση της ότι με αποσταθεροποίηση της λίρας (μέσω του Brexit) οι εξαγωγές της θα ευνοηθούν.

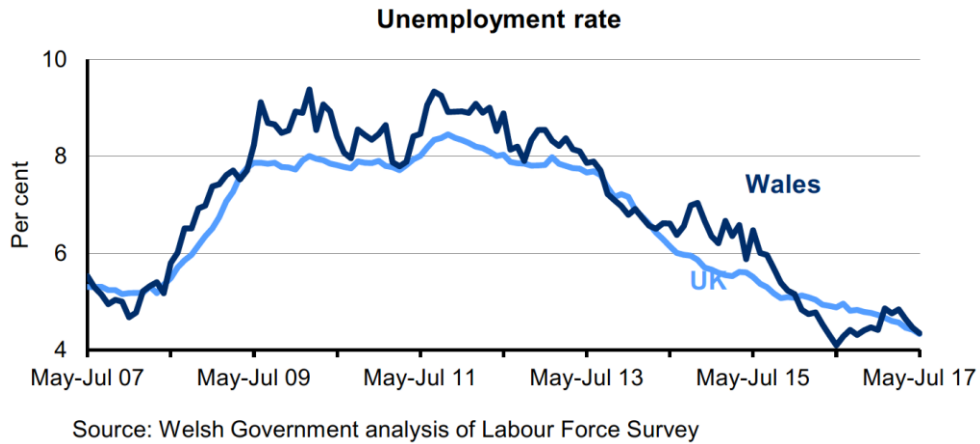
✓ Στην εντύπωση των πολιτών της ότι οι υπόλοιπες περιοχές του Ην. Βασιλείου ευνοούνται περισσότερο από τις χρηματοδοτήσεις της ΕΕ και

³⁴ European Structural Funds working for Wales 2007 - 2013

³⁵ Briefing paper 7851 (2017) "Statistics on UK – EU trade"

✓ Στην γενικότερη άποψη ότι η Βρετανία συνεισφέρει πολλά περισσότερα από όσα λαμβάνει από την ΕΕ.

Διάγραμμα 43: "Δείκτης ανεργίας Ουαλία (2007-2017)"

Πηγή: Welsh Government analysis of Labour Force Survey

4.3.4 Βόρεια Ιρλανδία

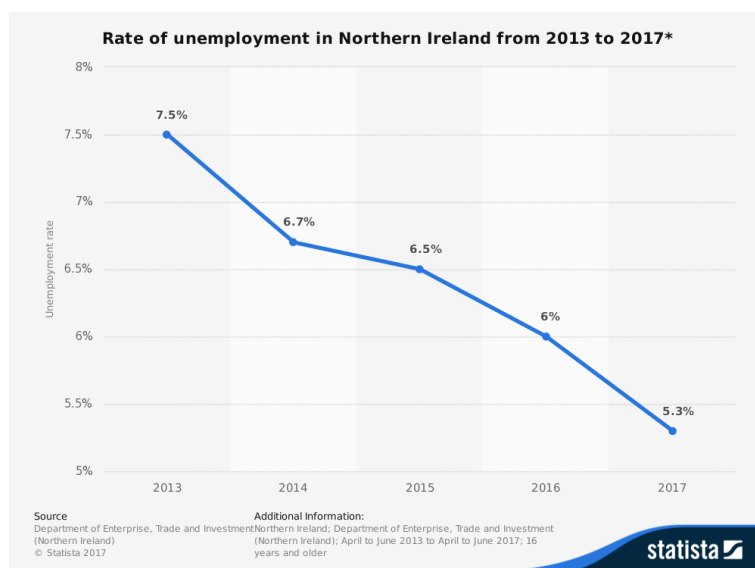
Διάγραμμα 44: "Ανάλυση ψήφων δημοψηφίσματος - Β. Ιρλανδία"

Πηγή: http://www.bbc.com/news/politics/eu_referendum/results

Αντίθετα με την Ουαλία, η Β. Ιρλανδία με παρόμοια οφέλη από την ΕΕ, ψήφισε υπέρ της παραμονής σε αυτή. Οι εξαγωγές αγαθών της στην ΕΕ, ως ποσοστό, είναι οι υψηλότερες σε όλο το Ην. Βασίλειο (7,4 δις £ από συνολικές 10,1 δις £), ενώ οι εισαγωγές της κινούνται στα επίπεδα των 4,3 δις £ από συνολικές 7,8 δις £ (αναλογία 55%). Η πορεία της εντός της ΕΕ φαίνεται να ευνοεί συνολικότερα την οικονομία της, με σοβαρότερη ένδειξη, τη συνεχιζόμενη μείωση του δείκτη ανεργίας (Διάγραμμα 45) από το 2013 μέχρι σήμερα, δείχνοντας έτσι την τάση της για διατήρηση των σχέσεων της με αυτή κ.α.

Διάγραμμα 45: "Δείκτης ανεργίας Β. Ιρλανδίας (2013-2017)"

Πηγή: STATISTA

Από την παραπάνω ανάλυση συμπεραίνεται, ότι οι οικονομικές διαρθρώσεις και τα συμφέροντα κάθε περιοχής, σε συνδυασμό με τις αντιλήψεις των κατοίκων τους για το οικοδόμημα της ΕΕ, διαμόρφωσαν σε πολύ μεγάλο βαθμό τη στάση των πολιτών και τα αποτελέσματα του δημοψηφίσματος.

Κεφάλαιο 5 Η συσχέτιση μεταξύ TTIP και Brexit

Όπως προαναφέρθηκε, στην ΕΕ υφίσταται τα τελευταία χρόνια έντονο το φαινόμενο των ευρωσκεπτικιστών. Το γεγονός αυτό οξύνεται από την τάση για εξωστρέφεια που εμφανίζει η ΕΕ, χαρακτηριστικό παράδειγμα της οποίας αποτελεί η έναρξη των διαπραγματεύσεων με τις ΗΠΑ για την εγκαθίδρυση μιας μεγάλης ενιαίας και ανταγωνιστικής αγοράς μεταξύ των δύο οχθών του Ατλαντικού. Ο φόβος για την είσοδο νέων ανταγωνιστών στην Κοινή αγορά της ΕΕ ξυπνά τα αμυντικά ένστικτα ορισμένων κλάδων της οικονομίας, αλλά και πολιτών, για περισσότερο προστατευτισμό και όχι για περαιτέρω ελευθεροποίηση του εξωτερικού εμπορίου.

Βασικοί προβληματισμοί εγείρονται, καταρχάς, για τον τρόπο με τον οποίο διενεργούνται οι διαπραγματεύσεις. Κλειστοί γύροι διαπραγματεύσεων στους οποίους συμμετέχουν ελάχιστοι ευρωπαίοι αξιωματούχοι, με παράλληλη τυπική δημόσια ενημέρωση³⁶. Το γεγονός αυτό, σε συνδυασμό με την υπόθεση, παρά τις σαφείς διαβεβαιώσεις της ΕΕ³⁷, για μείωση των προτύπων διασφάλισης ποιότητας στα τρόφιμα και την ενδεχόμενη είσοδο στην ευρωπαϊκή αγορά των ΓΤΟ³⁸, έχουν εγείρουν αντιδράσεις πολιτών και οργανώσεων, όχι μόνο στο Ην. Βασίλειο, αλλά και στα υπόλοιπα κράτη – μέλη της ΕΕ.

Όπως, ήδη αναφέρθηκε, το ΗΒ τάχθηκε εξαρχής, για οικονομικούς, πολιτικούς, ιστορικούς και πολιτιστικούς λόγους, υπέρ της συμφωνίας TTIP. Η απειλή ενός Brexit θεωρήθηκε από ορισμένους ως ένας μοχλός πίεσης των άλλων χωρών για αποδοχή και επίσπευση των διαπραγματεύσεων της συμφωνίας TTIP.

Η κυβέρνηση των Συντηρητικών τάχθηκε υπέρ του Breain και της TTIP, με παράλληλη ταύτισή της με την «ελίτ» του Βρετανικού συστήματος και τα υψηλά εισοδήματα. Συνεπώς, σε περιοχές με χαμηλή παραγωγικότητα και, κυρίως, σε αυτές με χαμηλά εισοδήματα, υποαπασχόληση και σε αυτές με υψηλότερα ποσοστά μεταναστών, αναμενόμενη ήταν η ψήφος αντίδρασης στην ΕΕ και ενδεχομένως και κατά της TTIP.

Πρωτεύουσα οικονομική επιδίωξη του Ην. Βασιλείου φαίνεται να αποτελεί η μεταστροφή από τον τριτογενή τομέα παραγωγής στον πρωτογενή και δευτερογενή, δηλαδή, η αλλαγή

³⁶World Development Movement, 2014

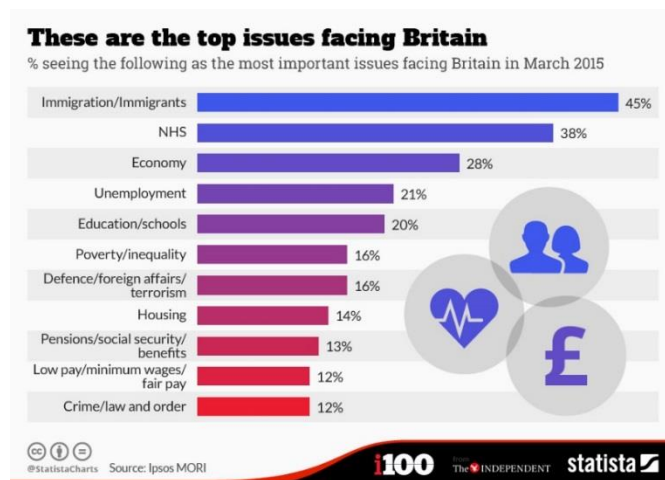
³⁷European Commission, 2016

του μείγματος της οικονομίας. Σε πρώτη ανάγνωση αυτό ταυτίζεται με τις επιδιώξεις της Σκωτίας, αλλά στην προκειμένη περίπτωση επιχειρείται η δόμηση της πρωτογενούς παραγωγής, στη βάση του δευτερογενούς τομέα και όχι το αντίστροφο. Σημείο εστίασης του Ην. Βασιλείου, αποτελεί η μεταποίηση και η βιομηχανία γύρω από την πρωτογενή παραγωγή και όχι το παραγόμενο προϊόν, αυτό καθαυτό, όπως επιχειρεί η Σκωτία με την ψήφο παραμονής.

Δευτερεύουσα στόχευση αποτελεί η επαναδιαπραγμάτευση των όρων της συνύπαρξης της στην ΕΕ, με παράλληλη προσπάθεια επανακαθορισμού της πορείας της ίδιας της Ευρώπης, σε ένα μοντέλο που θα βρίσκεται πιο κοντά στα βρετανικά πρότυπα.

Τρίτο, αλλά εξίσου σημαντικό στόχο αποτελεί για το Ην. Βασίλειο η σύνδεσή του με την αγορά της Αμερικής, ανεξάρτητα από την πορεία που θα ακολουθήσει η Ευρώπη. Τα προβλήματα που αντιμετωπίζει το Ην. Βασίλειο, όπως συνοψίζονται στο γραφικό (Διάγραμμα 46) απαιτούν λύσεις, τις οποίες θα κληθεί να δώσει σε περιβάλλον εξωστρέφειας, δεδομένου ότι απαιτούν στρατηγικές συμμαχίες.

Διάγραμμα 46: "Ιεράρχηση των προβλημάτων του Ην. Βασιλείου από τους πολίτες (Μάρτιος, 2015)"

Πηγή: STATISTA (The Independent)

Η TTIP έρχεται στο προσκήνιο σε ένα ήδη διεθνοποιημένο περιβάλλον, με αγορές που ήδη έχουν στενές εμπορικές σχέσεις μεταξύ τους. Ο τρόπος προσέγγισης των διαπραγματεύσεων όμως διαφέρει από χώρα σε χώρα. Κατά συνέπεια, όπως προκύπτει από την ανάλυση του κεφαλαίου 2, παρατηρούμε ότι η ΕΕ δεν επιδιώκει το άνοιγμα συγκεκριμένων τομέων της οικονομίας της, αφήνοντάς τους στην παρούσα διαμόρφωσή τους, στα πλαίσια της ΕΕ. Αντίθετα οι ΗΠΑ επιδιώκουν ευρεία διαπραγμάτευση στη βάση της δικής τους εξωστρέφειας και της ακολουθούμενης πολιτικής τους, αυτής της απορρυθμισμένης αγοράς. Δεν θα αποτελούσε αυθαίρετη κρίση

η άμεση εμπλοκή της Γερμανίας στην ακολουθούμενη από την ΕΕ πολιτική διαπραγμάτευσης. Ο υψηλός βαθμός προστατευτισμού συγκεκριμένων τομέων της οικονομίας και η ρύθμιση με άμεσο τρόπο των επιμέρους αγορών, έχουν εισχωρήσει βαθιά μέσα στην ευρωπαϊκή πολιτική. Αντίθετα στο Ην. Βασίλειο η ακολουθούμενη πολιτική διαφέρει από περιοχή σε περιοχή, κυρίως λόγω των επιδιώξεων κάθε πλευράς. Όπως αποτυπώθηκε και στην ανάλυση των ψήφων στο δημοψήφισμα, ο κεντρικός πυρήνας του Ην. Βασιλείου, η Αγγλία, φαίνεται να ταυτίζεται περισσότερο με τις επιδιώξεις των ΗΠΑ. Στον αντίποδα, οι υπόλοιπες περιοχές εμφανίζουν μια προτίμηση στο μείγμα πολιτικής που ακολουθεί η ΕΕ, στη βάση της πεποίθησής τους ότι ευνοούνται από αυτό. Κατά συνέπεια οι δημιουργούμενοι πόλοι (ΗΠΑ – Ην. Βασίλειο και ΕΕ συν Σκωτία – Ουαλία) επιχειρούν τον επηρεασμό της συμφωνίας, προς τις δικές τους επιδιώξεις, σύμφωνα με τις αντίστοιχες ακολουθούμενες πολιτικές.

Όλα τα προαναφερθέντα δύναται να επιβεβαιωθούν εάν εξεταστούν υπό το πρίσμα συγκεκριμένων γεγονότων των τελευταίων ετών, που υποδεικνύουν τη σημαντικότητα της συμφωνίας μέσα από τις μεθόδους που χρησιμοποιούν οι δύο «αντιμαχόμενες» πλευρές για τον επηρεασμό του τελικού κειμένου. Ενδεικτική είναι η ανάδειξη περιπτώσεων, με αποχρώσεις σκανδάλων, διεθνοποιημένων εταιριών, συμφερόντων και των δύο πόλων (ΕΕ – ΗΠΑ), όπως η Amazon, η Apple, η Deutsche Bank και η Volkswagen. Ποιο συγκεκριμένα από πλευράς Ευρωπαϊκής Επιτροπής κατά το 2017, επιβλήθηκαν πρόστιμα στην Amazon ύψους 250 εκ. €, για μη καταβληθέντες φόρους στο Λουξεμβούργο, το οποίο της παρείχε 4 φορές μικρότερη φορολόγηση, σε σχέση με τις υπόλοιπες επιχειρήσεις και στην Apple 13 δις € για φοροδιαφυγή, υπό την ανοχή της Ιρλανδίας³⁹. Νωρίτερα είχαν εξεταστεί οι περιπτώσεις της Deutsche Bank και της Volkswagen από τις Αμερικανικές Αρχές. Οι κατηγορίες αφορούσαν για τη μεν Deutsche Bank σε παράνομες πρακτικές χορήγησης δανείων (χαμηλής εξασφάλισης), ενώ για την Volkswagen⁴⁰ για χειραγώγηση των αποτελεσμάτων στα τεστ ρύπανσης (γνωστό και ως dieselgate). Οι περιπτώσεις γερμανικών συμφερόντων κατέληξαν σε εξωδικαστικούς συμβιβασμούς, με τα ποσά των διακανονισμών να ξεπερνούν τα 4,2 δις USD (Volkswagen), με το συνολικό κόστος να αγγίζει τα 18,2 δις USD, και 7,2 δις USD (αντί για 14 δις USD) για την Deutsche Bank⁴¹. Πέραν αυτών δεν μπορούν να μην αποτυπωθούν και οι εξαγορές του χρηματιστηρίου της Νέας Υόρκης από

³⁹ Σύμφωνα με την Επίτροπο της ΕΕ Margrethe Vestager: «[...] η Apple φορολογήθηκε με μόλις 1% για τα κέρδη της το 2003, ενώ έπεσε σε 0,005% για το 2014».

⁴⁰ (Spector, 2017)

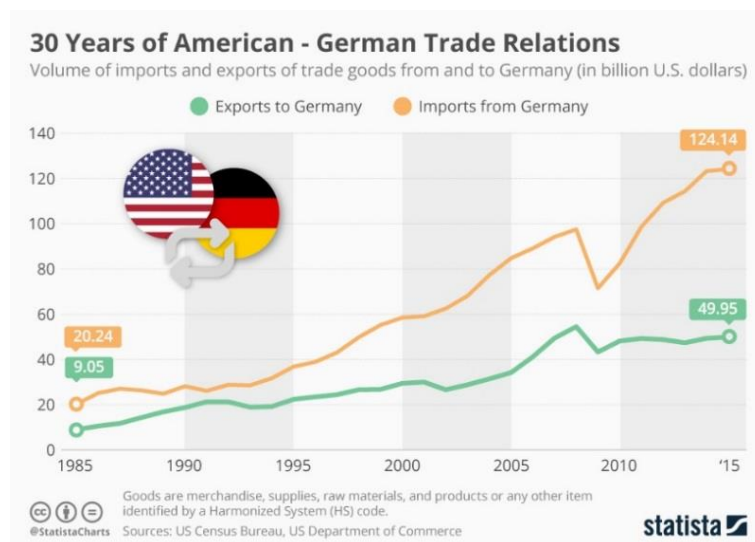
⁴¹ (Ζολώτα, 2016)

αυτό της Φρανκφούρτης⁴² και του Λονδίνου από την Αμερική⁴³, δεδομένο που δείχνει τον επιδιωκόμενο βαθμό εισχώρησης του ενός οικονομικού κέντρου στο άλλο.

Εκ των ανωτέρω εύκολα εξάγεται το συμπέρασμα της συγκρουσιακής πολιτικής που επικρατεί στις δύο όχθες του Ατλαντικού, με τις υποθέσεις που αναφέρθηκαν να αποτελούν αναμφίβολα μοχλό πίεσης, από τη μία προς την άλλη πλευρά, με απώτερο στόχο τη χειραγώγηση του τελικού κειμένου της ΤΤΙΡ.

Από τα διαγράμματα που ακολουθούν (Διαγράμματα 47 έως 51) καθίσταται εμφανής η επιδίωξη κάθε πλευράς. Η Γερμανία επιχειρεί την διατήρηση του εμπορικού της πλεονάσματος με τις ΗΠΑ, οι ΗΠΑ αναζητούν την εξάλειψη του εμπορικού τους ελλείματος με την αγορά της ΕΕ, μέσω της διεύρυνσης της αγοράς και η Βρετανία την αντιστροφή της τωρινής της πορείας με προβλέψεις, όπως του διαγράμματος σε μια αγορά υπηρεσιών (σ.σ. αυτή των εφαρμογών) που ήδη έχει κορεστεί. Παράλληλα, δε θα ήταν ασύνδετο να ειπωθεί ότι κάθε μία από αυτές τις αγορές, επιδιώκει να αποκτήσει αυτό που δεν έχει. Η Βρετανία και οι ΗΠΑ να καθιερωθούν και πάλι ως πρωτοπόρες βιομηχανικές δυνάμεις και η Γερμανία να αποκτήσει ενισχυμένη επιρροή στο παγκόσμιο χρηματοοικονομικό σύστημα.

Διάγραμμα 47: "Εμπορικές σχέσεις ΗΠΑ - Γερμανίας (1985-2015)"

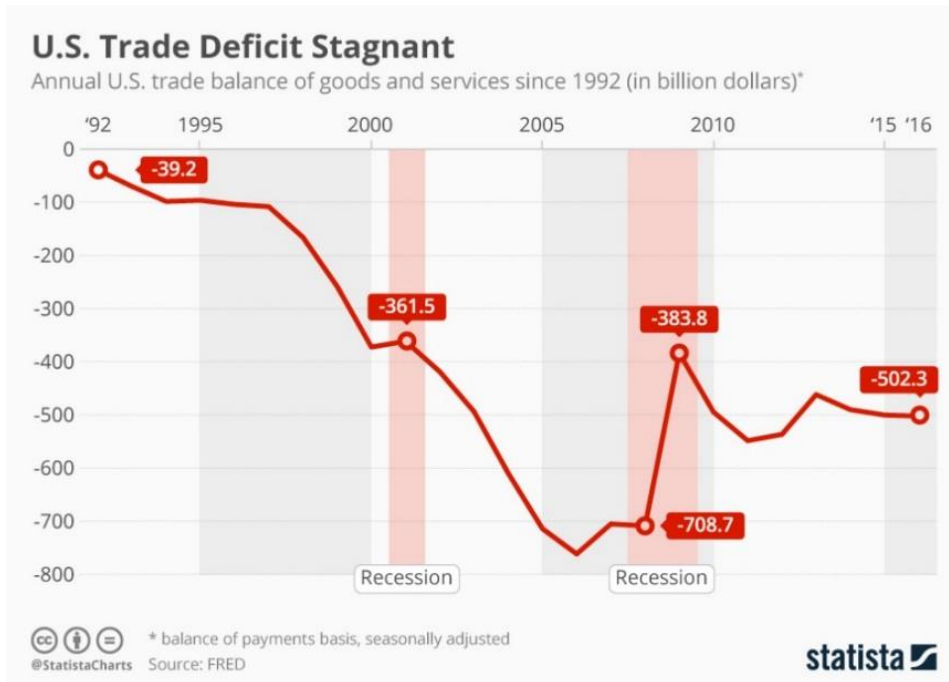

Πηγή: STATISTA

⁴² <https://www.theguardian.com/business/2011/feb/15/new-york-stock-exchange-merges-deutsche-borse>

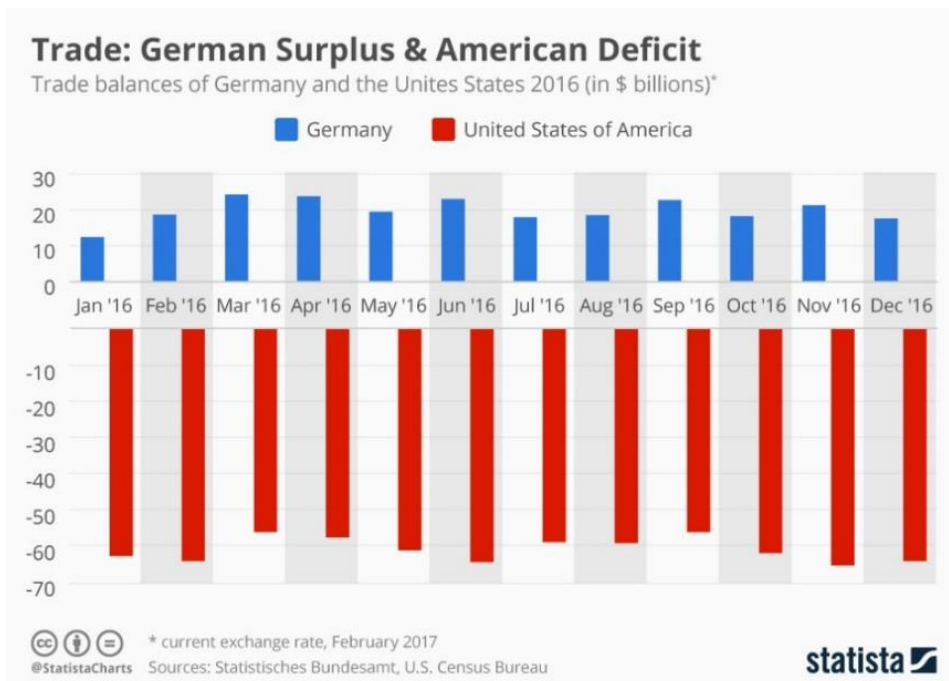
⁴³ <http://www.independent.co.uk/news/business/news/london-stock-exchange-sale-americans-gate-crash-deutsche-b-rse-takeover-a6906511.html>

Διάγραμμα 48: "Εμπορικό ισοζύγιο ΗΠΑ (1992-2016)"

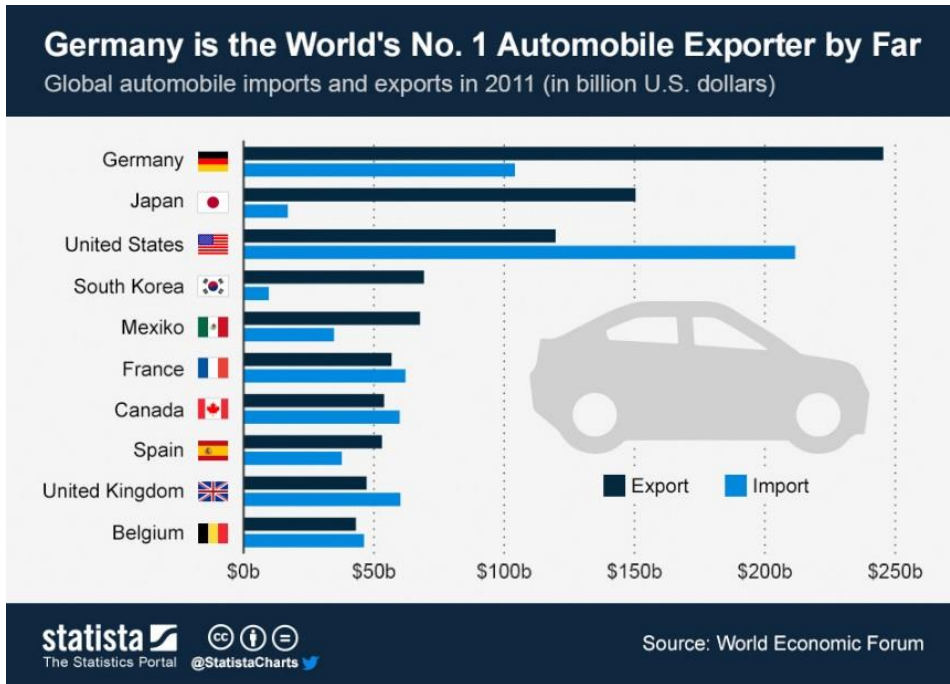
Πηγή: STATISTA

Διάγραμμα 49: "Σύγκριση εμπορικών ισοζυγίων ΗΠΑ – Γερμανίας (2016)"

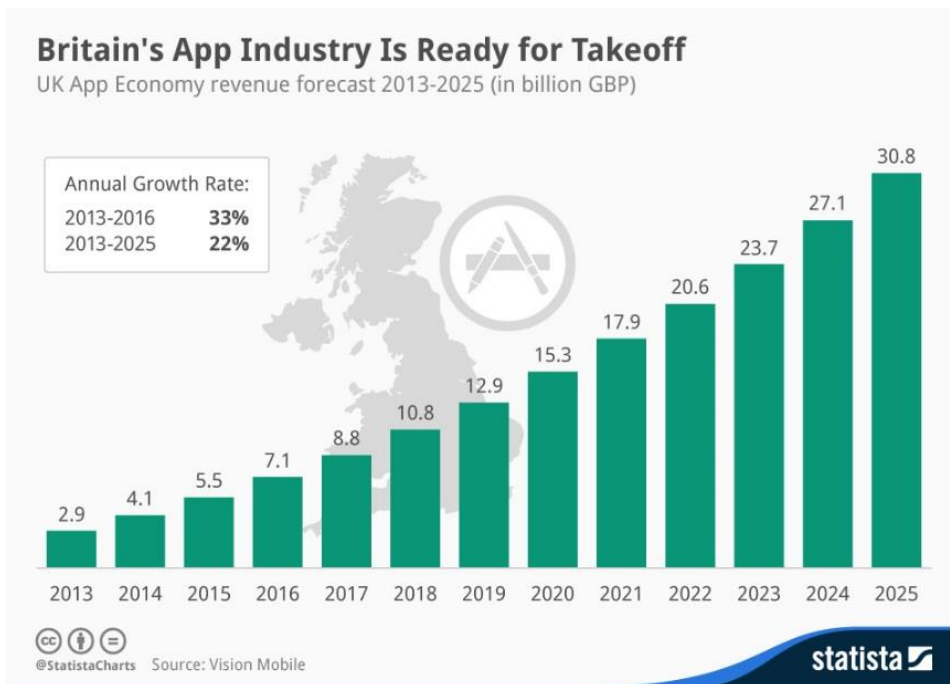
Πηγή: STATISTA

Διάγραμμα 50: "Εμπορικό ισοζύγιο αυτοκινητοβιομηχανίας (2011)"

Πηγή: STATISTA

Διάγραμμα 51: "Πρόβλεψη κερδών από ανάπτυξη εφαρμογών 2013-2025 (billion GBP)"

Πηγή: STATISTA

Επίλογος

Καταλήγοντας, οι σύγχρονες εμπορικές και οικονομικές συμφωνίες βασίζονται σε δύο κύριες επιδιώξεις. Πρωτεύουν τους μέλημα αποτελούν οι συμπράξεις, με τη μορφή κοινών επιδιώξεων και διευκολύνσεων, καθώς και τυποποίησης διαδικασιών, μέσω κοινού πλαισίου. Παράλληλα όμως, επιχειρείται και η αποστασιοποίηση με τη μορφή του αποκλεισμού (μέσω της επιλογής τρίτου) ανεπιθύμητων χωρών και οικονομικών παραγόντων. Κατά απόλυτη αντιστοιχία με την παραπάνω παραδοχή, η TTIP επιχειρεί να προωθήσει και τα δύο σκέλη, ταυτόχρονα.

Από την ανάλυση που προηγήθηκε είναι βέβαιο πως η TTIP θα αποτελέσει το μέσο για τη δημιουργία ενός νέου status quo, στο οποίο αφενός μεν δε θα έχουν πρόσβαση πολλοί, παρά το γεγονός ότι, μέσω παράλληλων συμφωνιών θα συμμετέχουν, ως εξωτερικοί παράγοντες, αφετέρου δε, θα αποτελεί τον νέο οδηγό στην κατεύθυνση της υπερατλαντικής (και παγκόσμιας εν τέλει) εμπορικής ολοκλήρωσης.

Στο πλαίσιο, λοιπόν, που επιχειρούνται να διαμορφωθούν, οι πυλώνες της επιδιωκόμενης συμφωνίας, όπως αυτοί αποτυπώθηκαν στην ανάλυση της παρούσας εργασίας, καλούνται να καθορίσουν τόσο το περιεχόμενο του τελικού της κείμενου, όσο και τις μεθόδους με τις οποίες θα επιτευχθούν οι επιμέρους επιδιώξεις του. Καθίσταται κατά συνέπεια καίριας σημασίας το τελικό ποσοστό επηρεασμού κάθε μέρους, στο τελικό κείμενο. Η ύπαρξη και μόνο των συγκεκριμένων συμμετεχόντων, δεδομένων των οικονομιών που εκπροσωπούν, προϊδεάζει για το αποτύπωμα που θα έχει αυτή η συμφωνία, όχι μόνο στις επιμέρους οικονομίες που θα συμμετάσχουν, αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο, δια του domino effect.

Η ικανότητα της Ευρώπης να διατηρεί τη συνοχή της σε κρίσιμες παγκόσμιες αλλαγές, η τάση του Ην. Βασιλείου να μεθοδεύει τις εξελίξεις και η προσαρμοστικότητα των ΗΠΑ, είναι τα χαρακτηριστικά που θα επιδράσουν στην ασκούμενη πολιτική, παγκοσμίου εύρους, που θα επιχειρηθεί μέσω της συμφωνίας για το εμπόριο και τις επενδύσεις. Γεγονός είναι πως οι ζυμώσεις που επιχειρούνται είναι τόσο ευρείες σε αποτελέσματα, που η κρίση του 2007 (ΗΠΑ) και η μεταγενέστερη της Ευρώπης, δεν αποτελούν ικανή και αναγκαία συνθήκη για την τελεσφόρησή τους. Το μοναδικό βέβαιο στοιχείο στην παρούσα περίοδο είναι ο χαρακτηρισμός των μεμονωμένων περιπτώσεων μονομερούς αυτονομίησης, ως πυροτεχνήματα, μιας ξεπερασμένης τάσης για εσωστρέφεια, σε ένα πλήρως διεθνοποιημένο περιβάλλον. Κατά συνέπεια, το ΗΒ αναμένεται να επιδιώξει αφενός μια ειδική σχέση με την ΕΕ, η οποία θα του διασφαλίζει την πρόσβαση στην Κοινή αγορά, και αφετέρου μία ειδική σχέση με τις ΗΠΑ. Συνολικά, το Brexit αναμένεται να έχει

αρνητικό αντίκτυπο στις διαπραγματεύσεις για την TTIP για δύο κυρίως λόγους: Πρώτον, γιατί μετά τη απόφαση εξόδου του ΗΒ από την ΕΕ δεν μπορεί να χρησιμοποιηθεί, πλέον, το Brexit ως μοχλός πίεσης για την κάμψη των αντιστάσεων άλλων χωρών της ΕΕ έναντι της TTIP και δεύτερον, επειδή χωρίς το ΗΒ η αγορά της ΕΕ γίνεται λιγότερο ελκυστική για τις ΗΠΑ και για το λόγο αυτό, ενδεχομένως, να σκληρύνει η διαπραγματευτική τους στάση. Όπως δήλωσε ο επικεφαλής εμπορικός διαπραγματευτής των ΗΠΑ Dan Mullaney: “Imagine if the United States said, for instance, ‘Well, maybe TTIP will not apply to California’.”⁴⁴

⁴⁴ <https://www.express.co.uk/news/world/693318/TTIP-what-is-EU-US-trade-deal-UK-Britain-Brexit-EU-referendum>

Βιβλιογραφία

Allegretti, A., 2017. *Theresa May Statement Saw Pound To Dollar Exchange Rate Slump As Snap Election Speculation Mounted*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: http://www.huffingtonpost.co.uk/entry/pound-to-dollar-exchange-rate-slumps-ahead-of-theresa-mays-downing-street-statement_uk_58f5dd79e4b0b9e9848e1e43
[Πρόσβαση 18 April 2017].

Anon., 2016. *The world's free trade areas – and all you need to know about them*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2016/05/world-free-trade-areas-everything-you-need-to-know/>
[Πρόσβαση 6 May 2016].

Barrett, G., 2017. *How Article 127 of the EEA Agreement could keep the UK in the single market*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://blogs.lse.ac.uk/europpblog/2017/01/04/how-article-127-eea-agreement-could-keep-the-uk-in-the-single-market/>
[Πρόσβαση 4 January 2017].

BBC, 2016. *Downing Street dismisses Brexit 'divisions' memo*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-37983948>
[Πρόσβαση 15 November 2016].

BBC, 2017. *Brexit plan published in government White Paper*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.bbc.com/news/uk-politics-38836906>
[Πρόσβαση 2 February 2017].

Bhagwati, J., 1995. *US Trade policy: The infatuation with Free trade agreements..* [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://academiccommons.columbia.edu/catalog/ac:100125>

BLOOMBERG, 2016. *Οι πρώτες 100 ημέρες μετά το Brexit*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.kathimerini.gr/876730/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/oi-prwtes-100-hmeres-meta-to-brexit>
[Πρόσβαση 28 September 2016].

Buttonwood, The Economist, 2016. *Brexit means... a lot of complex trade decisions*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.economist.com/blogs/buttonwood/2016/11/trade-offs>
[Πρόσβαση 15 November 2016].

Capaldo, J., 2014. *The Trans-Atlantic Trade and Investment Partnership: European Disintegration, Unemployment and Instability (w.p. No 14-03)*, Medford, MA: Global Development and Environment Institute.

Cingotti, N., de Clerck, P. & Ioannou, N., 2013. *The TTIP of the anti-democracy iceberg*, Brussels: Europe, Friends of the Earth.

Cunningham, T., 2016. *Pound spikes above \$1.33 as IMF admits financial market turmoil triggered by shock Brexit vote has subsided*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.telegraph.co.uk/business/2016/09/01/ftse-100-breaks-6800-and->

[pound-skids-ahead-of-uk-manufacturing-d/](#)

[Πρόσβαση 1 September 2016].

DeCambre, M., 2016. *Soros looks set to make a killing on Brexit result*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.marketwatch.com/story/soros-looks-set-to-make-a-killing-on-brexit-result-2016-06-24>

[Πρόσβαση 24 June 2016].

Doré, L., 2016. *7 Brexit promises that have already been abandoned*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.indy100.com/article/7-brexit-promises-that-have-already-been-abandoned--b1Ne7rGnZDZ>

[Πρόσβαση 28 September 2016].

European Commission, 2013. *MEMO/13/564*. Brussels, European Commission.

European Commission, 2013. *Transatlantic Trade and Investment Partnership; The Economic Analysis Explained*, Brussels: European Commission.

European Commission, 2016. *The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) – State of Play*, Brussels: European Commission.

Fouquin, M., 2016. *This data has never been collected before. Here's what it tells us about globalization*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2016/09/this-data-has-never-been-collected-before-heres-what-it-tells-us-about-globalization/>

[Πρόσβαση 21 September 2016].

Francois, J. και συν., 2015. *Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment (Working Paper No. 1503)*, Linz - Auhof: Johannes Kepler University of Linz (Department of Economics).

Freund, C. & Oliver, S., 2015. *Gains from Harmonizing US and EU Auto Regulations under the Transatlantic Trade and Investment Partnership*, Washington DC: Peterson Institute for International Economics.

Green, M. J. & Goodman, M. P., 2015. *After TPP: the Geopolitics of Asia and the Pacific*. s.l.:The Washington Quarterly.

Hamilton, D. S. & Pelkmans, J., 2015. *Rule-Makers or Rule-Takers? Exploring the Transatlantic Trade and Investment Partnership*. 1st Edition επιμ. London: Rowman and Littlefield International.

Heath, A., 2016. *Britain needs a lower pound - but it will come at a cost*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.telegraph.co.uk/business/2016/10/06/britain-needs-a-lower-pound--but-it-will-come-at-a-cost/>

[Πρόσβαση 6 October 2016].

Hilary, J., 2014. *The Transatlantic Trade and Investment Partnership*. Brussels: Rosa-Luxemburg-Stiftung.

HuffPost Greece , 2016. *Η μεγαλύτερη αγορά χρυσού στον κόσμο: Πώς εξελίχθηκε η αγορά του Λονδίνου ανά τους αιώνες*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: http://www.huffingtonpost.gr/2016/10/14/agora-xrysou-londino_n_12491012.html

[Πρόσβαση 14 October 2016].

HuffPost Greece, Newsroom, 2017. *Η Μέι απέκτησε εξουσίες απόλυτου μονάρχη και αυτή είναι η πιο ενδιαφέρουσα λεπτομέρεια για τη διαδικασία του Brexit.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: http://www.huffingtonpost.gr/2017/03/29/eidiseis-diethnes-may-apekthse-exoysies-apolytou-monarch-leptomereia-diadikasia-brexit_n_15688294.html
[Πρόσβαση 29 March 2017].

HuffPost Greece, 2016. *Greenpeace: Επικίνδυνη η σιωπή των Ελλήνων βουλευτών για TTIP και CETA. Ποιοι διαφωνούν, ποιοι σιωπούν σε infographic.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: http://www.huffingtonpost.gr/2016/07/21/koinonia-greenpeace-ttip-vouleutes-n_11112852.html
[Πρόσβαση 21 July 2016].

HuffPost Greece, 2016. *Ακόμη και μετά το brexit δεν «γλυτώνουν» την TTIP. Η Μάλστρομ λέει πως διαπραγματεύεται και για τους Βρετανούς.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: http://www.huffingtonpost.gr/2016/06/30/brexit-ttip-den-glytwnoyn-malstrom-diethnes_n_10747090.html
[Πρόσβαση 30 June 2016].

HuffPost Greece, 2016. *Για πρώτη φορά στη δημοσιότητα έγγραφα της μυστικής συμφωνίας TTIP που διαπραγματεύονται ΗΠΑ-ΕΕ. Τι αποκαλύπτει η Greenpeace.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: http://www.huffingtonpost.gr/2016/05/02/ttip-greenpeace-egrafa-dhmosiothta_n_9819658.html
[Πρόσβαση 2 May 2016].

HuffPost Greece, 2016. *Οι διαπραγματεύσεις μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ για τη Διατλαντική Συμφωνία Εμπορίου και Επενδύσεων (TTIP) απέτυχαν.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: http://www.huffingtonpost.gr/2016/08/28/diethnes-oikonomia-ttip-n_11747352.html
[Πρόσβαση 28 August 2016].

Hutt, R., 2016. *TTIP: What does it mean for the future of transatlantic trade?.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2016/04/ttip--transatlantic-trade-obama/>
[Πρόσβαση 25 April 2016].

Kaufmann , E., 2016. *Trump and Brexit: why it's again NOT the economy, stupid.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://blogs.lse.ac.uk/politicsandpolicy/trump-and-brexit-why-its-again-not-the-economy-stupid/>
[Πρόσβαση 9 November 2016].

Kayembe , B., 2016. *Four Things They Don't Tell You About The EU.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: http://www.huffingtonpost.co.uk/banseka-kayembe-/eu-referendum_b_10345476.html
[Πρόσβαση 9 June 2016].

Kleine, M. & Minaudier, C., 2016 . *May's decision to trigger Article 50 by March 2017 is unwise.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://blogs.lse.ac.uk/brexit/2016/10/06/mays-decision-to-trigger-article-50-by-march-2017-is-unwise/>
[Πρόσβαση 6 October 2016].

LEXINGTON for The Economist Magazine, 2016. *For America, a frustrating lack of clarity from Britain.* [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.economist.com/blogs/democracyinamerica/2016/06/brexit-and-trade>

[Πρόσβαση 29 June 2016].

Mallaby, S., 2016. *The Dirty Little Secret of Central Banking*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.cfr.org/united-states/dirty-little-secret-central-banking/p38232>

[Πρόσβαση 23 August 2016].

Malmström, C., 2015. *The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP); The top 10 myths about TTIP. Separating fact from fiction*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://ec.europa.eu/trade/ttip-texts>

[Πρόσβαση 2016].

Marshall, A., 2016. *The referendum is not the only thing that matters to British business*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://blogs.lse.ac.uk/businessreview/2016/05/23/the-referendum-is-not-the-only-thing-that-matters-to-british-business/>

[Πρόσβαση 23 May 2016].

McBride, J., 2017. *NAFTA's Economic Impact*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.cfr.org/trade/naftas-economic-impact/p15790>

[Πρόσβαση 24 January 2017].

McBride, J., 2017. *What Brexit Means*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.cfr.org/united-kingdom/brexit-means/p37747>

[Πρόσβαση 29 March 2017].

news247, 2016. *Ποιες τράπεζες θα 'πάρει μαζί της' η Deutsche Bank αν καταρρεύσει*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://news247.gr/eidiseis/oikonomia/poies-trapezes-tha-parei-mazi-ths-h-deutsche-bank-an-katarreusei.4299974.html>

[Πρόσβαση 5 October 2016].

O'Brien, M., 2016. *Australia hasn't had a recession in 25 years. This is what the rest of the world can learn*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <https://www.weforum.org/agenda/2016/09/australia-hasnt-had-a-recession-in-25-years-this-is-what-the-rest-of-the-world-can-learn/>

[Πρόσβαση 20 September 2016].

Overli, H., 2016. *With the right exit from Europe, UK can be a world power in innovation*.

[Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.telegraph.co.uk/business/2016/10/01/with-the-right-exit-from-europe-uk-can-be-a-world-power-in-innov/>

[Πρόσβαση 1 October 2016].

Pelkmans, J. και συν., 2014. *EU - US Transatlantic Trade and Investment Partnership; Detailed Appraisal of the European Commission's Impact Assessment*, Brussels: European Parliamentary Research Service/Ex-Ante Impact Assessment Unit.

Petri, P. A. & Plummer, M. G., 2016. *The Economics of Analyzing the TPP*, s.l.: s.n.

Ridley, L., 2016. *Private Eye Article Is 'Spot On' Mocking People Who Wrongly Think Britain Is 'Post-Brexit'*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: http://www.huffingtonpost.co.uk/entry/private-eye-article-is-spot-on-mocking-people-who-wrongly-think-britain-is-post-brexit_uk_57f21642e4b00e5804f19126
[Πρόσβαση 3 October 2016].

Rodionova, Z., 2016. *Pound sterling could be worth less than a dollar within three years, investor Jim Rogers warns.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.independent.co.uk/news/business/news/pound-value-brexit-dollar-euro-jim-rogers-prediction-currency-exchange-latest-a7362086.html>
[Πρόσβαση 14 October 2016].

Rohac, D., 2016. *Η υπόθεση των συντηρητικών κατά του Brexit.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.foreignaffairs.gr/articles/70844/dalibor-rohac/i-ypothesi-ton-syntiritikon-kata-toy-brexit>
[Πρόσβαση 9 June 2016].

Saul, H., 2016. *Stephen Hawking warns human race will perish if pre-Brexit attitudes towards money are not challenged.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.independent.co.uk/news/people/stephen-hawking-warns-human-race-will-perish-if-we-do-not-change-attitudes-towards-money-we-had-over-a7161631.html>
[Πρόσβαση 29 July 2016].

Scotland Against TTIP, 2016. *Why CETA and TTIP must be stopped.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: www.scotlandagainstttip.org.uk
[Πρόσβαση 10 January 2017].

Sims, A. & Stone, J., 2016. *TTIP has failed – but no one is admitting it, says German Vice-Chancellor Sigmar Gabriel.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.independent.co.uk/news/world/europe/ttip-trade-deal-agreement-failed-brexit-latest-news-eu-us-germany-vice-chancellor-a7213876.html>
[Πρόσβαση 28 August 2016].

Sinclair, H., 2016. *Brexit: Farmers who backed Leave now regret vote over subsidy fears.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.independent.co.uk/news/uk/farmers-brexit-regret-bregret-funding-common-agricultural-policy-a7163996.html>
[Πρόσβαση 30 July 2016].

Skidelsky, R., 2016. *Does Keynes's theory still hold up?.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: https://www.weforum.org/agenda/2016/02/does-keynes-s-theory-still-hold-up?utm_content=bufferba79d&utm_medium=social&utm_source=facebook.com&utm_campaign=buffer
[Πρόσβαση 24 February 2016].

Škoba, L., 2013. *Library Briefing*, Brussels: Library of the European Parliament.

Spector, M., 2017. *Volkswagen, State AGs Reach More Emissions-Cheating Settlements.* [Ηλεκτρονικό]
Available at: <https://www.wsj.com/articles/volkswagen-state-ags-reach-more-emissions-cheating-settlements-1490890947>
[Πρόσβαση 30 March 2017].

Spence, M., 2016. *Brexit in Context*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://blogs.cfr.org/renewing-america/2016/06/20/brexit-in-context/>
[Πρόσβαση 20 June 2016].

The Economist DATA TEAM, 2016. *A Trump trade agenda*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2016/11/daily-chart-9>
[Πρόσβαση 15 November 2016].

The Economist, 2016. *A background guide to "Brexit" from the European Union*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2016/02/graphics-britain-s-referendum-eu-membership>
[Πρόσβαση 24 February 2016].

The Economist, 2016. *The arguments for voting Remain*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.economist.com/blogs/buttonwood/2016/06/eu-referendum-2>
[Πρόσβαση 14 June 2016].

The Economist, 2016. *The Economist's "Brexit" poll-tracker*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.economist.com/blogs/graphicdetail/2016/06/britain-s-eu-referendum>
[Πρόσβαση 23 June 2016].

The Economist, 2016. *What will happen to markets if Britain votes Leave?*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.economist.com/blogs/economist-explains/2016/06/economist-explains-13>
[Πρόσβαση 17 June 2016].

Wallace, T., 2016. *EU's TTIP trade deal with the US has collapsed, says Germany*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.telegraph.co.uk/business/2016/08/28/eus-ttip-trade-deal-with-the-us-has-collapsed-says-germany/>
[Πρόσβαση 28 August 2016].

World Development Movement, 2014. *Campaign briefing; The Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP)*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: www.wdm.org.uk/trade
[Πρόσβαση 15 January 2017].

World Politics Review, 2016. *TPP Membership Locks In Peru's Trade-Based Development Strategy*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.worldpoliticsreview.com/trend-lines/19083/tpp-membership-locks-in-peru-s-trade-based-development-strategy>
[Πρόσβαση 15 June 2016].

Βέργος, Κ., 2016. *Ο τρίτος παγκόσμιος ήδη ξεκίνησε, και έχει όνομα!*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.liberal.gr/arthro/93279/apopsi/k-bergos/o-tritos-pagkosmios-idi-xekinise-kai-echei-onoma.html>
[Πρόσβαση 15 November 2016].

Βέργος, Κ., 2016. *Τι σημαίνει η κατάργηση της TPP από τον Donald Trump;*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.liberal.gr/arthro/95414/apopsi/k-bergos/ti-simainei-i-katargisi-tis-trr->

[apo-ton-Donald-Trump.html](#)

[Πρόσβαση 23 November 2016].

Γενική Γραμματεία του Συμβουλίου της Ευρωπαϊκής Ένωσης, 2013. *Οδηγίες για τη διαπραγμάτευση της Διατλαντικής Εμπορικής και Επενδυτικής Εταιρικής Σχέσης μεταξύ της Ευρωπαϊκής Ένωσης και των Ηνωμένων Πολιτειών της Αμερικής*. Βρυξέλλες, Συμβούλιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Γραφείο Τύπου Βουλής των Ελλήνων, 2016. *Σύσταση και συγκρότηση Ειδικής Επιτροπής της Βουλής των Ελλήνων για το περιεχόμενο και τις διαδικασίες σύναψης και συγκρότηση Ειδικής Επιτροπής της Βουλής των Ελλήνων για το περιεχόμενο και τις διαδικασίες σύναψης των διατλαντικών εμπορικών συμφωνιών*. Αθήνα, Γραφείο Τύπου Βουλής των Ελλήνων.

Ζαρωτιάδης, Γ. και συν., 2016. *ΤΤΙΡ: Οι επιπτώσεις στην Ελληνική Δημοκρατία, στην οικονομία, στην κοινωνία*, Αθήνα: Ελληνικό Δίκτυο Φίλοι της Φύσης (NatureFriends Greece).

Ζολώτα, Ζ., 2016. *Νέα τροπή στην πολύκροτη υπόθεση της Deutsche Bank μέσω των... ΗΠΑ*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.kathimerini.gr/877297/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/nea-troph-sthn-polykroth-ypothesh-ths-deutsche-bank-mesw-twn-hpa>

[Πρόσβαση 2 October 2016].

Καθημερινή, 2016. *Μία ακόμα επιπλοκή λόγω του Brexit*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.kathimerini.gr/886406/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/mia-akoma-epiplokh-logw-toy-brexit>

[Πρόσβαση 3 December 2016].

Καπερναράκου, Κ., 2016. *Στην κόψη του ξυραφιού η διατλαντική συμμαχία εμπορίου*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.kathimerini.gr/868614/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/sthn-koyh-toy-xyrafiou-h-diatlantikh-symmaxia-emporioy>

[Πρόσβαση 24 July 2016].

Κότιος, Ά. & Σαράτσης, Γ., 2003. *Νεότερες Ερευνητικές Προσεγγίσεις της Διεθνούς Περιφερειακής Ολοκλήρωσης*, Βόλος: Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας, Τμήμα Μηχανικών Χωροταξίας, Πολεοδομίας και Περιφερειακής Ανάπτυξης.

Μαντέλας, Γ., 2016. *Συμφωνίες με ρήτρα ευρώ, διεθνώς..* [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.kathimerini.gr/881300/article/epikairothta/politikh/symfwnies-me-rhtra-eyrw-die8nws>

[Πρόσβαση 30 October 2016].

Παπακώστα, Α., 2016. *Brexit: Οι δύο πλευρές*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: http://www.huffingtonpost.gr/2016/06/01/politiki-europe-economy-affairs-brexit_n_10243610.html

[Πρόσβαση 1 June 2016].

Σπάθη, Ρ., 2016. *Οι αγορές στον ρυθμό του Brexit και η ηγεσία της Βρετανίας σε συναγερμό*. [Ηλεκτρονικό]

Available at: <http://www.kathimerini.gr/866869/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/oi-agores-ston-rythmo-toy-brexit-kai-h-hgesia-ths-vretanias-se-synagermo>

[Πρόσβαση 10 July 2016].

Τέλλογλου, Τ., 2016. *Η συμφωνία ΤΤΙΡ θα πλήξει κυρίως τη Μεσόγειο*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: <http://www.kathimerini.gr/859824/article/oikonomia/die8nhs-oikonomia/h-symfwnia-ttip-8a-plh3ei-kyriws-th-mesogeio>
[Πρόσβαση 15 May 2016].

Τυρογιάννης, Κ., 2016. *Η υπό διαπραγμάτευση Συνθήκη Ελεύθερου Εμπορίου ΗΠΑ- Ε.Ε. (ΤΤΙΡ)*. [Ηλεκτρονικό]
Available at: http://www.huffingtonpost.gr/kostas-tyrogiannis/-_5302_b_9803876.html
[Πρόσβαση 5 May 2016].